

125

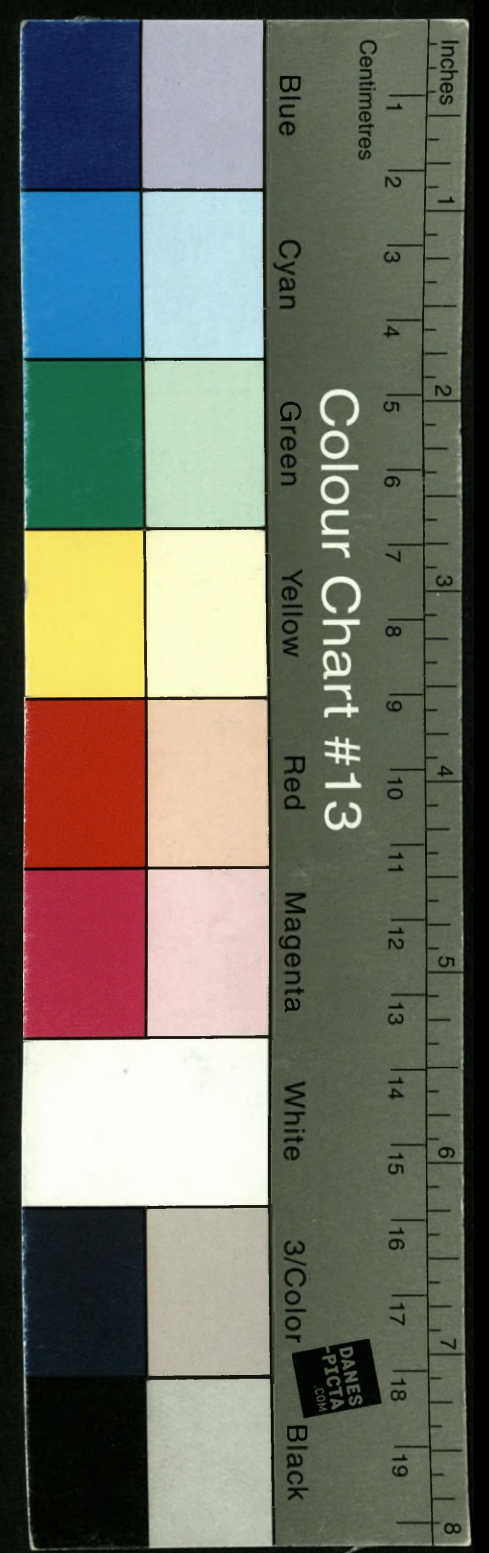
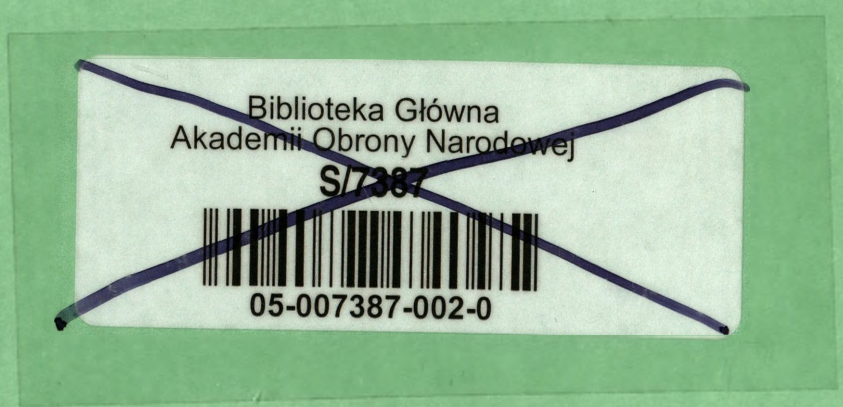
AB

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ ZARZĄDZANIA I DOWODZENIA

TAKTYKA WOJSK LĄDOWYCH XXI WIEKU

Praca naukowo-badawcza
Kryptonim: „TAKTYKA”

WARSZAWA

74720

125

AB

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ ZARZĄDZANIA I DOWODZENIA

TAKTYKA WOJSK LĄDOWYCH XXI WIEKU

Praca naukowo-badawcza
Kryptonim: „TAKTYKA”

~~Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej~~

~~S/7387~~

~~05-007387-002-0~~

WARSZAWA

74720

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ
WYDZIAŁ ZRADZANIA I DOWODZENIA

TAKTYKA WOJSK LĄDOWYCH W XXI WIEKU

Praca naukowo badawcza
Kryptonim: *TAKTYKA*

WARSZAWA 2008

Recenzent: prof. dr hab. Michał HUZARSKI

AUTOR:

Plk dr hab. Witold LIDWA

SPIS TREŚCI

WSTĘP	4
1. ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE	6
1.1. Przedmiot i cel badań	6
1.2. Problemy badawcze	7
1.3. Hipoteza robocza	8
1.4. Metody badawcze	9
2. TAKTYKA I DZIAŁANIA TAKTYCZNE	12
2.1. Historia taktyki	12
2.2. Miejsce taktyki w sztuce wojennej	16
2.2.1. Terminologia i klasyfikacja	16
2.2.2. Zasady Sztuki wojennej	22
2.3. Działania taktyczne	32
3. ZADANIA WOJSK LĄDOWYCH JAKO DETERMINANT ZMIAN W TAKTYCE	37
3.1. Zadania wojsk lądowych wynikające ze strategii bezpieczeństwa narodowego oraz strategii wojskowej	37
3.2. Zadania wojsk lądowych w operacjach na obszarze kraju	48
3.3. Operacje reagowania kryzysowego jako podstawowy obszar użycia wojsk lądowych	61
4. INNE DETERMINANTY ZMIAN W TAKTYCE	68
4.1. Koncepcje teoretyczne	68
4.2. Postęp techniczny	70
4.2.1. Rola elektroniki	71
4.2.2. Środki rażenia	72
4.3. Środowisko walki	75
5. ZMIANY W TAKTYCE WOJSK LĄDOWYCH	77
5.1. Struktura działań taktycznych	77
5.2. Działania zaczepne	85
5.3. Działania obronne	89
5.4. Przemieszczanie i rozmieszczanie wojsk	94
ZAKOŃCZENIE	98
BIBLIOGRAFIA	100
SPIS ILUSTRACJI	102
ZAŁĄCZNIKI	103

WSTĘP

Niniejsza praca w sposób całościowy ujmuje problematykę taktyki wojsk lądowych. Stanowi ona ważną część rozwiązania zadania badawczego pt.: „*Teoria i praktyka użycia wojsk lądowych*”. Dokonano w niej, w pewnym sensie, uogólniania rezultatów badawczych uzyskanych w wyniku wykonania takich prac, jak: „*Zmiany w teorii walki*”, „*Zmiany w teorii taktyki ogólnej*” oraz „*Wpływ integracji z NATO na zmiany w teorii taktyki ogólnej*”

Doświadczenia z pełnoprawnego funkcjonowania naszych Sił Zbrojnych w strukturach Sojuszu dały możliwość dokonywania ocen i analiz wpływu jaki na teorię taktyki wojsk lądowych, wywarły takie czynniki jak: rozszerzenie zakresu zadań wojsk lądowych, postęp techniczny oraz różne środowiska działań zgrupowań wojsk lądowych uczestniczących w PKW

Wymienione czynniki wywierają wpływ na taktykę wojsk lądowych, powodując jej przeobrażenia zarówno w warstwie teoretycznej jak i praktycznej. Prawdziwość tej tezy wymagała sprawdzenia przez przeprowadzenie badań szczegółowych, których rezultaty zostały przedstawione w niniejszym opracowaniu.

W założeniach badawczych przedstawione zostały zapowiedzi i informacje określające przyjęta procedurę badawczą. W rozdziale tym, oprócz klasycznych sposobów dochodzenia do hipotezy naukowej, wyeksponowano ważne elementy określające kierunki badań.

Po wprowadzeniu historycznym, jako ważne uznano umiejscowienie taktyki ogólnej w terminologii i klasyfikacji taktyki. Starano się też dowieść, że taktykę można, zależnie od przyjmowanych kryteriów traktować jednocześnie jako sztukę i naukę. Wykazano też zmiany zachodzące w zasadach Taktyki.

Wiele uwagi poświęcono potrzebom zmian wynikających z rozszerzenia gamy zadań wojsk lądowych we współczesnych warunkach oraz określono ogólne kierunki rozwoju taktyki wojsk lądowych

W rozdziałach merytorycznych, oprócz wyłuskania zasadniczych kwestii natury taktycznej, autor dążył do wskazania narodowego charakteru działań

oraz określenia trendów rozwojowych wynikających z ze zamiany zagrożeń i wynikających stad zadań wojsk lądowych .

Akcentowano przede wszystkim te zagadnienia i terminy, które wymagały wyrazistej interpretacji związanej z naszym funkcjonowaniem w układzie sojuszniczym.

Mając na uwadze możliwości i potrzeby praktycznego wykorzystania uzyskanych rezultatów badawczych, autor przewiduje uznać je jako teoretyczną podstawę do opracowania podręcznika „*Działania taktyczne*”.

Prezentowane wyniki badań połączone zostały z poglądami autora na wiele kwestii związanych z taktyką wojsk lądowych. Oczekiwane jest zatem krytyczne podejście celem wzbogacenia treści zapowiadanego opracowania dydaktycznego.

W końcowej części pracy wskazane zostały prognostyczne kierunki rozwoju Taktyki przy jednoczesnym akcencie podkreślającym potrzebę kompleksowego postrzegania całego obszaru wiedzy taktycznej.

W realizacji procedury badawczej dążono do uzyskania możliwie wysokiego stopnia prawdziwości prezentowanych wyników. Ich ocena będzie możliwa w stosownej perspektywie czasowej na podstawie nowelizowanych treści teoretycznych oraz zbieranych doświadczeń militarnych i szkoleniowych.

1. ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE

1.1. Przedmiot i cel badań

Postępujące zmiany we wszystkich dziedzinach życia nie omijają także sił zbrojnych. Obok rozwoju technicznych środków walki jako źródeł tych zmian, następują przeobrażenia wynikające z nowej roli, jaką przyszło wypełniać Siłom Zbrojnym, w tym Wojskom Lądowym. Niewielkie prawdopodobieństwo wybuchu konfliktu globalnego nie oznacza zaniku potrzeby utrzymywania Sił Zbrojnych. Zmieniają się zagrożenia z typowo wojennych na zagrożenia o całkiem innym charakterze. Wymienić tu można światowy terroryzm, konflikty na tle narodowościowym, religijnym, masowy exodus ludności z zagrożonych terenów, kataklizmy i klęski żywiołowe oraz ubóstwo prowadzące do działań desperackich.

Te i podobne im zagrożenia sprawiają, że istnieje potrzeba zasadniczego przewartościowania zadań Sił Zbrojnych, które z uwagi na swój charakter, profesjonalne przygotowanie, łatwość kierowania oraz dysponowany sprzęt i uzbrojenie są w stanie sprostać oczekiwaniom współczesności. W ślad za tym następować powinny zmiany w teorii użycia Sił Zbrojnych, a zwłaszcza w taktyce działania. Dotychczasowe rozumienie taktyki jako **teorii i praktyki przygotowania i prowadzenia walki zbrojnej** nie wytrzymuje próby czasu. Współczesne rozumienie taktyki to nie tylko przygotowanie i prowadzenie walki zbrojnej, lecz sposób użycia dysponowanych sił i środków do osiągnięcia przyjętych celów. Tak więc, jako przedmiot badań niniejszej pracy przyjęto taktykę rozumianą jako **teorię i praktykę użycia dysponowanych sił do osiągnięcia przyjętych celów taktycznych lub operacyjnych**. Idąc tym tokiem rozumowania, przyjmujemy, że przedmiotem badań tak rozumianej taktyki są działania taktyczne. Działania te obejmują nie tylko walkę, lecz wszelkie użycie wojsk do realizacji wspomnianych celów taktycznych lub operacyjnych.

Przewartościowanie zagrożeń skutkujące wskazaniem operacji reagowania kryzysowego jako podstawowych operacji przyszłości sugeruje, że walka zbrojna pozostanie zadaniem istotnym, lecz postrzeganym jako zjawisko drugoplanowe.

Takie podejście wychodzi naprzeciw postępującym zmianom zwłaszcza w zakresie zwiększenia ilości i zakresu zadań stojących przed siłami zbrojnymi, a zwłaszcza wojskami lądowymi.

Uznając przemiany dokonujące się w koncepcjach użycia sił zbrojnych do osiągania celów politycznych państwa, istnieje potrzeba przeprowadzenia badań zmierzających do zdefiniowania na nowo *taktyki* i jej przedmiotu badań oraz wskazania zmian jakie w obszarze teorii należałoby poczynić, aby przyjęte rozwiązania wskazywały sposoby praktycznego użycia wojsk lądowych do osiągania wytyczonych celów.

1.2. Problemy badawcze

Dokonana analiza i ocena zebranych doświadczeń z realizacji zamierzeń i prac o charakterze naukowym (indywidualnych i zbiorowych) wskazuje na potrzebę priorytetowego traktowania wyboru, formułowania i sposobów rozwiązywanie **głównego problemu badawczego i problemów szczegółowych** – jeżeli istnieje potrzeba ich formułowania.

Mając na uwadze określony wyżej cel i przedmiot badań, problem główny w niniejszej pracy został wyrażony w postaci następującego pytania:

Jakie zmiany w teorii taktyki wojsk lądowych należałoby wprowadzić by przyjęte na tej podstawie rozwiązania doktrynalne dawały asumpt do praktycznego ich stosowania w wojskach lądowych?

Analiza treści tak sformułowanego głównego problemu badawczego oraz potrzeba podjęcia wysiłku zmierzającego do jego rozwiązania uzasadnia przyjęcie wariantu generowania problemów pochodnych (częstkowych). Są one wyrażone w postaci następujących pytań:

1. Jak ewoluowała teoria taktyki?
2. Jak współcześnie postrzegana jest taktyka i działania taktyczne?
3. Jakie zadania dla wojsk lądowych wynikają ze zmian doktrynalnych ?
4. Jakie zmiany w teorii Taktyki wymusza praktyka używania wojsk lądowych do działań innych niż wojna?
5. Jaka jest prognoza rozwoju taktyki ogólnej w wymiarze narodowym?

Przedstawione wyżej problemy pochodne wyprowadzone z problemu głównego obejmują zasadnicze kwestie taktyki wojsk lądowych. Uzyskanie naukowo uzasadnionych odpowiedzi na tak sformułowane pytania powinny stanowić o rozwiązaniu problemu głównego.

1.3. Hipoteza robocza

Na podstawie obecnego stanu wiedzy obejmującej problematykę taktyki wojsk lądowych, a także zmieniających się uwarunkowań na nią oddziałujących można wnioskować, iż istnieje wiele przyczyn i przesłanek, aby dokonać wieloaspektowej analizy i oceny, z zamiarem identyfikacji jej obecnego stanu i określenia prognozy zmian.

Hipotetyczne przewidywania wskazują na potrzebę zmian w teorii taktyki ogólnej, zwłaszcza w obszarach interpretacji podstawowych kategorii taktycznych jak i terminów związanych z efektywnym funkcjonowaniem w strukturach sojusznicznych. Przewidujemy także potrzebę zmian w pozostałych częściach składowych taktyki wojsk lądowych, w tym przede wszystkim w koordynacji działań z elementami rodzajów wojsk.

Wiele zmian następuje w dynamicznie rozwijającym się obszarze działań prowadzonych w wymiarze powietrzno-lądowym. Obserwujemy tworzenie różnych grupowań taktycznych, stosownie do zamiarów ich wykorzystania i możliwych zadań do wykonania zarówno na jak i poza obszarem kraju.

Opracowania wymagają działania taktyczne prowadzone w ramach operacji reagowania kryzysowego. Każdorazowa odmienność uwarunkowań i stawianych celów stwarza stosowne trudności w wypracowaniu uogólnionych zasad ich organizowania i prowadzenia.

Zmiana struktur i koncepcji wykorzystania potencjałów wojsk operacyjnych generują potrzebę zmian w zakresie współdziałania (łączenie wysiłków) między komponentami wojsk lądowych na poziomie taktycznym.

Przedstawione wyżej hipotetyczne przewidywania sformułowane zostały w oparciu o rezultaty badań wstępnych oraz efekty badań prowadzonych wcześniej.

W wyniku zbadania i rozwiązania wymienionych w pracy problemów szczegółowych stworzone zostaną podstawy do nakreślenia kierunków rozwoju i wzbogacaniu teorii taktyki wojsk lądowych

Nie oczekuje się tu prognoz szczegółowych, gdyż trudny do przewidzenia jest scenariusz zmian uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych. Można jednak, w oparciu o obecną rzeczywistość i udokumentowane możliwości rozwojowe zaprojektować wizje przyszłego kształtu teorii taktyki wojsk lądowych. Szczególny wpływ na ten kształt wywierają takie czynniki jak: nieprzewidywalne obecnie sytuacje kryzysowe, wszechobecność elektroniki i rosnąca rola informacji, działania w trzech wymiarach, w tym także w kosmosie oraz znaczący wzrost możliwości manewrowych i rażenia w różnych jego odmianach z psychologicznym włącznie.

1.4. Metody badawcze

O właściwym doborze metod w znacznym stopniu decyduje przedmiot badań, rodzaj analizy danych i zakres badanej rzeczywistości. Natomiast wg W. Zaczyńskiego o możliwości zastosowania metod decydują ponadto, cel badań i zasób posiadanych środków¹.

Takie podejście do metod badawczych mimo, iż ma ono charakter ogólny, może mieć także zastosowanie w naukach wojskowych. Dlatego też w niniejszej pracy uwzględnione zostanie interdyscyplinarne podejście w połączeniu ze specjalistycznym charakterem stosowanych metod badawczych.

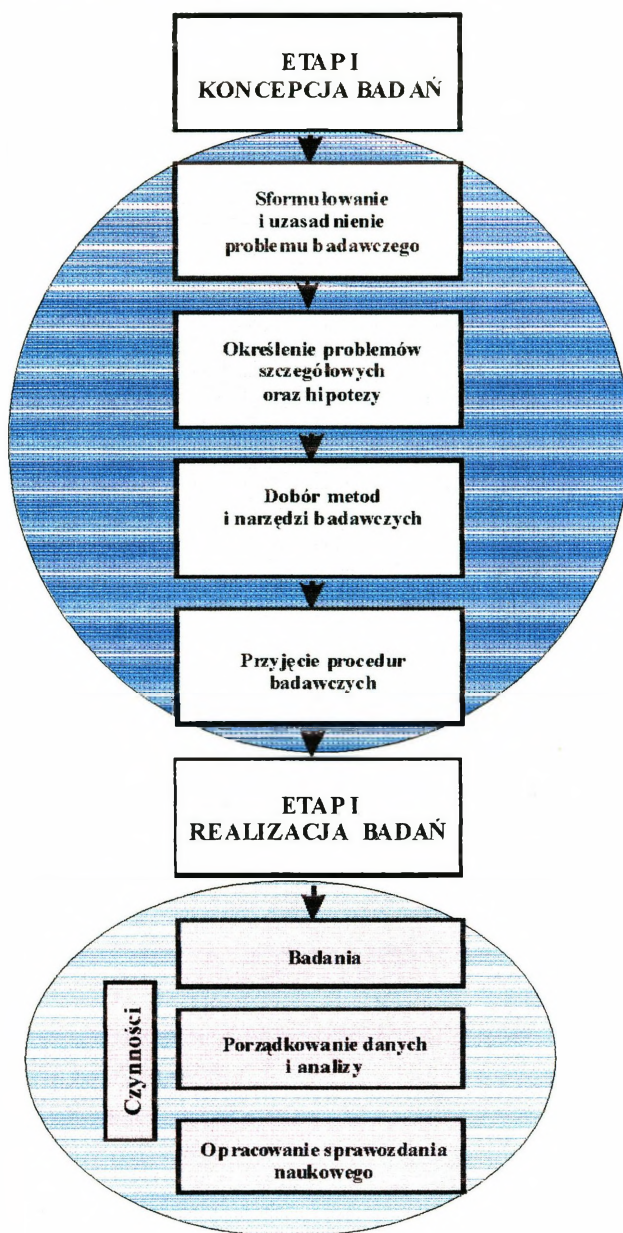
Przy dokonywaniu ich klasyfikacji najczęściej spotykamy się z ich podziałem na empiryczne i teoretyczne. Jest to podział czytelny i wyraziście określający sposób zastosowany przy rozwiązywaniu problemów. Na ogół dobór metod badawczych uzależniony jest od okresu (etapy) badań, które przeważnie obejmują podział na okres wstępny, badania zasadnicze i podsumowanie uzyskanych rezultatów. Stosowane metody w tych etapach są szeroko opisane w literaturze przedmiotu.

W niniejszej pracy, badania prowadzono w umownych dwóch etapach przy czym podstawa do ich wyszczególnienia były czynności procesu badawczego.

---

¹ W. Zaczyński, *Praca badawcza nauczyciela*, Warszawa 1995, s. 19.

Logiczne usystematyzowanie owych czynności pozwoliło określić te etapy czyniąc procedurę rozwiązywania problemu przejrzystą. (rys 1)

Rys. 1. Etapy i czynności badawcze
Źródło: opracowanie własne

Metody techniki badawcze dobrano stosownie do złożoności problemów szczegółowych i tak najszerszej stosowano analizę i ocenę opracowań teoretycznych, dokumentów normatywnych, dokumentacji ćwiczeń oraz różnych publikacji, przeważnie o charakterze polemicznym. Celem prowadzonych analiz wskazanych materiałów źródłowych było ustalenie obecnego stanu wiedzy obejmującego teorię taktyki. W określeniu prognozy rozwoju taktyki wojsk lądowych wielce pomocne okazały się metody empiryczne. Na pierwszym miejscu wymieniana jest obserwacja prowadzona w różnych obszarach działań taktycznych o charakterze narodowym. Celem prowadzonych obserwacji, przede wszystkim ćwiczeń taktycznych, było ustalanie i porównywanie różnych sposobów rozwiązywania problemów taktycznych w stosowanych procedurach dowodzenia. Cennego materiału naukowego dostarczyły wyniki obserwacji ćwiczeń prowadzonych 2KZ oraz 1 DZ i 11DKPanc”, a także w ćwiczeniach dowódczo-sztabowych prowadzonych w Akademii Obrony Narodowej.

Ze względu na charakter pracy, szeroko stosowano także badanie opinii i sądów. W wyniku odpowiednio przygotowanej i przeprowadzonej rozmowy kierowanej uzyskiwano wartościowe oceny ekspertów (zał 1). Prowadzono również wywiady indywidualne i zbiorowe, których celem było zebranie opinii o stanie i perspektywach teorii taktyki wojsk lądowych tak w wymiarze narodowym, jak i sojuszniczym.

Dokonując pewnego uogólnienia przedstawionych wyżej założeń metodologicznych niniejszej pracy, wskazane jest podkreślenie, iż przedstawione treści obrazują zamiary badawcze. Nakreślona procedura badawcza stwarza odpowiednie warunki do pracy indywidualnej przy jednoczesnej potrzebie uwzględniania kwestii nadrzędnych uogólniających i wymagających logicznego uporządkowania.

2. TAKTYKA I DZIAŁANIA TAKTYCZNE

2.1. Historia taktyki

Naturalne poszukiwanie praw rządzących walką zbrojną spowodowało, że od najdawniejszych czasów problematyka ta była przedmiotem obserwacji przez człowieka starć zbrojnych. Starcia te, aż do I wojny światowej toczyły się bądź na lądzie, bądź morzu. Zauważone podczas tych zmagania prawidłowości przekazywane były kolejnym pokoleniom jako zasady, których przestrzeganie prowadzi lub może prowadzić do zwycięstwa. Zasady te ulegały zmianom tak często jak często, stosowano nowe rodzaje uzbrojenia lub istniejące wykorzystywano w inny niż dotychczas sposób. Należy więc sądzić, że bezpośrednim źródłem zmian zachodzących w sposobach rozgrywania bitew i walk było: zmieniające się środki walki i stosowanie nowych sposobów ich wykorzystania. Przesłanki te stanowiły podstawę do powstania taktyki rozumianej jako sztuki wykorzystania sił i środków do odniesienia zwycięstwa. W okresie, gdy o losach wojny decydowała praktycznie jedna bitwa, pojęcie w zaprezentowanym wyżej znaczeniu, miało swe głębokie uzasadnienie. Bitwa rozgrywała się zwykle na niewielkim obszarze, a wojska walczyły w przyjętych wcześniej szykach, stąd pojęcie „taktyka” oznaczało ustawianie w szyku, a więc przyjmowanie takiego ugrupowania, które w danych warunkach uważano za optymalne dla odniesienia zwycięstwa.

Najstarszym znanym dziełem z zakresu sztuki wojennej jest traktat Sun-Tsu. Według tego autora do zagadnień taktyki należą: organizacja wojska, jego zdolność bojowa, wykorzystanie terenu, sposoby działań oraz dowodzenia.

Podobny pogląd prezentuje teoretyk grecki Ksenofont (430 r. p.n.e.), którego wkład w rozwój teorii taktyki polegał głównie na dostrzeganiu związków zależności między strategią a taktyką oraz szerokością a głębokością ugrupowania bojowego (falangi) oraz uzasadnienie potrzeby współdziałania broni miotanej z bronią służącą do walki wręcz.²

---

² Por. R. Wróblewski, *Taktyka ogólna jako dyscyplina naukowa*, Warszawa 1987, s. 82.

Znaczącą próbą wykrycia i usystematyzowania prawidłowości walki zbrojnej było dzieło Wegecjusza. Traktat przez niego napisany, stanowiący swoisty regulamin armii rzymskiej, dotyczył głównie problemów formowania i szkolenia armii. Niemniej zawarta tam teoria szyku, sposoby jego organizacji i wykorzystania w zależności od sytuacji na polu bitwy stanowi cenny materiał porównawczy.

Dostrzegając również rolę poszczególnych rodzajów wojsk i wskazał ich miejsce oraz zadania, jakie mogą wykonywać z uwagi na swą specyfikę.

W przedstawionej strukturze szyku autor wskazuje na skuteczne sposoby wykorzystania odwodów na decydującym kierunku lub w miejscu, co sugeruje, że autor traktatu znał zasady tworzenia zgrupowania bojowego i rozumiał rolę przenoszenia wysiłku w walce.

Istotny wkład do teorii taktyki wniósł Niccolo Machiawelli. Gromadząc doświadczenia ze współczesnych mu oraz minionych bitew i wojen, starał się wyszukać podobieństwa w nich występujące, a wychodząc z założenia, że podobny skutek rodzą podobne przyczyny, dążył do sformułowania zasad prowadzenia walki. W dziełach *O sztuce wojennej* oraz *Księżę* autor rozpatrzył szereg zagadnień związanych z prowadzeniem walki w polu oraz obroną i utrzymaniem terenu. Niewątpliwym wkładem w rozwój teorii taktyki były opisane zależności ugrupowania bojowego od warunków terenowych oraz uzasadnienie wpływu sposobów ugrupowania na wielkość strat od ognia artylerii. W kontekście rozpatrywanej problematyki, szczególny wkład w rozwój myśli taktycznej w zakresie działań partyzanckich wnieśli polscy teoretycy: Wojciech Chrzanowski i Bogumił Stolzman. Autorzy ci określili rolę i zadania siłom partyzanckim. Uznano takie formy działań, jak: wypad, nękanie dużych sił wroga, zasadzki, walkę z administracją i transportem.

Niemniej jednak działania te postrzegano jako pomocnicze wobec działań armii regularnej.³ Problematyka ta jest także treścią dzieła gen. J. Dąbrowskiego *Taktyka, czyli sztuka wojskowa zastosowana dla potrzeb powstania*. Autor rozpatrzył w nim sposoby i możliwości przejścia (zamiany) form działań

---

³ Por. J. Sikorski, *Zarys historii wojskowości powszechnej do końca XIX wieku*, Warszawa, MON, 1975 s. 590.

partyzanckich w działania regularne, uznając te ostatnie za konieczne dla odniesienia sukcesu. Nieoceniony wkład w rozwój taktyki wnieśli: H. Jomini dziełem *Zarys sztuki wojennej*, Karl von Clausewitz – publikacją *O wojnie*. Jomini – nadając napoleońskim koncepcjom teoretyczne uzasadnienie, określił podstawowe (jego zdaniem) zasady walki. Wiele z nich miało wymiar taktyczny i do dziś uznawane są za podstawowe. Należy w tym miejscu wymienić takie zasady, jak: koncentracja, skupianie głównego wysiłku, manewr, a także cała teoria linii (zewnątrznych i wewnętrznych) służąca do konstruowania działań w zależności od celu i położenia wojsk. Clausewitz wskazał natomiast na powiązania między natarciem a obroną oraz rolę i znaczenie rodzajów wojsk w walce.

Omawiany okres rozwoju teorii taktyki nosił znamiona teorii walki jednośrodowiskowej,⁴ odnosił się bowiem do walki lądowej i stanowił bazę teoretyczną działań różnych rodzajów wojsk tworzących wojska lądowe. Pojawienie się nowych środków walki, a co za tym idzie i nowych rodzajów wojsk (wojska pancerne, raketowe) spowodowało wzbogacenie taktyki o nowe sposoby działania, uwzględniające właściwości nowych rodzajów wojsk. Każdy z powstałych rodzajów wojsk wypracował swoiste zasady działania – swoją taktykę, tak więc powstały taktyki rodzajów wojsk. Z uwagi na to, że wymagania pola walki wymuszały użycie wszystkich sił (w tym wszystkich rodzajów wojsk) zaistniała potrzeba powołania taktyki ogólnej będącej teorią i praktyką przygotowania i prowadzenia walki lądowej przez wszystkich jej uczestników. Stanowi więc jakoby „klamrę spinającą” taktyki poszczególnych rodzajów wojsk.

Nim jednak zaistniała potrzeba wyodrębnienia taktyki ogólnej, rewolucyjne zmiany w taktyce wymusiło pojawienie się artylerii dalekosiężnej oraz lotnictwa. Te nowe środki walki wywarły istotny wpływ na teorię walki. Powstała więc teoria walki głębokiej autorstwa M. Tuchaczewskiego. Istotą jej było jednoczesne uderzenie ogniem i wojskami na całą głębokość ugrupowania bojowego przeciwnika, pozbawiające go możliwości manewru.⁵

---

⁴ R. Wróblewski, *Taktyka ogólna ...*, op. cit., s. 63.

⁵ F. Skibiński, *Rozważania o sztuce wojennej*, Warszawa 1984, s. 12.

Walka zaczepna, w teorii walki głębokiej, oparta była na współdziałaniu wszystkich rodzajów wojsk w interesie piechoty i na silnym jej wsparciu ogniem czołgów artylerii i lotnictwa. Działania obronne opierano na głównym pasie obrony zajmowanym przez dywizje pierwszego rzutu.

W okresie II wojny światowej walka przybrała w pełni charakter ogólnowojskowy, cechowała się masowym użyciem wszystkich rodzajów wojsk lądowych i lotnictwa. Wszystkie armie uczestniczące w tej wojnie dążyły do rozwijania walki głębokiej. Bazą do rozwijania tego typu działań były wojska pancerne, lotnictwo i wojska powietrznodesantowe. Głównym, rozstrzygającym rodzajem walki było natarcie. Obrona była zwykle podporządkowana jego celom.

W okresie powojennym, w ciągu pierwszego dziesięciolecia, teoria taktyki rozwijała się, bazując głównie na doświadczeniach wyniesionych z minionej wojny, na analizie poszczególnych bitew i wzbogacaniu teorii o wnioski z nich wypływające. Wnioski te wzbogacano, uwzględniając zmiany w wyposażeniu technicznym i organizacji wojsk.

Zasadnicze zmiany w taktyce nastąpiły w latach pięćdziesiątych naszego stulecia. Powodem było pojawienie się niezwykle groźnego środka walki – broni jądrowej. Możliwość rażenia tej broni spowodowała, że zarówno funkcjonujące dotychczas zasady walki, jak i rodzaje działań, uległy diametralnemu przeobrażeniu. Działania zaczepne polegały na pokonywaniu głębokich stref skażeń i opanowaniu terenu praktycznie pozbawionego obrońców. Obrona – na poszukiwaniu sposobów przetrwania, a więc rozśrodkowaniu, ukryciu, manewrze. W latach osiemdziesiątych nastąpił „powrót do realistycznych ocen i twórczego stosowania zasad walki”⁶. Większą uwagę zaczęto przywiązywać do działań obronnych, a użycie broni jądrowej, głównie bardzo małej mocy, dopuszczano w wyjątkowych sytuacjach. Środkiem mającym skutecznie zastąpić broń jądrową stała się broń „precyzyjnego” rażenia. Jej istota sprowadzała się do zespolenia efektów działania środków rozpoznawczych ze środkami rażenia poprzez ośrodki decyzyjne, przy czym środki rażenia charakteryzował się niespotykaną dotąd precyzją uderzeń. Pojawienie się lotnictwa wojsk lądowych zwiększyło możliwości prowadzenia

---

⁶ M. Huzarski, *Zagadnienia taktyki wojsk lądowych*, Toruń 1999.

działań manewrowych przez ten rodzaj sił zbrojnych, a walce lądowej nadało charakteru powietrzno-lądowego. Spowodowało to rozszerzenie zakresu teorii taktyki ogólnej o problematykę związaną z działaniami o tym charakterze. Niewątpliwym wpływem na przeobrażenia w teorii taktyki wywiera przyjęta strategia obrony i wynikające z niej struktury organizacyjne wojsk lądowych.

Pojawienie się wojsk obrony terytorialnej i wyznaczenie im istotnej roli w systemie obronnym państwa spowodowało, że w teorii taktyki uwzględnić należy nie tylko ich potencjał bojowy, ale także specyficzne sposoby walki, zbliżone swym charakterem do walk partyzanckich, z jednoczesnym wkomponowaniem ich w działania lądowych wojsk operacyjnych.

2.2. Miejsce taktyki w sztuce wojennej

2.2.1. Terminologia i klasyfikacja

Określenie miejsca Taktyki w sztuce wojennej wypada rozpocząć od określeń terminologicznych i ujęć klasyfikacyjnych, gdyż takie podejście pozwoli jednolicie rozumieć prezentowane treści, a także wykazać zależności i powiązania klasyfikacyjne (typologiczne).

W obszarze problemowym taktyki ogólnej funkcjonuje wiele terminów i spotykamy wiele odniesień interpretacyjnych. Zamysłem autora było wybranie najważniejszych z nich i zdefiniowania zgodnie z obecną wiedzą taktyczną.

W interesującym nas układzie typologicznym na najważniejszym miejscu znajduje się TAKTYKA, która jest jedną z trzech części sztuki wojennej, usytuowanej na najniższym jej poziomie; specjalnością obejmującą taktyki rodzajów sił zbrojnych (Wojsk Lądowych, Sił Powietrznych i Marynarki Wojennej), która zajmuje się przygotowaniem i prowadzeniem działań taktycznych.

TAKTYKA WOJSK LĄDOWYCH jest częścią taktyki składającą się z taktyki ogólnej i taktyki rodzajów wojsk, które obejmują teorię i praktykę przygotowania i prowadzenia działań taktycznych przez pododdziały, oddziały i związki taktyczne wojsk lądowych.

Będąca przedmiotem zainteresowania, w niniejszym opracowaniu, TAKTYKA WOJSK LĄDOWYCH obejmuje teoretyczne podstawy taktyki, teorię i praktykę przygotowania i prowadzenia działań taktycznych przez ogólnowojskowe pododdziały, oddziały i związki taktyczne, taktykę działań w różnych sytuacjach pola walki oraz koordynację działań taktycznych rodzajów wojsk.

TAKTYKA RODZAJÓW WOJSK obejmuje teorię i praktykę przygotowania i prowadzenia działań taktycznych przez specjalistyczne pododdziały, oddziały i związki taktyczne rodzajów wojsk lądowych.

Wymienione w powyższych definicjach działania taktyczne postrzegane są w ujęciu funkcjonalnym i stanowią przedmiot badań taktyki wojsk lądowych.

DZIAŁANIA TAKTYCZNE umiejscowione są na trzecim poziomie działań wojennych i obejmują wszelkie działania pododdziałów, oddziałów i związków taktycznych wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej mające na celu efektywne wykorzystanie ich możliwości bojowych. Dzielią się one na: rozstrzygające (walki), pomocnicze (przemieszczanie i rozmieszczanie) i pokojowe (misje pokojowe).

Mając na uwadze zaprezentowane treści określające znaczenie podstawowych terminów związanych z taktyką ogólną, wskazane jest w tym miejscu wyjaśnienie znaczenia „teoretycznych podstaw”. Otóż samo termin „teoria” oznacza zbiór praw i hipotez rzeczowo i logicznie powiązanych w całość lub jest to wiedza wyjaśniająca jakąś dziedzinę zjawisk. Stąd określenie „teoretyczne” można rozumieć jako podrzędne do „teorii” i zapowiadające pewien wybór z treści danej teorii, który jednocześnie zapowiada, że mamy zamiar skupienia się na kwestiach zasadniczych (ważnych).

Z kolei „podstawy” w ujęciu metodologicznym rozumiane są jako zasadnicze elementy, podwalina, punkt wyjścia lub początek czegoś. W połączeniu z określeniem „teoretyczne” powstaje brzmienie „podstawy teoretyczne” rozumiane jako zasadnicze kwestie dotyczące tej części teorii, która jest przedmiotem naszego naukowego zainteresowania. W konkretnym odniesieniu do niniejszej pracy mamy na uwadze teoretyczne podstawy taktyki wojsk lądowych. Mają one przeważnie wartość uniwersalną, gdyż stanowią w pewnym sensie mądrość taktyczną gromadzoną w wyniku oceny kolejnych doświadczeń.

Praktyka taktyki – są to, wynikające z teorii, świadome i celowe, wszelkie działania wojsk na poziomie taktycznym. Wyróżniamy wojenną praktykę taktyki, która jest dla teorii najcenniejszym źródłem poznania oraz pokojową (szkoleniową) praktykę Taktyki, podczas której weryfikowana jest efektywność i funkcjonalność opracowanych koncepcji teoretycznych.

W działaniach taktycznych na pierwszym miejscu wymienia się **działania rozstrzygające** realizowane przez walkę składająca się z **podstawowych jej rodzajów**. Wprowadzenie terminu działań rozstrzygających wynika z naszych narodowych doświadczeń, przy czym znaczący wpływ wywarła tu interpretacja sojusznicza zawarta w *regulaminie działań wojsk lądowych*(DD/3.2).

W ujęciu prakseologicznym, według T. Kotarbińskiego, „walka to najciekawszy przypadek wzajemnego przeszkadzania, zmuszający obie strony do pokonywania trudności, a więc pośrednio do usprawniania techniki działań”⁷.

W terminologii wojskowej **walka** to zorganizowane, skupione w czasie i przestrzeni, zbrojne starcie dwóch przeciwstawnych stron w skali taktycznej. Z terminem „walka” używanym zamiennie jako „bój” wiążą się „**działania bojowe**”, które dotyczą walczących stron w bezpośrednim zwarciu. Określane są także jako uderzenia na wojska przeciwnika bądź polegają na odparciu jego uderzenia. Ich rezultatem jest najczęściej rozbicie wojsk przeciwnika i opanowanie określonego jego terenu lub utrzymania własnego.

Działania bojowe należy więc postrzegać jako podrzędne do działań taktycznych, mają one ważny, lecz ograniczony zasięg odniesienia. Dlatego też w przedstawionych treściach definicji wprowadzono określenia przygotowanie i prowadzenie działań taktycznych (dawniej walki).

Stąd **przygotowanie** działań taktycznych rozumiane jest jako zbiór czynności wykonawczych realizowanych w celu stworzenia (wypracowania) sprzyjających warunków do wykonywania zadań zgodnie z przyjętym harmonogramem wynikającym z zaprojektowanej koncepcji działań.

---

⁷ T. Kotarbiński, *Traktat o dobrej robocie*, Wrocław 1969, s. 239.

Prowadzenie działań taktycznych mieści się w przedziale czasu i wykonywanych w nim czynności, od rozpoczęcia do zakończenia wykonywania zadań.

Mając na uwadze potrzebę osiągania kompatybilności w działaniach taktycznych o charakterze sojuszniczym wprowadzamy do naszego słownictwa wojskowego nowe terminy wymagające jednolitej interpretacji.

Rejon kluczowy ma podobne znaczenie jak uprzednio rejon od utrzymania, którego zależy trwałość obrony. **Rejon kluczowy** w obecnym rozumieniu to teren lub obiekt (kilka obiektów) w pasie (rejonie) obrony, który decyduje o jej trwałości. Utracenie rejonu kluczowego powoduje znaczne zwiększenie przewagi nacierającego nad obrońcą, które może mieć znaczenie przełomowe.

Drugi z wymienionych terminów to „**punkt ciężkości**” rozumiany jako ześrodkowanie w określonym miejscu i czasie takich sił i środków rażenia, bądź samego rażenia, które umożliwią osiągnięcie zakładanego celu operacji (walki) lub innych działań.

Tak interpretowany punkt ciężkości może mieć zastosowanie tak w działaniach zaczepnych jak i obronnych. Może także odnosić się do innych działań taktycznych, włącznie z działaniami pokojowymi.

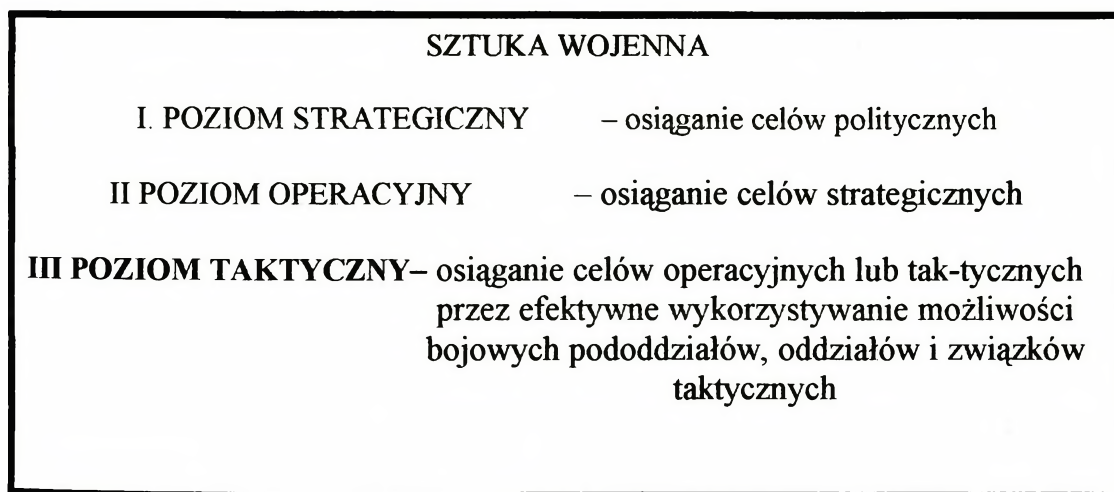
Kolejny termin to „**punkt kulminacyjny**”, który w natarciu traktowany jest jako okres w czasie i przestrzeni, gdy potencjał bojowy (siła bojowa) strony prowadzącej natarcie przestaje być większa niż możliwości obrońcy. Natomiast strona broniąca osiąga punkt kulminacyjny gdy nie jest już w stanie wykonać zwrotu zaczepnego lub kontynuować dalej skutecznej obrony. Powinno się dążyć do tego, aby połączone siły sojusznicze nie osiągały punktu kulminacyjnego wpływając jednocześnie na przeciwnika w taki sposób, by on osiągnął swoją kulminację.

W aktualnych obecnie materiałach źródłowych i dokumentach normatywnych znajdujemy wyjaśnienia i definicje różnych terminów związanych z taktyką ogólną mieszczących się w wymiarze narodowym i uwzględniających potrzeby funkcjonalne w wymiarze sojuszniczym.

Przejdźmy zatem do kwestii klasyfikacyjnych (typologicznych). W pierwszej kolejności należy wymienić klasyfikację sztuki wojennej, w której kryterium podziału na poziomy jest **skutek** lub udział w osiąganiu celów strategicznych, operacyjnych i taktycznych.

Mimo przyjętego czytelnego kryterium podziału sztuki wojennej (cel) na poziomy, to nie ma możliwości jednoznacznego wskazania (określenie) granic podziału między nimi. Dotyczy to zwłaszcza poziomu taktycznego w odniesieniu, do którego wymagane są wyjaśnienia.

Klasyczną sytuacją dla poziomu taktycznego jest wykonywanie zadań przez związek taktyczny w operacji (działania dywizji w składzie korpusu). Dywizja bierze udział w osiąganiu celu operacyjnego.

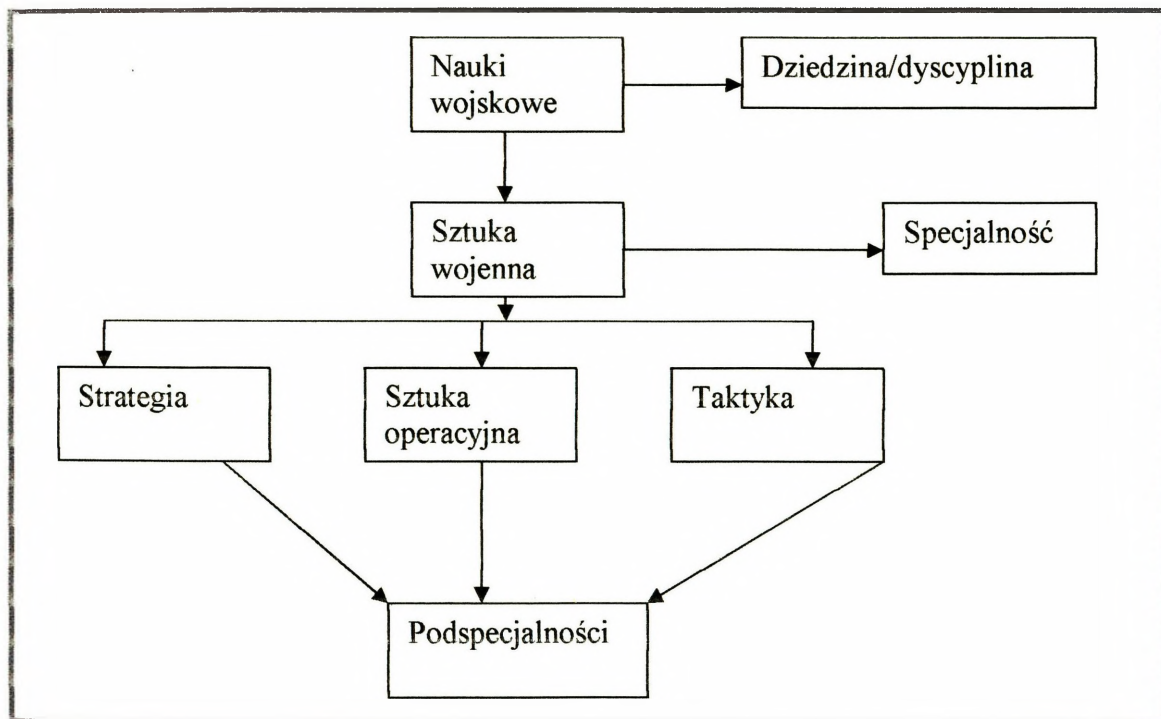
Rys. 2. Poziom taktyczny w sztuce wojennej

Na poziomie taktycznym można osiągać też **cele taktyczne**, jeżeli związek taktyczny, a w jego składzie oddziały i pododdziały, wykonuje **samodzielnie** zadanie, którego celem jest np. zajęcie lub utrzymanie określonego terenu.

Niekiedy działania prowadzone na poziomie taktycznym mogą osiągać **wymiar operacyjny**. Wówczas planowanie i użycie związków taktycznych (oddziałów lub zgrupowań taktycznych) odbywać się będzie zgodnie z **zasadami operacyjnymi**, działanie – zgodnie z wymaganiami taktyki, a wskazane cele do osiągnięcia będą na **poziomie strategicznym**. Przykładem takiej sytuacji jest

działanie polskiego kontyngentu – zgrupowania taktycznego w sile ekwiwalentnego wzmocnionego batalionu na Wzgórzach Golan w ramach misji pokojowej ONZ.

Przyjmując kryterium podejścia naukowego do klasyfikacji sztuki wojennej, wówczas uznajemy ją jako specjalność składającą się ze strategii, sztuki operacyjnej i taktyki, będące jej podspecjalnościami.

Rys. 3. Taktyka jako podspecjalność naukowa sztuki wojennej

Wyżej przedstawiona klasyfikacja sztuki wojennej dokonywana jest także przy przyjęciu kryterium zakresów problemowych dających się wyodrębnić wraz ze wskazaniem na cechy wyróżniające. W takim też ujęciu typologicznym została wcześniej zdefiniowana taktyka.

Przyjmując kryterium strukturalne oraz po dokonanych analizach krytycznych odniesień do zaproponowanych rozwiązań, zaprojektowano przedstawiony niżej wariant klasyfikacji taktyki

2.2.2. Zasady Sztuki wojennej

Należy podkreślić fakt istnienia bogatej literatury traktującej o zasadach sztuki wojennej. Do jednych z pierwszych autorów, którzy podjęli próbę uogólnienia zasad sztuki wojennej zaliczany jest chiński wódz i teoretyk Sun Tsu (ok. 600 r. p.n.e.), a w Europie, ateński wódz i teoretyk Ksenofont (430 – 355 r. p.n.e.). Za autora praktycznego zastosowania i sformułowania po raz pierwszy zasady ekonomii sił, czy też czasami nazywanej zasadą ześrodkowania sił w jednym decydującym miejscu bitwy, uznawany jest wódz tebański Epaminondas – zwycięzca w bitwie pod Leuktrami (371 r. p.n.e.). O zasadach przygotowania i prowadzenia wojny dowiedzieć się można z dzieła Tukidydesa „Wojna Poloponeska”. Cennym dokumentem pisarstwa wojskowego jest traktat z VI wieku autorstwa cesarza bizantyjskiego pt.: „Strategikon”, gdzie opisane zostały takie zasady strategii, jak: zaskoczenie, manewr i inicjatywa. W 1664 r. austriacki wódz i teoretyk Montecuccoli uznał za przyczynę sukcesu w walce takie zasady – wskazówki, jak: przede wszystkim nie rozpraszać sił, rozwijać szybkość działania, być zawsze aktywnym i stosować manewr. Marszałek francuski Maurycy Saski w swoim dziele „Mies reveries” (1751 r.), traktującym o wojnie manewrowej, sformułował jako główne takie zasady jak: szybkość, zdecydowanie, manewr i zaskoczenie. Z kolei rosyjski wódz Suworow w traktacie „Nauka zwyciężania”, szczególnie podkreślał znaczenie takich zasad jak: działania na całkowite zniszczenie przeciwnika, zmasowane uderzenie w decydującym kierunku, szybki manewr, zaskoczenie, maksymalny wysiłek i bezwzględna karność. Nadmienić należy, że te zasady zostały w późniejszym czasie rozwinięte przez Kutuzowa, Leera, Tuchaczewskiego, Szaposznikwa, Żukowa i wielu innych.

Działania wojenne prowadzone przez Napoleona cechowało stosowanie przede wszystkim takich zasad jak: błyskawiczne ześrodkowanie sił i środków do wykonania głównych zadań w kolejności ich znaczenia, zabezpieczenie linii komunikacyjnych, wysokie morale żołnierskie, manewr, zaskoczenie i mylenie, prostota działania. Bazując na doświadczeniach wojen okresu napoleońskiego C. Von Clausewitz wyeksponował w swoim dziele „O wojnie” jako zasady sztuki

wojennej: cel, zmasowanie, ekonomię sił, zaskoczenie, jedność dowodzenia, manewr i ubezpieczenie.

Inny francuski marszałek F. Foch w swojej pracy „Zasady sztuki wojennej” do podstawowych zasad zaliczał: ekonomię sił, swobodę działania, swobodę dysponowania siłami i ubezpieczenie.

Celowym jest wspomnieć także polskich autorów takich jak: S. Mossor („Sztuka wojenna w warunkach nowoczesnej wojny”), F. Skibiński („Rozważania o sztuce wojennej”), K. Nożko („Walka o przewagę”), S. Koziej („Teoria sztuki wojennej”) i inni.⁸

Rozpatrując pojęcie „zasada”, nie sposób nie zacząć od wykładni zawartej w „Słowniku języka polskiego”⁹. Wynika z niej, że „zasada” jest w jednym ze słownikowych znaczeń niczym innym niż tezą, w której treści zawarte jest prawo rządzące jakimiś procesami. Jest to podstawa, na której coś się opiera, reguła. W innym znaczeniu „zasada” jest traktowana jako normy (w liczbie mnogiej) postępowania uznane przez kogoś za obowiązujące.

Jednocześnie definicja słownikowa pojęcia „reguła”¹⁰, traktuje ją jako zasadę, prawo postępowania, przepis bądź twierdzenie sprawdzające się w większości wypadków.

Z porównania definicji „zasady” i „reguły” można wysnuć wniosek, że ta pierwsza ma znaczenie kategoryczne, utożsamiane z prawem i normą, natomiast „reguła” dopuszcza odstępstwa i niesprawdzalność w niektórych wypadkach.

Zależności pomiędzy pojęciami „prawo” i „zasada” zostały wykazane w sposób trafny przez Carla von Clausewitza.¹¹ Zdaniem tego teoretyka wojskowości, „prawo” jako pojęcie najogólniejsze, stosuje się zarówno do poznania, jak i do działania. Chociaż ma ono w swym źródłosłowie wyraźnie coś subiektywnego i dowolnego, ale wyraża właśnie to, od czego zależy my i otaczające nas przedmioty. Prawo jako przedmiot poznania, jest ustosunkowaniem

⁸ Szerszy wykaz publikacji umieszczono w części końcowej pracy (przyj. autor.).

⁹ Patrz: M. Szymczak (red. naukowy) i inni, *Słownik języka polskiego*, Tom III, PWN, Warszawa 1981, s. 955.

¹⁰ Tamże, s. 36.

¹¹ Patrz: C. von Clausewitz, *O wojnie*, Wydawnictwo „TEST”, Lublin 1995, s. 117.

się wzajemnym przedmiotów i skutków: jako zaś przedmiot woli jest ono określeniem działania i wtedy jest – co podkreśla C. von Clausewitz – nakazem i zakazem.

Z kolei „zasada” jest dla działania – według cytowanego wcześniej klasyka teorii sztuki wojennej – również takim samym prawem, ale nie w jego formalnym, definitywnym znaczeniu. Jest ona tylko duchem i sensem prawa, aby tam gdzie różnorodność świata rzeczywistego nie da się ująć w ostateczną formę prawną, zostawić naszemu sądowi więcej swobody w jej zastosowaniu. Ponieważ sąd nasz w wypadkach, gdy nie może zastosować zasady, musi to usprawiedliwić przed sobą samym. Dlatego zasada staje się już przez to samo – uważa C. von Clausewitz – właściwym oparciem lub gwiazdą przewodnią dla poznania.

Przedstawione powyżej poglądy C. von Clausewitza, tak oryginalne i racjonalne w swej treści są, mimo upływu prawie dwustu lat, ciągle aktualne. Oceny tej nie umniejsza to, że autor ten, jak się okazuje, nie widział istotnych różnic pomiędzy prawami a zasadami.

W dotychczasowej teorii i praktyce sztuki wojennej zawartej w regulaminach, podręcznikach i opracowaniach popularno-naukowych i naukowych spotyka się określenia towarzyszące zasadom takie jak: zasady sztuki wojennej, zasady walki, zasady wojny, zasady działań taktycznych itp. Ich sformułowania są identyczne bądź bardzo podobne. Występują także różnice w zakresie treści, zakresu tych zasad i ich ilości.

W sztuce wojennej wyróżnia się trzy działy: strategię, sztukę operacyjną i taktykę. Odpowiadają im odpowiednio poziomy działań: strategiczny, operacyjny i taktyczny. Stąd też celowym jest rozpatrywać zasady w kontekście taktyki.

Zasady taktyki nie są tworem dowolnych spekulacji myślowych teoretyków, lecz przekształconym w ich świadomości odzwierciedleniem obiektywnych warunków i możliwości walki zbrojnej oraz rządzących nią praw. Zasady są wytworem konkretnego działania praw wojny i walki zbrojnej. Właśnie te prawa stanowią obiektywną podstawę zasad sztuki wojennej oraz na najniższym jej poziomie – zasad taktyki. Na zjawisko wojny składa się kompleks powtarzających się działań ludzkich obejmujących przemoc lub jej przeciwstawianie się.

Te działania na przestrzeni historii charakteryzują się swoistą prawidłowością. Właśnie te stale powtarzające się relacje pomiędzy poszczególnymi elementami wojny, mające charakter prawidłowości, są prawami wojny. Ujmuje się je w trzy podstawowe rodzaje: przyczynowe, współdziałania i funkcjonalne.¹² Prawa walki zbrojnej to - jak określa je W. Sawkin - głęboko wewnętrznie istotne, konieczne, stałe, powtarzające się związki i stosunki między zjawiskami działań wojennych lub ich właściwościami, uzewnętrzniającymi się na polach bitew już w toku samej walki zbrojnej.¹³

Podstawowym prawem walki zbrojnej jest prawo zależności sposobów walki od właściwości środków rażenia oraz prawo zależności przebiegu walki zbrojnej od stosunku sił (potencjałów bojowych).¹⁴ Inne prawa walki zbrojnej to: prawo zależności przebiegu i wyniku walki - od właściwości środowiska, w jakim jest prowadzona; - od sposobu dowodzenia; - od współdziałania sił i środków danej strony biorącej udział w walce i od ześrodkowania wysiłków.¹⁵

Z powyżej przedstawionych pojęć wynika, że prawa wojny i prawa walki zbrojnej mają charakter historyczny. Zmiana treści któregośkolwiek prawa pociąga za sobą także zmianę tych zasad, które z prawa tego wynikają. Poprzez odpowiednie prawa walki zbrojnej wpływ na rozwój zasad taktyki, oprócz sposobów produkcji, wywiera charakter polityki i danej wojny, a także inne czynniki, jak duch moralny armii, jej doświadczenie bojowe, talent wodza.¹⁶ Zdaniem S. Kozieja prawa walki zbrojnej i zasady sztuki wojennej stanowią najważniejszą część wiedzy wojskowej.¹⁷

Spośród wielu teoretyków zajmujących się w historii zasadami sztuki wojennej szczególne miejsce zajmują poglądy Carla von Clausewitza. W swojej pracy (jeszcze przed dziełem *O wojnie*) napisanej w latach 1811-1812 pt. „Najważniejsze zasady wojny”, formułuje on cztery zasady strategii. Naczelna sformułowana przez Clausewitza zasada głosi, że zawsze należy dążyć

¹² R. Urliniski, *O naturze praw i zasadach wojny*, Myśl Wojskowa nr1/1975, s. 20.

¹³ W. Sawkin, *Podstawowe zasady sztuki operacyjnej i taktyki*, Wydawnictwo MON, seria Biblioteka Wiedzy Wojskowej, Warszawa 1974, s. 78.

¹⁴ Tamże, s. 138 i 153.

¹⁵ Patrz: J. Zieliński, *Zasady sztuki wojennej (opracowanie studyjne)*, AON, Warszawa 1993, s.13.

¹⁶ W. Sawkin, *Podstawowe zasady sztuki.....*, s. 11-12.

¹⁷ Patrz: S. Koziej, *Podstawy i zasady sztuki wojennej*, AON, Warszawa 1993, s. 73.

do spowodowania maksymalnego napięcia wszystkich sił przeciwnika, znajdujących się w dyspozycji wodza; druga zasada zaleca aby skupiać możliwie jak najwięcej sił na kierunku głównego uderzenia; trzecia zasada zaleca aby nie tracić czasu, działać szybko, natomiast czwarta z zasad zdefiniowanych przez tego klasyka wojskowości mówi o potrzebie z największą energią wykorzystania osiągniętych sukcesów. Tylko pościg za rozbitym wrogiem utrwali nam owoce zwycięstwa.... Pierwsza z przytoczonych zasad – zdaniem Clausewitza, stanowi fundament trzech pozostałych. Kierując się nią, możemy, nie stawiając wszystkiego na jedną kartę, z całą śmiałością stosować pozostałe zasady.

Sądzę, że najtrafniej wyjaśnia pojęcie zasad sztuki wojennej „Leksykon wiedzy wojskowej” (1979). Z zawartej w nim definicji, wynika, że są to: ogólnie przyjęte normy racjonalnego i skutecznego postępowania dowódców i oficerów sztabu oraz działania wojsk w okresie przygotowania i prowadzenia operacji (walki i bitwy); a także: ... podstawowe idee i reguły, według których prowadzi się działania wojenne; w rozwinięciu definicji dowiadujemy się, że: ... stanowią one jednocześnie kryterium oceny prawidłowego przebiegu działań wojennych.... Z końcowej sekwencji cytowanej definicji wynika także to, że: ... Zasady sztuki wojennej przy względnej trwałości swoich tez i założeń wykazują zmienność konkretnej treści, która kształtuje się odpowiednio do zmian zachodzących w materialnym środowisku działań wojennych i w warunkach ich prowadzenia.¹⁸

Historia sztuki wojennej zawiera całe bogactwo przykładów zastosowania i występowania zasad sztuki wojennej. Przestrzeganie zasad sztuki wojennej z reguły przynosiło sukces, jednocześnie historia uczy zarazem tego, że nie należy ciągle (szablonowo) stosować raz pozytywnie sprawdzonych sposobów walki, gdyż grozi to rozszyfrowaniem przez przeciwnika i znalezieniem przez niego adekwatnego przeciwdziałania.

Przykładem na to może być doświadczenie w tym zakresie jakie zdobył Fryderyk II, słynny zwycięzca, za pomocą „szyku skośnego” spod Lutynii (1757r.). Otóż po tej bitwie, zaczął on stosować szyk skośny szablonowo, uważając go za panaceum na nieszczęścia i niespodzianki. Jednakże w bitwach z wojskami

---

¹⁸ M. Laprus (kier.) i inni, *Leksykon wiedzy wojskowej*, Warszawa 1979. s. 517.

rosyjskimi pod Gross Jagersdorf(1757), Kunowicami (1759), Berlinem (1760) i Kołobrzegiem (1761) armia pruska poniosła klęskę. Po prostu Rosjanie rozszyfrowali manewr Fryderyka II i odpowiednio się do tego manewru ustawiali.. Król – jak skomentował te wydarzenia bitewne C. von Clausewitz - sam wpadł w pułapkę własnego systemu – „skośnego szyku bojowego.”¹⁹ (W. Sawkin, s.279)

Polska wstępując do NATO, w celu spełnienia warunków interoperacyjności przyjęła do zasad doktrynalnych większość założeń sztuki wojennej obowiązujących państwa sojusznicze, zachowując jednocześnie to co stanowi trwałą dorobek polskiej myśli wojskowej. To stwierdzenie odnosi się także do zasad taktyki.

Obowiązujący w SZ RP od 1994 r. „Regulamin działań taktycznych wojsk lądowych” zawiera definicję zasad sztuki wojennej, z której wynika,²⁰ że są one historycznie ukształtowanymi regułami przygotowania i prowadzenia zbrojnych działań wojennych. Traktowane są one jako podstawa działalności dowództw i wojsk w skali taktycznej, operacyjnej i strategicznej. Z treści regulaminu wynikało także to, że dostrzegany był, w zależności od skali działań, taktyczny, operacyjny lub strategiczny aspekt zasad sztuki wojennej. W tym regulaminie jasno było podkreślenie znaczenia ich stosowania, jako warunku uzyskania, utrzymania i wykorzystania przewagi ilościowej i jakościowej (w tym sytuacyjnej) nad przeciwnikiem, aby z jak najmniejszymi stratami osiągnąć cel walki, operacji i wojny w możliwie najkrótszym czasie.

Do zasad sztuki wojennej, w tym taktyki, zaliczono:: celowość działania, zachowanie zdolności bojowej wojsk, ekonomię sił, zaskoczenie, aktywność (inicjatywę) i manewrowość.

Obowiązujący „Regulamin działań wojsk lądowych” (Ministerstwo Obrony Narodowej, Warszawa 2006), z założenia uwzględniający potrzeby SZ RP w zakresie funkcjonowania w układzie NATO zawiera zasady walki. Celowe jest

¹⁹ Patrz: W. Sawkin, *Podstawowe zasady sztuki.....*, s.279.

²⁰ Patrz: *Regulamin działań taktycznych wojsk lądowych, Część I(związek taktyczny, oddział)*, Sztab Generalny WP, Warszawa 1994, s.11-15.

więc przybliżyć postanowienia w zakresie owych zasad prowadzenia działań na szczeblach taktycznych, które zawarte są we wspomnianym regulaminie .²¹

Wymieniony wyżej dokument zawiera podkreślenie, że proste zastosowanie opisanych zasad ogólnych nie gwarantuje zwycięstwa. Okoliczności dyktują względną ważność każdej z nich i w pewnych przypadkach dowódca nie jest zdolny trzymać się w pełni jednego założenia wykluczając z kalkulacji inne. Szybkie zmiany technologii i możliwości służą także zmianom akcentów i zastosowania tych zasad. Wobec tego wyzwaniem dla dowódców jest wiedzieć gdzie ulokować wysiłki w danych momentach. Dlatego sformułowane zasady ogólne nie stanowią niezmiennych praw, lecz są one przewodnikiem w działaniu.

Podstawą wszelkich działań współczesnych i połączonych działań NATO są następujące zasady: czynnik ludzki, celowość działań, swoboda działań, aktywność, skupienie wysiłku, ekonomia sił, manewrowość, zaskoczenie, prostota, zachowanie zdolności bojowej i elastyczność.

Interesujące w postanowieniach wspomnianego regulaminu jest to, że do każdego rodzaju działań taktycznych sformułowane są adekwatne dla tych działań czynniki.²² Takie podkreślenie znaczenia zasad jako czynników świadczy o dostrzeżeniu przez autorów ważności efektów ich stosowania dla uzyskania przewagi nad przeciwnikiem.

W opracowanym regulaminie dla potrzeb SZ RP szczebla kompania i batalion znalazły się postanowienia dotyczące zasad działań taktycznych, które można traktować jako zasady taktyki.²³ Ich treść uwzględnia w niezbędnym zakresie dotychczasowy dorobek rodzimej teorii walki.

Obowiązujące regulaminowe postanowienia traktują zasady taktyki jako obiektywną podstawę racjonalnego i twórczego działania dowódców i sztabów. Ich znajomość pomaga w praktycznej działalności, sprzyja przejawianiu rozumnej i twórczej inicjatywy w procesie dowodzenia wojskami.

---

²¹ Patrz: *Regulamin działań wojsk lądowych DD/3.2* s.19-20.

²² Tamże s. 113,131,149

²³ Patrz: *Regulamin działań taktycznych wojsk zmechanizowanych i pancernych., Batalion-kompania.* Dowództwo Wojsk Lądowych, Warszawa 2000, s.8-10.

Na podkreślenie zasługuje zapis, że samo tylko zastosowanie zasad taktyki nie gwarantuje zwycięstwa. Priorytety ich stosowania zmieniają się w miarę rozwoju środków i sposobów walki. Dlatego zasadami należy się kierować uwzględniając charakter walki, sytuację i poczynania wyższego dowódcy. Względna ważność każdej z zasad dyktują zawsze okoliczności i warunki konkretnego zadania.

1. Czynniki ludzkie

Przywództwo jest to zdolność do inspirowania podległych dowódców i żołnierzy w okresach zagrożenia i niebezpieczeństwa. W zasadzie tej istotne znaczenie przypisuje się także **morale** – definiowanemu jako woła walki, gotowość do wypełniania obowiązków w każdej sytuacji. Uważa się, że wyzwala ono ducha bojowego przez co pozwala żołnierzom działać w najtrudniejszych warunkach lub wykazywać bezprzykładną odwagę w sytuacjach zmęczenia i niebezpieczeństwa. Istota tej cech opiera się ono na zaufaniu, szacunku, dyscyplinie, zawodowych umiejętnościach i uwarunkowaniach fizycznych. Uważa się, że cechy te mogą być kształtowane przez realistyczne i twórcze szkolenie, oraz właściwe dowodzenie, a wyzwalane przez koleżeństwo i poczucie lojalności wobec zespołu. Najpewniejszym sposobem uzyskania wysokiego morale jest sukces na polu walki. Do tzw. czynnika ludzkiego należy także **inicjatywa** postrzegana jako zdolność do samodzielnych pomysłów, wykazana w ramach zadania bojowego, połączona ze śmiałym działaniem jest decydującym czynnikiem, przyczyniającym się do osiągnięcia sukcesu podczas działań bojowych oraz ściśle z nią związana **kreatywność** zapewniająca swobodę w myśleniu i szybkość w podejmowaniu decyzji.

2. Celowość działań:

W każdym rodzaju działań najważniejszym zadaniem dowódcy jest określenie i jasne zdefiniowanie jej celu, może on być określony szczegółowo lub ogólnie, lecz musi być jednoznaczny i bezpośredni. Musi być także realny dla wojsk, które będą go osiągać. Musi być także dostosowany do panujących

warunków i możliwości bojowych wojsk, aby nie było wątpliwości, jaki cel ma być zrealizowany.

3. Swoboda działania.

To kolejna z zasad wyrażająca się przyznaniem dowódcom określonego zakresu kompetencji, aby energicznie i odważnie wykorzystać możliwości i sprzyjające okoliczności na polu walki. W ramach swojego zadania i zgodnie z zamiarem przełożonego musi posiadać swobodę niezależnego działania. Swoboda ta pozwala na realizację przedsięwzięć zapobiegających osiągnięciu przez przeciwnika zaskoczenia. Swoboda działania dotyczy także zgodnego z koncepcją walki używania sił i środków, będących w dyspozycji dowódcy;

4. Aktywność działań

Zasada ta oznacza nieustanne dążenie do narzucenia swojej woli przeciwnikowi. Wynika z niej, że we wszystkich rodzajach działań taktycznych i na wszystkich poziomach dowodzenia należy poszukiwać okazji do przejęcia inicjatywy i pokonania przeciwnika. Sukces w walce zależy bezpośrednio od indywidualnej i zespołowej determinacji wojsk, w dążeniu do bezpośredniego starcia z przeciwnikiem i pozbawienia go woli walki. Przez aktywne działania na najniższych szczeblach dowodzenia stworzone mogą być warunki do przejęcia inicjatywy na wyższym szczeblu;

5. Skupienie wysiłku.

Polega na koncentracji wysiłków, czasem także niezbędnych sił i środków w decydującym miejscu i czasie. Często będzie to możliwe tylko poprzez zmniejszenie potencjału wojsk w innym miejscu.

6. Ekonomia sił

Przejawia się w wykorzystywaniu swoich sił do zasadniczych zadań, dlatego nie wolno angażować więcej wysiłku do ich realizacji niż jest to niezbędne. Nie można być silnym wszędzie, więc w celu umożliwienia koncentracji swoich sił

dowódca może być zmuszony akceptować ryzyko użycia absolutnego minimum sił gdzie indziej. Racjonalne wykorzystanie potencjału bojowego osiąga się przez: umiętny podział sił i środków, utworzenie właściwego ugrupowania bojowego, trwale dowodzenie i terminowe zaopatrywanie (zasilanie) walczących wojsk.

7. Manewrowość

To poszukiwanie optymalnego położenia wojsk własnych w stosunku do przeciwnika. Jest to droga do skupienia wysiłku, ekonomii sił i zaskoczenia wobec zmniejszania się stosunku sił do przestrzeni oraz wzrostu precyzji i skuteczności środków rażenia. Manewrowanie na polu walki w celu stworzenia przewagi w decydującym miejscu i czasie lub uchylenia się od starcia w niekorzystnych warunkach jest czynnikiem decydującym o powodzeniu. Manewrowość sprzyja uzyskaniu i utrzymaniu inicjatywy, zmuszaniu przeciwnika wyłącznie do reagowania na wytworzoną sytuację, a także umożliwia skupienie sił i środków na rozpoznanych, najsłabszych elementach przeciwnika.

8. Zaskoczenie

Wyraża się w nieoczekiwanym i gwałtownym działaniu, wskutek którego przeciwnik zostaje pozbawiony inicjatywy oraz możliwości zorganizowanego prowadzenia walki. Środkami do uzyskania zaskoczenia są: zachowanie tajemnicy, ukrywanie własnych zamiarów, wprowadzanie przeciwnika w błąd (dezinformowanie), nieszablonowość, śmiałość i szybkość działania.

9. Prostota.

Jednym z warunków odniesienia sukcesu w walce są prostota działania i logiczne plany. Skomplikowane i trudne w realizacji plany mogą przyczynić się do powstania chaosu i niepowodzenia działań.

10. Zachowanie zdolności bojowej wojsk.

Zasada ta wyraża się nieustannym utrzymywaniem przez wojska gotowości do podjęcia walki i wykonania zadań bojowych oraz osiągania celu działań przy jak

najmniejszych stratach własnych. Oznacza to konieczność efektywnego wykorzystania wojsk, niedopuszczenie do nadmiernego ich wyczerpania i takiej organizacji systemu działań, aby zapewnić sukcesywne odtwarzanie zdolności bojowej poprzez odpowiednie zapewnienie zabezpieczenia logistycznego.

11. Elastyczność

Plany działania muszą być elastyczne tak, aby ich realizacja umożliwiała reakcję na nieprzewidziane sytuacje, oraz aby zapewniały przewagę przy zmianie sytuacji. Wojska muszą działać elastycznie, aby mogły reagować na zmiany w planie i przejść łagodnie od jednego wariantu działania do drugiego. Wymaga to odpowiedniego szkolenia, struktur organizacyjnych, systemu łączności, organizacji pracy sztabu i utrzymywania odwodów. Wymaga to również wysokiego stopnia mobilności, co pozwoli na szybkie i efektywne zmiany podporządkowania i ugrupowania wojsk.

Powyższe rozważania prowadzą do następujących konstatacji:

1. Zasady taktyki mają charakter historyczny, przy względnie stałych sformułowaniach, zmienia się ich wnętrze oraz ilość w sposób zależny od zmian praw wojny.

2. Zasady taktyki tak w ujęciu narodowym jak i sojuszniczym są istotą sztuki wojennej.

3. Są to drogowskazy działania dowódców, oficerów sztabu i wojsk, pozwalające osiągać sukces na polu walki, ale jednocześnie nie stanowią sobą recepty tj. gotowych rozwiązań, które można stosować w każdej sytuacji jednakowo. Stanowią sobą kryterium oceny efektywności działań na polu walki.

2.3. Działania taktyczne

Mimo że dzisiejsze rozumienie taktyki w znaczeniu wojskowym różni się znacznie od potocznego jej znaczenia, dostrzec można pewne wspólne elementy. Zaliczyłbym do nich samą istotę taktyki, a więc sztukę wykorzystania na polu walki wszystkich sił i środków dla odniesienia zwycięstwa nad przeciwnikiem.

Uznając walkę zbrojną za podstawową kategorię taktyki, dostrzec należy, że samo starcie zbrojne poprzedzone bywa zwykle przedsięwzięciami przygotowawczymi, które w całokształcie walki spełniają istotną rolę. Mam tu na myśli przemieszczanie wojsk w obszar starcia, tworzenie ugrupowania bojowego czy adaptację istniejących warunków (ukształtowania, pokrycia czy infrastruktury) do potrzeb przyszłej walki.

Mozna więc stwierdzić, że przedmiotem taktyki jest walka zbrojna wraz z całokształtem działań do niej przygotowujących. Dla określenia treści taktyki wprowadzono więc pojęcie „działania taktyczne” rozumiane jako wszelkie działania pododdziałów, oddziałów i związków taktycznych wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej.²⁴

W składzie tych działań wyodrębnia się walkę, przemieszczanie i rozmieszczanie wojsk. Są to więc kategorie główne charakteryzujące wszelkie działania na polu walki.

*Walka – to wszelkie działania przynajmniej dwupodmiotowe, w których jeden z podmiotów przeciwdziała drugiemu.*²⁵ Istotą walki jest zorganizowane w czasie i przestrzeni, bezpośrednie oddziaływanie na przeciwnika fizyczne, radioelektroniczne lub informacyjne.²⁶

Analiza materiałów źródłowych, a także przewidywany przebieg ewentualnej operacji obronnej wskazują, że głównymi rodzajami walki są: **działania opóźniające, obrona i natarcie**. Taką kolejność oraz charakter przyjmują działania, których celem będzie skuteczne przeciwstawienie się przeważającym siłom agresora.

Istotą działań opóźniających jest stawianie oporu przeważającym siłom agresora na wybranych pozycjach opóźniania przy świadomym i planowym oddawaniu terenu, nie wdając się w rozstrzygające starcia.

²⁴ M. Huzarski, *Zagadnienia ...*, op.cit., s. 23.

²⁵ *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 1998, s. 98.

²⁶ *Regulamin działań taktycznych wojsk lądowych*, Warszawa 1994, s. 7.

Rys. 4. Klasyfikacja działań taktycznych

Jest to więc ten rodzaj walki, w którym walczący, wykorzystując dogodne warunki terenowe i infrastrukturę oraz fortyfikacyjną rozbudowę, zadają przeciwnikowi straty, a poprzez wykorzystanie przestrzeni unikają rozstrzygających starć z przeważającymi siłami przeciwnika. Zasadnicza różnica między tym rodzajem walki a obroną tkwi w założonych celach. Jeśli celem obrony jest utrzymanie obszaru wyznaczonego do obrony, to cel działań opóźniających zakłada właśnie utratę określonej części obszaru. Utrata ta ma jednak z założenia przynieść znaczne korzyści, np.: zmuszenie przeciwnika do odkrycia swego ugrupowania i kierunku głównego uderzenia, opóźnienie natarcia, obniżenie potencjału wojsk nacierających, rozłożenie w czasie i przestrzeni walki z nacierającymi siłami,²⁷ zyskanie czasu na manewr sił i stworzenie silnej obrony na kierunku głównego uderzenia przez przeciwnika.

Celem obrony jest, jak wcześniej wspomniano, utrzymanie określonego obszaru. Cel ten może być osiągany poprzez obronę stałą (pozycyjną), której istota tkwi w obronie kolejnych pozycji obronnych z wykorzystaniem rozbudowy inżynierskiej i zwrotów zaczepnych lub obrony manewrowej, polegającej na czasowym oddaniu terenu, następnie pobiciu głównego zgrupowania uderzeniowego przeciwnika wewnątrz własnego terytorium.

²⁷ Z. Ścibiorek, *Działania opóźniające*, Warszawa 1996, s. 47.

Natarcie – rozumiane jest obecnie jako zwrot zaczepny broniącego się i w zależności od szczebla i skali przyjąć może formę kontrataku, przeciwuderzenia lub przeciwnatarcia. Wymienione trzy główne rodzaje walki nie wyczerpują problematyki z tym związanej. Wyposażenie wojsk w nowoczesne środki walki oraz powstanie nowych rodzajów wojsk o różnym przeznaczeniu spowodowało, że pojawiły się rodzaje działań adekwatne do zmieniających się warunków i zasad prowadzenia walki lądowej. Dążenie do jednoczesnego objęcia walką ugrupowania przeciwnika na całej jego głębokości oraz pojawienie się lotnictwa wojsk lądowych, umożliwiło prowadzenie działań desantowych i desantowo-szturmowych w głębi ugrupowania strony przeciwnej. Początkowe podporządkowywanie tych działań walce zaczepnej (natarciu) szybko okazało się zawężeniem możliwości tego rodzaju działań, a konflikty lokalne i ćwiczenia wskazały, że mogą one być stosowane we wszystkich rodzajach działań bojowych wojsk lądowych. Uznać je więc można za działania pomocnicze w stosunku do działań podstawowych, a także do innych rodzajów działań. Podobną kwalifikację przyznać można działaniom rajdowym. Przyjęcie strategii obrony powszechnej spowodowało, że na terenach, które mogły ewentualnie znaleźć się pod okupacją agresora przewidywano prowadzenie działań nieregularnych. Do zadań tych przewidywane są zarówno wojska obrony terytorialnej, jak i wojska operacyjne, które w wyniku zaistniałej sytuacji znalazły się w głębi ugrupowania przeciwnika, a ich powrót do jednostek macierzystych jest niemożliwy.

Kolejną, obok walki, podstawową kategorią taktyczną są przemieszczania. Obejmują one **marsze i przewozy**.

*Marszem przyjęto nazywać ruch wojsk po drogach i na przelaj do wyznaczonych rejonów lub rubieży.*²⁸

*Przewozy wojsk i sprzętu mogą być wykonywane koleją, transportem powietrznym (samoloty, śmigłowce) lub wodnym (śródlądowym lub morskim).*²⁹

Po raz pierwszy wprowadzono do klasyfikacji działań taktycznych działania pokojowe, w których oprócz uprzednio wymienionych zaproponowano także

---

²⁸ Regulamin działań wojsk lądowych, Warszawa 1999, s. 133.

²⁹ Tamże, s. 138.

wymuszanie pokoju. Ze względu na dynamiczny rozwój tych działań przewidujemy możliwości ich poszerzenia i potrzebę opracowywania zdobytych doświadczeń.

Przedstawiona klasyfikacja działań taktycznych obrazuje całokształt problematyki taktycznej mieszczącej się w taktyce wojsk lądowych. Jednak z uwagi na szczególną rolę taktyki ogólnej polegającej na stwarzaniu podstaw teoretycznych, znajdują się one w obszarze szczególnego jej zainteresowania.

Zaprezentowane kwestie terminologiczne i zasadnicze rozwiązania typologiczne zostały opracowane i zaprojektowane w oparciu o systematycznie wzbogaconą wiedzę taktyczną o charakterze narodowym oraz z uwzględnieniem potrzeb funkcjonowania w układzie sojuszniczym.

Kategorią o istotnym znaczeniu dla sprawności działania wojsk jest rozmieszczenie. Jest to stacjonowanie wojsk w garnizonach oraz przebywanie w rejonach ześrodkowania z zachowaniem odpowiedniego stopnia gotowości bojowej.

Stąd przygotowanie działań taktycznych rozumiane jest jako zbiór czynności wykonawczych realizowanych w celu stworzenia (wypracowania) sprzyjających warunków do wykonywania zadań zgodnie z przyjętym harmonogramem wynikającym z zaprojektowanej koncepcji działań.

Powyższe rozważania upoważniają do następujących wniosków:

1. Należy stwierdzić, że organizacja wojsk i środki walki wpływają na zmiany w taktyce, ale także taktyczne potrzeby współczesnego pola walki oddziałują (wręcz wymuszają) na rozwój struktur organizacyjnych wojsk i ich wyposażenie.

2. Prognozowany charakter walki prowadzonej w wymiarze powietrzno-lądowym, w warunkach szybko zmieniającej się sytuacji oraz w różnych miejscach (ogniskach) jednocześnie, wymagać będzie modułowej struktury organizacyjnej batalionu, która charakteryzować się będzie dużą samodzielnością działania.

3. ZADANIA WOJSK LĄDOWYCH JAKO DETERMINANT ZMIAN W TAKTYCE

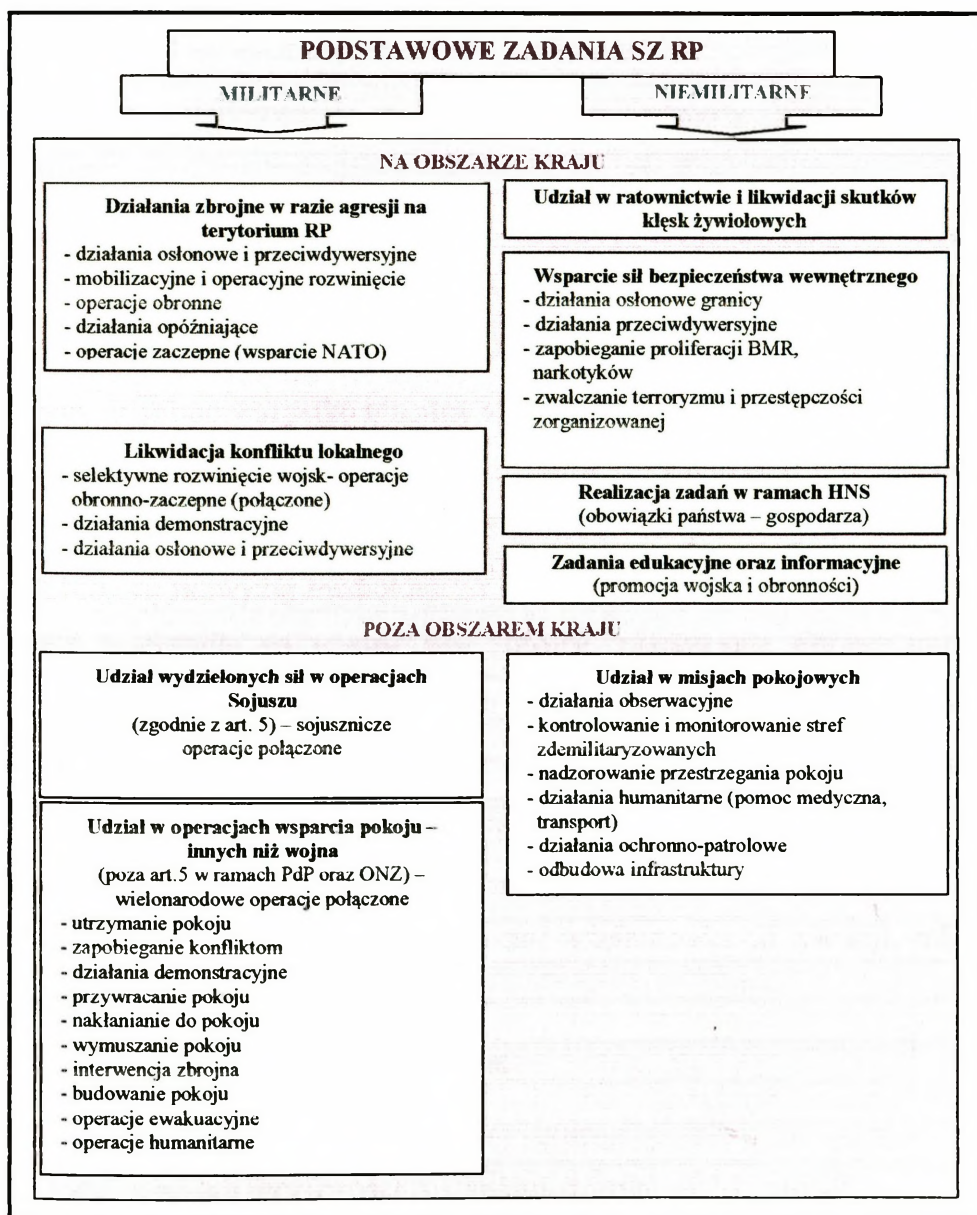
3.1. Zadania wojsk lądowych wynikające ze strategii bezpieczeństwa narodowego oraz strategii wojskowej

Ogólne zadania dla Sił Zbrojnych RP, a w tym dla wojsk lądowych, są wyznaczane przez czynniki polityczne, w związku z tym kierownictwo państwa (mając cały czas na względzie jego bezpieczny byt i rozwój) powinno je określić na podstawie uwarunkowań politycznych, społecznych i militarnych. Z analiz wynika, że spośród tych uwarunkowań podstawowe znaczenie dla wytyczenia zadań będą miały zagrożenia, uczestnictwo w Sojuszu oraz wola obrony wartości narodowych przez społeczeństwo. Następnie wojskowe dowództwa (strategiczne i operacyjne) na podstawie określonych podstawowych zadań polityczno-wojskowych dla sił zbrojnych precyzują bardziej szczegółowe zadania i wymagania operacyjne dla podległych wojsk. Tak więc o dalszym rozwoju Sił Zbrojnych RP będą decydować przede wszystkim te zasadnicze czynniki:

1. Przyjęta strategia wojskowa, z której wynikają zadania, struktury i niezbędna liczebność sił zbrojnych.
2. Zobowiązania sojusznicze rozumiane w aspekcie potencjału militarnego niezbędnego do zaspokojenia najpilniejszych własnych potrzeb oraz w razie konieczności udział w obronie interesów innego państwa członka Sojuszu. Wynika stąd potrzeba utrzymania potencjału sił i środków oraz zdolności operacyjnych niezbędnych do zapewnienia:
  - ciągłości i skuteczności osłony strategicznej państwa w czasie pokoju, utrzymania warunków do sprawnego podjęcia działań operacyjnych w razie konfliktu a także możliwości uczestnictwa w operacjach międzynarodowych zgodnie z przyjętymi zobowiązaniami;
  - skutecznej obrony w razie konfliktu na małą skalę. Wiąże się to z utrzymywaniem własnego potencjału obronnego do działań na

jednym kierunkiem operacyjnym - nawet przy ograniczonym wsparciu ze strony Sojuszników.

3. Poziom ambicji narodowych postrzegany jako rola w polityce międzynarodowej. Dla Polski właściwym miejscem wydaje się rola czynnego obserwatora zorientowanego na zabezpieczenie interesów narodowych poprzez udział w sojuszach i koalicjach.

Rys. 5. Podstawowe zadania SZ RP

Źródło: J. Wojnarowski, *Teoretyczne podstawy podsystemu bezpieczeństwa militarnego RP*, *Myśl Wojskowa* Nr 6 2004

Zasadniczym dokumentem wytyczającym ogólne zadania dla Sił Zbrojnych RP jest Strategia Obronności RP, w której określono gotowość Sił Zbrojnych do wykonania czterech rodzajów strategicznych zadań, które przedstawiono na rys. 5:

- obronnych – odparcie agresji na terytorium Polski lub innego państwa Sojuszniczego;
- reagowania kryzysowego (także w ramach misji międzynarodowych poza obszarem RP);
- stabilizacyjnych i prewencyjnych (w czasie pokoju);
- związanych z wstępowaniem zagrożeń pozamilitarnych (klęski żywiołowej, katastrofy).

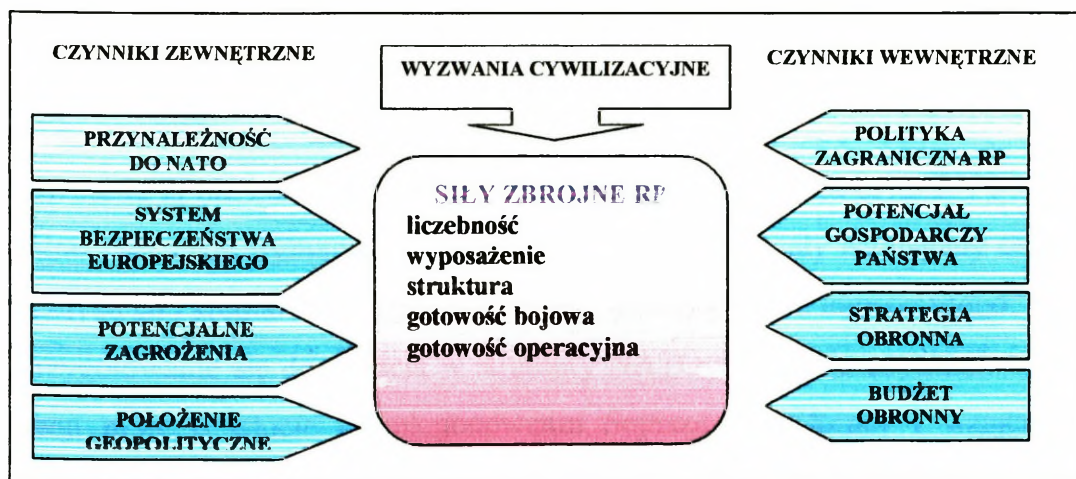
Wychodząc z założenia, że Polska mogłaby utrzymać miejsce czynnego, rozsądnego obserwatora rozwoju sytuacji geopolitycznej, dążącego do zabezpieczenia swoich interesów dzięki koalicjom i sojuszom politycznym, trzeba przyjąć, że mimo wszystko musimy się liczyć z utrzymywaniem komponentu wojsk lądowych do rozwiązywania konfliktów „sąsiedzkich” o charakterze lokalnym, w których z góry wiadomo, że Sojusz w pierwszym okresie może wystąpić w roli, co najwyżej mediatora. W wypadku konfliktów na dużą skalę nie można liczyć wyłącznie na własne siły zbrojne, planowanie obrony musi być elementem Sojuszniczym. Wówczas wojska lądowe (jako komponent sił zbrojnych) powinny utrzymywać strategicznie ważne obszary państwa do czasu wejścia sił Sojuszu lub tylko stworzyć warunki do politycznego rozwiązania konfliktu zgodnie z racją stanu.

Do zadań, jakie powinny być wykonywane w zależności od sytuacji, należą:

- strategiczne rozwinięcie sił;
- przyjęcie Sojuszniczych sił wzmocnienia;
- udział w strategicznej operacji obronnej;
- pozbawienie agresora możliwości rozwijania działań ofensywnych;
- wsparcie wysiłków politycznych, zmierzających do rozwiązania konfliktu.

Odpowiednio do umów i zobowiązań sojuszniczych jest wymagane, aby Siły Zbrojne RP były zdolne utrzymać zaangażowanie na poziomie³⁰:

- jednej operacji, według art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego, siłami do dwóch, trzech brygad wraz z modułowymi elementami wsparcia bojowego i zabezpieczenia, wspartych ekwiwalentnymi siłami lotniczymi (ogółem do dwóch, trzech eskadr lotnictwa taktycznego i śmigłowców bojowych) oraz morskimi - jeżeli pozwala na to sytuacja, bez możliwości ich rotowania;
- dwóch operacji o wysokim stopniu intensywności, głównie na europejskim teatrze działań lub w jego pobliżu, siłami wzmocnionej brygady tworzącej do dwóch, trzech batalionowych zgrupowań zadaniowych wraz z odpowiadającymi tym potrzebom komponentami sił morskich i powietrznych - z możliwością rotowania sił co pół roku w okresie do dwóch lat;
- wielu różnych operacjach kryzysowych niskiej intensywności, prowadzonych jednocześnie siłami lądowymi od plutonu do batalionowej grupy bojowej, wraz z komponentami sił powietrznych i morskich przez długi czas - z możliwością rotowania.

Rys. 6. Czynniki wpływające na kształt modelu Sił Zbrojnych
Źródło: Opracowanie własne

³⁰ M. Prudzienica, K. Załęski „Kilka uwag dylematów do wybranych kierunków rozwoju Sił Zbrojnych” Myśl Wojskowa Nr 6 2005

Ponadto Siły Zbrojne RP powinny zachować niezbędny potencjał sił wyspecjalizowanych do prowadzenia działań antyterrorystycznych oraz akcji humanitarnych i ratowniczych. Stopień zaangażowania Polski w tego typu działaniach powinien być każdorazowo uzgadniany z Sojusznikami, członkami koalicji, zainteresowanymi rządami lub organizacjami międzynarodowymi. Czynniki wpływające na kształt modelu sił zbrojnych przedstawia rys 6.

Dowództwa strategiczne Sojuszu oceniły, że do wykonania wyżej wymienionych zadań, w skali całego Sojuszu, potrzeba do dziewięciu korpusów wojsk lądowych wraz z odpowiednim komponentem lotniczym i morskim. Ocena potrzeb może stanowić podstawę do określenia wielkości polskich sił zbrojnych, które powinny być utrzymywane na poziomie naszego procentowego wkładu do wspólnego budżetu, obecnie około 3% potencjału wojskowego NATO. Mowa tu tylko i wyłącznie o zobowiązaniach w stosunku do Sojuszu, a więc wymaganym minimum, co nie zawsze musi odpowiadać faktycznym interesom obronnym naszego państwa.

Przyjmując to kryterium, a także biorąc pod uwagę oczekiwania Sojuszu, można z grubsza określić wielkość i strukturę rodzajów sił zbrojnych. Jaka więc powinna być perspektywiczna wielkość naszych sił zbrojnych? W wypadku wojsk lądowych, zgodnie z wcześniej przyjętym założeniem można przyjąć, że nasze zaangażowanie to nie mniej niż 3%, a więc od czterech do pięciu brygad. Powinny one spełniać wszelkie wymagania do przegrupowania i mieć cały wymagany zestaw organicznych sił i środków wsparcia bojowego i zabezpieczenia logistycznego.³¹

Przygotowanie się do wejścia w struktury NATO wymagało uzyskania wielu informacji m.in. o istocie i funkcjonowaniu Sojuszu, współpracy i wzajemnej pomocy w realizowaniu obrony kolektywnej, a także o zasadach planowania. Prowadzone w tym celu rozmowy i różnego rodzaju konsultacje w Kwaterze Głównej NATO oraz z poszczególnymi państwami, członkami Sojuszu wskazywały na różnorodne płaszczyzny współpracy, które należało uwzględnić w procesie planowania. Dotyczyły one m.in. kwestii politycznych i bezpieczeństwa, rozwiązywania sytuacji kryzysowych, problemów regionalnych, kontroli zbrojeń,

---

³¹ op. cit.

proliferaacji broni jądrowej, biologicznej i chemicznej, terroryzmu międzynarodowego, planowania nuklearnego i obronnego, budżetowania, rozwoju gospodarczego, przeciwdziałania klęskom żywiołowym i ochrony ludności, zarządzania i kontroli ruchu powietrznego, wspierania operacji pokojowych, rozwoju nauki i ochrony środowiska.

Już jako pełnoprawny członek Sojuszu, musieliśmy dostosować nasz system planowania do obowiązującego w Sojuszu, określić jego metodologię i sposób realizacji, by stał się on stałym elementem naszych działań.

Przystąpienie Polski i jej Sił Zbrojnych do kolejnego cyklu Sojuszniczego planowania obronnego, nakreślonego *Celami Sił Zbrojnych NATO i Wymaganiami Długoterminowymi* dla Rzeczypospolitej Polskiej, a także przyjęcie nowej *Koncepcji Strategicznej i Inicjatywy Zdolności Obronnych* Sojuszu zapewniło zgranie przedsięwzięć w dziedzinach dotyczących: zadań, kształtu i struktur organizacyjnych sił zbrojnych, ich ukończenia, wyposażenia oraz szkolenia wraz z przyjętymi zobowiązaniami NATO.

Powyższy fakt, a także przyjęcie nowej strategii finansów publicznych w państwie wymusiło potrzebę podjęcia prac mających na celu korektę dotychczasowych rozwiązań, w ramach której przewidziano m.in.:

- poszerzenie zadań Sił Zbrojnych RP ze szczególnym uwzględnieniem ich udziału w operacjach Sojuszu poza Art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego;
- dostosowanie struktur organizacyjnych Sił Zbrojnych do nowych rozwiązań organizacyjno-funkcjonalnych w organach dowodzenia sił zbrojnych NATO, zaszeregowania jednostek wojskowych do poszczególnych komponentów sił zbrojnych Sojuszu i kategorii gotowości, a także prognozy wycofania i zakupów zasadniczego uzbrojenia i sprzętu wojskowego;
- zweryfikowanie potrzeb w zakresie infrastruktury obronnej, w tym doskonalenie warunków dyslokacji jednostek Wojska Polskiego.

Problemy te znalazły odzwierciedlenie w *Programie przebudowy i modernizacji technicznej Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2001-2006*. Dzisiaj, po prawie siedmioletnim okresie funkcjonowania w strukturach

Sojuszu można stwierdzić, że Siły Zbrojne Polski dysponują znacznie bogatszym zasobem wiedzy i doświadczeń, odpowiednio przystosowały swoje funkcjonowanie oraz posiadają coraz większą rzeszę ludzi sprawnie poruszających się w skomplikowanym środowisku sojuszniczym. Aktualnie, wraz z otrzymaniem nowego pakietu propozycji *Celów Sił Zbrojnych NATO i Wymagań Długoterminowych* dla Rzeczypospolitej Polskiej, kraj nasz realizuje kolejny cykl planowania rozwoju Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, obejmujący lata 2005-2010 i jest w trakcie opracowania planu na lata 2007 – 2012.

W tym cyklu uwzględnionych jest szereg uwarunkowań, z których najistotniejsze to utrzymanie ustawowego poziomu finansowania sił zbrojnych, a także zagrożenia terroryzmem, jakie ujawniły się po ataku na Stany Zjednoczone Ameryki 11 września 2001r. W planowaniu uwzględnia się także uwarunkowania wynikające z uczestnictwa w Sojuszu, w tym przede wszystkim określone przyjętymi *Celami Sił Zbrojnych* i wskazujące ilość, rodzaj i jakość jednostek Sił Zbrojnych Polski, a więc także i wojsk lądowych, które Polska musi przygotować do udziału w połączonych operacjach Sojuszu.

Wszystkie działania planistyczne muszą jednak uwzględniać warunki podstawowe, jakimi są rodzaje i rozmiar potencjalnych zagrożeń bezpieczeństwa państwa (rozpatrywane kompleksowo) oraz wyływające z tych zagrożeń funkcje misje i zadania sił zbrojnych. Jakkolwiek groźba wybuchu wojny powszechnej jest mało prawdopodobna, to zgodnie z oceną sojuszniczą, istnieje prawdopodobieństwo zagrożeń kryzysowych oraz konfliktów lokalnych. W związku z powyższym wojska lądowe muszą osiągnąć gotowość do wykonywania określonych misji oraz zadań. Powinny także stale rozwijać zdolność do odstraszenia potencjalnego agresora, udziału w obronie kolektywnej oraz jednoczesnego wydzielenia sił do sojuszniczych operacji reagowania kryzysowego. Wprowadzane w wojskach lądowych zmiany są procesem ciągłym. Ich charakter i tempo warunkuje także wprowadzenie Polski do obszaru wspólnego bezpieczeństwa w Europie. Aktualnie całe siły zbrojne przechodzą głęboką reorganizację. W jej ramach następuje dostosowywanie systemu gotowości bojowej i mobilizacyjnej do standardów

NATO, a w tym - przewartościowanie i ogromne zmiany w kategoriach gotowości oraz całym konglomeracie problemów z tym związanych.

Została opracowana i wdrożona nowa *Doktryna szkolenia SZ RP DD/7*, co wymaga zwiększonych nakładów na szkolenie wojsk, w celu osiągnięcia standardów szkoleniowych właściwych dla armii NATO. Prowadzone są trudne i kapitałochłonne prace nad podniesieniem stopnia nowoczesności uzbrojenia i sprzętu wojsk lądowych. Wprowadzane są także systemowe, organizacyjne i wykonawcze przeobrażenia w logistyce, zmierzające do osiągnięcia wymaganych przez NATO poziomów standaryzacji w zakresie kompatybilności, interoperacyjności, wzajemnej zamienności oraz wspólności środków materiałowych i możliwości świadczenia wzajemnie usług zarówno na terytorium naszego kraju jak i poza nim. Dąży się do zapewnienia całym Siłom Zbrojnym RP maksymalnej swobody manewru i szybkości reakcji, co wymaga wyposażenia ich w nowoczesne środki transportu i przemieszczania, takie jak samoloty, śmigłowce oraz kołowe transportery opancerzone.

Zwiększa się stopień uzawodowienia i profesjonalności wojsk lądowych oraz następuje poprawa struktury wewnętrznej kadry. Nowa ustawa pragmatyczna, dotycząca zawodowej służby wojskowej, wprowadziła nową jakość do działalności kadrowej w siłach zbrojnych, przybliżając ją do rozwiązań stosowanych w krajach NATO.

Obecnie na proces przebudowy i modernizacji technicznej Wojsk Lądowych wpływają dwie grupy uwarunkowań:

1. Uwarunkowania narodowe, a w tym:

- wynikające z możliwości wydzielenia odpowiednich środków finansowych na obronność;
- związane ze zmianą charakteru zadań wojsk lądowych na czas „P” i „W”. Większe znaczenie przywiązano do zadań związanych z utrzymaniem i zapewnieniem pokoju;
- wynikające z możliwości posiadania na wyposażeniu uzbrojenia i sprzętu wojskowego, w tym limitu określonego Polsce Traktatem CFE-1;

- wycofanie z wyposażenia uzbrojenia i sprzętu wojskowego nieperspektywicznego oraz modernizacja sprzętu spełniającego kryteria nowoczesności;
- przekazanie poza resort obrony narodowej infrastruktury zbędnej dla wojsk lądowych i modernizacja pozostałej;
- dostosowanie ilości placówek szkolnictwa wojskowego do zmniejszających się sił zbrojnych i potrzeb obronnych państwa;
- zwolnienie z zawodowej służby wojskowej znacznej nadwyżki kadry, przysposobienie jej do pracy w środowisku cywilnym oraz zapewnienie odpraw i odpowiednich warunków socjalno-bytowych;
- dostosowanie obowiązującego prawa do nowych uwarunkowań wynikających z funkcjonowania państwa i sił zbrojnych.

2. Uwarunkowania sojusznicze, a w tym:

- zapewnienie wojskom lądowym interoperacyjności i kompatybilności z siłami zbrojnymi Sojuszu;
- dokonanie podziału wojsk lądowych na siły wydzielone do Sojuszu i siły pozostające pod dowództwem narodowym;
- wprowadzenie jednolitych struktur organów kierowania i dowodzenia wojskami lądowymi, w tym wprowadzenie nowych struktur Sztabu Generalnego WP, Dowództwa Operacyjnego, dowództw i sztabów związków taktycznych i oddziałów, zwłaszcza przewidzianych do funkcjonowania w strukturach wielonarodowych;
- zapewnienie zgodności interoperacyjnej i organizacyjnej poprzez tworzenie m.in. komórek na wzór takich, jakie występują w siłach Sojuszu (np. naziemne komórki łącznikowe w związkach taktycznych, elementy współpracy cywilno-wojskowej, itp.);
- wdrażanie sojuszniczych koncepcji użycia wojsk lądowych i zabezpieczenia im niezbędnego wsparcia logistycznego. Wiąże się to z korektą wewnętrznych struktur organizacyjnych, zwłaszcza mobilnych jednostek zabezpieczenia i niektórych jednostek organizacyjnych Ministerstwa Obrony Narodowej, np. odpowiedzialnych za planowanie

i zabezpieczenie przegrupowania wojsk, realizację zadań „państwa-gospodarza”, itp.;

- przygotowanie do realizacji wspólnych zadań i misji międzynarodowych poza terytorium własnego kraju;
- wydzielenie stosownej części wojsk lądowych do odpowiednich kategorii zaszeregowania sił zbrojnych Sojuszu;
- dostosowanie systemu gotowości bojowej do standardów obowiązujących w Sojuszu;
- zmiany jakościowe uzbrojenia i sprzętu wojskowego.

W realizowanym obecnie Programie *rozwoju Sił Zbrojnych RP w latach 2005 – 2010* priorytet nadano m.in. modernizacji systemów rozpoznania, kierowania i dowodzenia oraz obrony powietrznej. Założono powstrzymanie degradacji technicznej uzbrojenia i sprzętu oraz infrastruktury wojskowej pozostającej w siłach zbrojnych. Ponadto założono:

- dokonanie wyraźnego podziału funkcjonalnego sił zbrojnych na wojska operacyjne i wsparcia krajowego;
- dostosowanie systemu logistycznego do rozwiązań sojuszniczych oraz zwiększenie stopnia jego informatyzacji i możliwości współpracy w środowisku wielonarodowym, a także zwiększenie mobilności jednostek logistycznych, w tym możliwości zaopatrywania wojsk działających w oddaleniu od macierzystych baz zaopatrzenia;
- udoskonalenie systemu wsparcia „państwa-gospodarza” oraz współpracy cywilno – wojskowej, a także stworzenie nowej formuły gromadzenia zapasów środków bojowych i materiałowych w oparciu o potencjał krajowy oraz współpracę w ramach Sojuszu;
- podwyższenie stanu technicznego części infrastruktury oraz dostosowanie jej do perspektywicznych potrzeb sił zbrojnych.

Założono również, w celu poprawy struktury wydatków budżetowych resortu obrony narodowej:

- dostosowanie struktur organizacyjnych oraz wielkości stanów osobowych Sił Zbrojnych do poziomu 150 tys. żołnierzy w czasie pokoju;
- finansowanie potrzeb obronnych RP - nie mniej niż 1,95% PKB
- 20% udział wydatków majątkowych w wydatkach obronnych państwa począwszy od 2006 r.
- wycofanie nieperspektywicznego uzbrojenia i sprzętu wojskowego;
- ograniczenie do niezbędnego minimum zasobów infrastruktury wojskowej.

Główny wysiłek przebudowy i modernizacji technicznej ukierunkowano na doprowadzenie około 1/3 stanu Sił Zbrojnych RP do osiągnięcia standardów NATO, a przez to do ich pełnej interoperacyjności w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego. Należy przez to rozumieć, iż powinno być zapewnione tym jednostkom osiągnięcie standardów w zakresie uzbrojenia, wyposażenia, mobilności oraz możliwości prowadzenia działań w trudnych warunkach atmosferycznych, o każdej porze, w oddaleniu od własnego państwa, przy pełnym zabezpieczeniu i wsparciu z jego strony.

Część sprzętu wycofanego z wojsk operacyjnych, zakwalifikowanego do dalszej eksploatacji przekazana będzie do jednostek wojsk wsparcia krajowego. Dotyczy to głównie sprzętu przeciwpancernego i przeciwlotniczego. Wycofanie przestarzałego uzbrojenia i zakup nowego powinno zwiększyć zdolności bojowe wojsk lądowych. Priorytet w tym względzie będą miały jednostki wchodzące w skład sił reagowania, formacji wielonarodowych oraz sił osłony strategicznej.

Priorytetem w dziedzinie uzbrojenia i sprzętu wojsk lądowych objęte zostały programy związane z:

- systemami dowodzenia i rozpoznania;
- kołowym transporterem opancerzonym;
- pociskami przeciwpancernymi nowej generacji;
- śmigłowcem bojowym.

W procesie restrukturyzacji bardzo ważnym zagadnieniem jest zmniejszanie infrastruktury wojskowej będącej dotychczas w posiadaniu jednostek wojsk lądowych.

W rozwoju infrastruktury główny wysiłek będzie skoncentrowany na wykonaniu *Programu Inwestycyjnego NATO* i na modernizację obiektów związanych z realizacją zadań Polski jako „państwa-gospodarza”.

Problemem wymagającym zdecydowanych działań jest ochrona kryptograficzna systemów łączności i informatyki. System ochrony powinien umożliwić utworzenie bazy kryptograficznej zapewniającej współpracę systemów łączności i informatyki NATO i narodowych, zarówno w sferze wojskowej jak i cywilnej. Wymaga to ujednoczenia polityki bezpieczeństwa teleinformatycznego państwa.

Proces restrukturyzacji jest ciągiem wielu skomplikowanych, czasem trudnych do przewidzenia zdarzeń, które zachodzą w określonym czasie i obejmują całe siły zbrojne. Organy kierujące tym procesem posiadają świadomość, że czeka je jeszcze ogrom pracy, której ostateczne wyniki będą zależały od stanu ekonomicznego państwa i możliwości finansowania rozwoju sił zbrojnych, a co za tym idzie, również wojsk lądowych.

3.2. Zadania wojsk lądowych w operacjach na obszarze kraju

Wojska operacyjne od lat stanowią tę część sił zbrojnych, która dzięki uzbrojeniu i wyszkoleniu była przewidziana do udziału w starciach rozstrzygających.

Obecność w NATO pociąga za sobą konieczność uzyskania samowystarczalności obronnej. Oznacza to, że przed siłami zbrojnymi staną nowe, dodatkowe zadania związane z gotowością ponoszenia odpowiedzialności za utrzymanie pokoju, co jest jednym z zadań Sojuszu. Do nowych zadań będzie należał również współudział w zapewnieniu bezpieczeństwa członkom NATO.

Uwarunkowania te sprawiły, że konieczne jest posiadanie wojsk operacyjnych, które uzbrojeniem, wyposażeniem i wyszkoleniem umożliwić będą

pełną interoperacyjność z armiami Sojuszu, a jednocześnie stanowić będą siłę zdolną do zapewnienia, wspólnie z siłami OT, samowystarczalności obronnej państwa.

Lądowe wojska operacyjne to ta część wojsk lądowych, która dzięki nowoczesnemu uzbrojeniu, wyposażeniu oraz wszechstronnemu wyszkoleniu jest predysponowana, we współdziałaniu z siłami powietrznymi i marynarką wojenną, do prowadzenia współczesnych, wysoce manewrowych działań bojowych w dowolnej części kraju oraz poza jego granicami w operacjach pokojowych lub innych prowadzonych pod auspicjami ONZ, samodzielnie lub w ramach Sojuszu.

Znacząca część rozlicznych zadań, wynikających ze strategicznej koncepcji obrony, wykonywana będzie przez wojska operacyjne, których podstawowy trzon stanowią jednostki ogólnowojskowe. Uznając za uzasadniony podział jednostek wojsk operacyjnych przyjmowany w niektórych państwach NATO według kryterium ich przeznaczenia³², przyjąć można, że w skład tych wojsk wchodzi:

- jednostki walczące,
- jednostki wspierające,
- jednostki wsparcia dowodzenia,
- jednostki logistyczne.

Umowność takiego podziału jest nader oczywista, gdyż do skutecznego prowadzenia walki niezbędne jest uczestnictwo wszystkich rodzajów jednostek, bowiem tylko wspólnie działając w pełni mogą wykonać skomplikowane zadania.

Do wykonania większości zadań niezbędne jest uczestnictwo różnych rodzajów wojsk, dlatego w skład pododdziałów (od szczebla batalionu), oddziałów i związków taktycznych wchodzi jednostki rodzajów wojsk, czyniąc walkę ogólnowojskową – walką broni połączonych.

Należy przypuszczać, że ze względu na ograniczoną liczebność lądowe wojska operacyjne będą wykonywać tylko zadania o znaczeniu priorytetowym. To jednak nie oznacza, że stworzone zostaną osobne zadania dla wojsk operacyjnych i wojsk obrony terytorialnej. Doświadczenia innych krajów³³, w

³² *Regulamin działań wojsk lądowych (tymczasowy)*, Warszawa 1998, s. 25.

³³ *Regulamin walki wojsk lądowych Bundeswehry HDv 100/100*, s. 23-25.

których funkcjonują obydwie komponenty wojsk lądowych wskazują na potrzebę łączenia wysiłku obydwu składowych tych wojsk. Toteż zadania o priorytetowym znaczeniu wykonywane powinny być wspólnym wysiłkiem wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej. Różny będzie jednak ich udział w wykonywaniu poszczególnych zadań.

Wojska operacyjne wyposażone w nowoczesny sprzęt i uzbrojenie powinny być zdolne do przeciwstawienia się zaprezentowanemu w I rozdziale obrazowi działań wojennych. Jak już stwierdzono, ich liczebność regulowana postanowieniami międzynarodowymi, nie pozwala na wystarczające nasycenie nimi całego obszaru Rzeczypospolitej. Chcąc jednak sprostać oczekiwaniom, wojska operacyjne muszą nosić cechy umożliwiające podjęcie walki w rozstrzygających okresach przeciwdziałania agresji.

Dlatego zorganizowane w związki operacyjne, taktyczne, oddziały i pododdziały posiadają w swym składzie (z wyjątkiem szczebli najniższych) rodzaje wojsk umożliwiające autonomiczną realizację wielu zadań. Analiza przebiegu hipotetycznego konfliktu zbrojnego prowadzi do wniosku, że pierwszym zadaniem, któremu sprostać powinny lądowe wojska operacyjne jest przeciwstawienie się rakietowo-lotniczemu uderzeniu przeciwnika na obiekty i urządzenia służące szeroko rozumianej informacji oraz na wojska w czasie ich mobilizacyjnego i operacyjnego rozwijania. Dlatego w składzie operacyjnych wojsk lądowych wojska obrony przeciwlotniczej odgrywają bardzo istotną rolę. Rola tych wojsk w omawianym okresie okazać się może pierwszoplanowa, bowiem od ich skuteczności będą zależeć dalsze losy operacji obronnej. Terminowe rozpoznanie, śledzenie i wskazywanie środków napadu powietrznego oraz ich ogniowe niszczenie może spowodować znaczne opóźnienie w wykonywaniu uderzenia wojskami lądowymi przeciwnika, a nawet doprowadzić do rezygnacji z dalszego rozwijania agresji. Zadania te, jakkolwiek bardzo istotne, nie będą jednak w pełni możliwe do wykonania przez operacyjne wojska lądowe. Podstawowe urządzenia służące rozpoznaniu i zwalczaniu środków napadu powietrznego przeciwnika znajdują się w dyspozycji WLiOP. Dlatego operacyjne wojska lądowe, dysponujące środkami obrony przeciwlotniczej, w zasadzie będą tylko osłaniać elementy

ugrupowania poszczególnych jednostek organizacyjnych. Istnieje więc potrzeba łączenia wysiłków wszystkich sił przewidzianych do walki ze środkami napadu powietrznego.

Dlatego można wysnuć wniosek, że operacyjne wojska lądowe powinny być przeznaczone do prowadzenia rozstrzygających manewrowych działań obronno-zaczeptych na obszarze kraju. Aby sprostać powyższym wymaganiom, musi je cechować:

- znaczna siła rażenia,
- mobilność,
- żywotność,
- wszechstronność,
- samowystarczalność,
- interoperacyjność.

Jednym z elementarnych czynników walki zbrojnej jest rażenie, będące głównym składnikiem destrukcyjnego oddziaływania na przeciwnika. Niezbędną siłę rażenia lądowe wojska operacyjne uzyskują dzięki rażeniu ogniowemu, elektronicznemu i rażeniu innymi środkami. Podstawowym środkiem rażenia nadal pozostaje rażenie ogniowe, na które składa się ogień wojsk zmechanizowanych i pancernych, śmigłowców wchodzących w skład ZT, ogień wsparcia wykonywany przez wojska raketowe i artylerię w ramach wsparcia ogólnego i bezpośredniego, a także śmigłowce uzbrojone, środki przeciwpancerne, miotacze ognia oraz inżynieryjne środki rażenia. W skład rażenia ogniowego wchodzi także ogień do celów powietrznych, prowadzony przez etatowe środki przeciwlotnicze związków taktycznych oddziałów i pododdziałów.

Mimo rozwoju środków o dużym zasięgu rażenia nadal decydującą rolę w walce odgrywał będzie ogień bezpośredni czołgów, BWP, broni strzeleckiej, granatników. Celem prowadzenia tego rodzaju ognia pozostanie zniszczenie środków opancerzonych i innych środków walki przeciwnika, a także jego siły żywej.

Środki walki będące w wyposażeniu wojsk pancernych i zmechanizowanych, uzbrojone w nowoczesne środki ogniowe o znacznym zasięgu i dużej precyzji

rażenia, są niezwykle skuteczne zarówno w działaniach zaczepnych, jak i obronnych. Posiadają duże możliwości niszczenia zarówno opancerzonych, jak i nieopancerzonych środków walki przeciwnika, a także jego siły żywej przy jednoczesnej znacznej odporności na ogień.

Kierunek rozwoju środków rażenia ogniowego pozwala sądzić, że zwiększanie ich możliwości ogniowych zależeć będzie od wczesnego wykrywania celów, zwiększania zasięgu i precyzji ognia. Obserwacja efektywności użycia czołgów i BWP w konfliktach zbrojnych w Afganistanie, Groznm czy w rejonie Zatoki Perskiej wskazuje, że w dużej mierze zależy ona od skuteczności osłony przeciwlotniczej środków wsparcia oraz umiejętności wykorzystania ich walorów w konkretnych warunkach środowiska.

Zasadniczym zadaniem ognia prowadzonego do celów powietrznych jest niedopuszczenie do wykonania uderzeń przez środki napadu powietrznego przeciwnika na osłaniane zgrupowania wojsk lądowych. Zadania o takim charakterze wykonywane są przez wojska lotnicze i obrony powietrznej, nie wchodzące w skład wojsk lądowych, ale także rdzenne wojska obrony przeciwlotniczej. Z uwagi na to, że ogień lotnictwa i obrony powietrznej oraz przeciwlotniczej służy bezpośrednio lub pośrednio wspólnemu celowi, ich działanie musi być ściśle korygowane w celu zwiększenia efektywności ognia, także z uwagi na warunki bezpieczeństwa. Skuteczność ognia umożliwia swobodę manewru wojskom, wpływa na ograniczenie strat od środków napadu powietrznego oraz ułatwia wykonywanie zadań innym środkom rażenia.

Środki wsparcia ogniowego zajmują poczesne miejsce w strukturze rażenia ogniowego. Pomijając z oczywistych względów środki powietrzne, do środków wsparcia zaliczyć należy rakiety, artylerię, środki przeciwpancerne występujące poza strukturami oddziałów i związków taktycznych oraz inżynieryjne środki rażenia. Ogień tych środków pozwala nie tylko zmniejszyć potencjał bojowy przeciwnika, ale jest skutecznym środkiem dezorganizacji jego walki³⁴.

Pociski raketowe jako nosiciele pocisków o cechach inteligentnych mogą sprawić, że rażone będą pojedyncze cele na znacznym obszarze. Znaczenie tego

---

³⁴ A. Tomaszewski, *Wojska lądowe w strategicznej ...*, s. 68.

rodzaju uderzeń będzie wzrastać wraz z doskonaleniem środków rozpoznania, zasięgiem i precyzją wykonywanych zadań. Istotną rolę będzie tu miało wprowadzenie do uzbrojenia amunicji kierowanej i samonaprowadzającej na cele przeciwnika w głębi jego ugrupowania.

Obok rażenia ogniowego istotne zadanie w destrukcyjnym oddziaływaniu na przeciwnika spełnia rażenie elektroniczne. Zarówno obecnie, jak i w przyszłości uzależnienie wojsk od środków elektronicznego oddziaływania będzie tak wielkie, że wpływać będzie na możliwości bojowe wojsk. Obok zadań związanych z rozpoznaniem na użytek procesu decyzyjnego czy rażenia ogniowego, rażenie elektroniczne stosowane jest do szeroko rozumianego zakłócania pracy urządzeń radioelektronicznych, a także do osłony własnych obiektów i urządzeń emitujących energię elektromagnetyczną przed rozpoznaniem, zakłóceniem czy ogniowym zniszczeniem przez środki elektroniczne i ogniowe przeciwnika. Rosnące znaczenie środków elektronicznego oddziaływania pozwala sądzić, że stanie się ona zjawiskiem powszechnym, a jej rola w destrukcyjnym oddziaływaniu na przeciwnika może być porównywalna w skutkach do rażenia ogniem. Efekt synergiczności rażenia uzyskać można jednak tylko wówczas, gdy rażenie ogniowe i elektroniczne stanowią wzajemnie zależny system. Doświadczenia płynące z konfliktów zbrojnych na Bliskim Wschodzie (1973; 1976 r.), w Libanie (1982 r.), w konflikcie o Falklandy czy w okolicach Zatoki Perskiej (1991 r.) czy w wojnie z Irakiem (2003) wskazują, że zmasowane oddziaływanie elektroniczne na wyselekcjonowane urządzenia i systemy dowodzenia oraz kierowania środkami walki spowodować może ich całkowity paraliż bez możliwości jakiegokolwiek przeciwdziałania³⁵.

Rażenie innymi środkami obejmuje oddziaływanie bronią laserową, środkami chemicznymi, itp. Istnieją również środki mało rozpowszechnione, jednak nie można wykluczyć ich użycia, zwłaszcza w sytuacjach złożonych.

Możliwości oddziaływania na przeciwnika stanowią o sile rażenia operacyjnych wojsk lądowych. Wzrost tej siły będzie prawdopodobnie związany ze wzrostem precyzji wykonywanych zadań i rozwojem tzw. „broni inteligentnej”.

---

³⁵ W. Kaczmarek, *Natarcie związku taktycznego*, Rozprawa habilitacyjna, Warszawa 1997, s. 153.

Dla wspomnianych wojsk siła rażenia będzie jedną z wyróżniających, podstawowych cech, bez których zmniejszyłoby się ich znaczenia w walce i operacji.

Lądowe wojska operacyjne wyróżniać powinna znaczna mobilność³⁶. Oznacza to, że powinny być zdolne do prowadzenia działań w różnych rejonach i stosownie do potrzeb szybko przenosić swój potencjał bojowy tam, gdzie w danym okresie może on decydować o losach bitwy lub operacji. O mobilności decyduje także możliwość prowadzenia działań manewrowych. Aby takie działania mogły być prowadzone, wojska muszą być wyposażone w sprzęt zapewniający wykonywanie długotrwałych przemieszczeń (czołgi, bojowe wozy piechoty, transportery opancerzone, samochody), pozwalający bez uzupełniania środków materiałowych pokonać 500-700 km po drogach. Manewrowość to także zdolność do pokonywania terenu po bezdrożach oraz w specyficznych warunkach środowiska, pory roku i doby. Powietrzno-lądowy charakter współczesnych działań lądowych wojsk operacyjnych wymaga przynajmniej od części z nich zdolności do przemieszczania i walki w wymiarze powietrznym. Wymaga to wyposażenia w śmigłowce bojowe części sił ogólnowojskowych oraz posiadania specjalnych wojsk powietrznodesantowych i desantowo-szturmowych, zapewniających ruchliwość powietrzną i możliwość oddziaływania na przeciwnika także w głębi jego ugrupowania. Desanty operacyjne i taktyczne oraz grupy desantowo-szturmowe, działając w głębi ugrupowania przeciwnika dezorganizować będą jego system dowodzenia, utrudniać manewr odwodami, wiązać walką siły w głębi ugrupowania.

Szybkość i zdolność do działań bezpośrednio po zakończonym przemieszczaniu to cechy umożliwiające wykonanie skutecznego, niespodziewanego uderzenia na przeciwnika. Aktywność wymagana jest także w obronie. Przenoszenie wysiłku poprzez manewr wojskami, użycie odwodów, czy walka z desantami przeciwnika wymaga dużej manewrowości różnych rodzajów wojsk.

---

³⁶ „Mobilność – zdolność wojsk do sprawnego przemieszczania się oraz do prowadzenia działań manewrowych w określonych warunkach terenowych i atmosferycznych, pory roku i doby, zapewnienie uzyskania dużej efektywności działań bojowych” - *Leksykon wiedzy wojskowej*, Warszawa 1979, s. 228.

Odporność³⁷ na oddziaływanie przeciwnika to kolejna właściwość, która charakteryzować powinna lądowe wojska operacyjne. Cecha ta określa zdolność do przeciwstawienia się zagrożeniom, na jakie narażone są wojska operacyjne na dzisiejszym polu walki. Zagrożenia te pochodzą zarówno od powietrznych, jak i naziemnych środków rażenia, płyną również z eteru. Dlatego odporność postrzegać należy jako zdolność do przeciwstawienia się tym zagrożeniom poprzez skuteczną obronę przeciwlotniczą, niewrażliwość na oddziaływanie środkami radioelektronicznymi, których działalność mogłaby sparaliżować system dowodzenia oraz np. wskazać cele środkom rażenia ogniowego. Umożliwić to będzie dokonanie manewru zapobiegającego trafieniu pociskiem.

Ze struktury wojsk operacyjnych wynika wszechstronność rozumiana jako zdolność do podejmowania różnorodnych zadań. W ich składzie znajdują się różne rodzaje wojsk o właściwym dla siebie specyficznym uzbrojeniu i wyposażeniu, zdolne do wykonywania specyficznych zadań. Wszechstronność to także możliwość prowadzenia działań w każdych warunkach środowiska, pieszo, na środkach walki, w głębi ugrupowania bojowego przeciwnika, w lesie, w górach, w zimie, itp. Cechę tę dostrzec można również w możliwościach prowadzenia różnego rodzaju działań (natarcia, obrony, działań opóźniających, wycofania, działań desantowych, desantowo-szturmowych). Tak rozumiana wszechstronność niezbędna wojskom operacyjnym nie jest cechą konieczną wojsk obrony terytorialnej.

Wykonywanie zadań w różnych warunkach terenowych wymaga, aby lądowe wojska operacyjne cechowała samowystarczalność. Wiąże się ona ściśle z innymi omówionymi już cechami, niemniej jednak rozumieć ją należy jako samowystarczalność w podejmowaniu różnorodnych zadań, wynikającą z posiadania w swym składzie różnych rodzajów wojsk. Powoduje to możliwość zarówno prowadzenia rozpoznania, walki elektronicznej, ogniowego oddziaływania na przeciwnika naziemnego, jak i przeciwdziałania środkom napadu powietrznego

---

³⁷ „Odporność – zdolność przeciwstawienia się czemuś, niepoddawania się działaniu” - *Słownik języka polskiego*, Warszawa 1993, t. 2, s. 468.

przeciwnika, a także bojowego zabezpieczenia prowadzonych działań. Problemem o zasadniczym znaczeniu pozostaje samowystarczalność pod względem logistycznym.

Analiza jednego z podstawowych zadań, jakim jest przygotowanie i prowadzenie operacji obronnych na kierunkach głównych zagrożeń wskazuje, że zawiera ono w sobie „podzadania”, bez których wykonania nie można mówić o wykonaniu zadania głównego. Wnioski płynące z konfliktów lokalnych końca XX wieku oraz analiza opracowań naukowych³⁸ wskazują na następujące zadania szczegółowe, których wykonanie wymaga specjalnych predyspozycji, czy to pod względem możliwości ogniowych, manewrowych, wszechstronności czy samowystarczalności:

- operacyjne rozwinięcie wojsk i przegrupowanie ich w obszary odpowiedzialności;
- udział w odpieraniu uderzeń powietrznych przeciwnika na ugrupowania wojsk lądowych;
- prowadzenie działań opóźniających;
- dezorganizacja podejścia i rozwinięcia się zgrupowań przeciwnika oraz zadanie im strat w czasie przekraczania granicy państwa, a także przechodzącym do natarcia zgrupowaniom uderzeniowym;
- załamania lądowej operacji zaczepnej przeciwnika oraz stworzenie warunków do ześrodkowania sił własnych do działań na wybranych kierunkach;
- utrzymanie istotnych, z punktu widzenia prowadzonych działań, ważnych rubieży, rejonów, a nawet obiektów;
- walka z desantami i grupami desantowo-szturmowymi przeciwnika.

Analiza wymienionych zadań realizowanych przez wojska lądowe pozwala wnioskować, że poszczególne cechy lądowych wojsk operacyjnych, należy przeanalizować w aspekcie tych właśnie zadań.

---

³⁸ R. Wróblewski, *Przygotowanie i prowadzenie strategicznej operacji obronnej*, Warszawa 1995; A. Tomaszewski, *Wojska lądowe w strategicznej operacji obronnej*, Warszawa 1996; W. Kaczmarek, Z. Ścibiorek, *Przyszła wojna - jaka?*, Warszawa 1994.

Powyższa analiza pozwoliła wskazać, że zadaniami, do których szczególnie predysponowane są wojska operacyjne, są: przemieszczanie wojsk w ramach operacyjnego rozwinięcia, prowadzenie działań opóźniających, udział w odpieraniu uderzeń powietrznych przeciwnika, załamanie lądowej operacji zaczepnej oraz rozbicie przeciwnika i odzyskanie utraconego obszaru. Nie oznacza to wcale, że w wykonywaniu tych zadań nie będą uczestniczyć wojska obrony terytorialnej. Udział ten jednak nie będzie rozstrzygający. Błędny byłby sąd, że pozostałe z wymienionych zadań to zadania przypisane wojskom obrony terytorialnej. Niewątpliwie udział w nich tych wojsk wniesie znaczący wkład w ich wykonanie, zmniejszając potrzebę angażowania znacznych sił wojsk operacyjnych.

Udział wojsk lądowych w operacji obronnej powinien rozpocząć się przed faktycznym wybuchem konfliktu, w okresie narastania kryzysu poprzedzającego rozpoczęcie działań wojennych. Nie zawsze będzie to jednak możliwe. W ramach pogotowia operacyjnego powinno nastąpić mobilizacyjne i operacyjne rozwinięcie wojsk, rozpoznanie i osłona określonych obszarów, w tym granicy państwa i obiektów o istotnym znaczeniu dla jego obronności, a także rozwinięcie systemu kierowania ruchem wojsk. Oznacza to, iż operacyjne rozwinięcie oraz utworzenie operacyjnego ugrupowania obronnego na kierunkach spodziewanych głównych uderzeń przeciwnika powinno decydować o utrzymaniu całości obszaru poprzez trwałą obronę kierunków najbardziej zagrożonych. Wojska operacyjne będą także aktywnie wspierać działania sił obrony terytorialnej. Ważną rolę odegrają siły pierwszej kolejności użycia, które powinny być zdolne do przemieszczeń transportem powietrznym.

Możliwe zakłócenia procesu rozwijania wojsk lądowych nie powinny spowodować zaangażowania ich do zadań niezgodnych z planami ich operacyjnego wykorzystania. Oznacza to, iż zadania związane z osłoną przegrupowań, w tym przeciwdywersyjną, oraz zabezpieczeniem ruchu na drogach, powinny zrealizować siły obrony terytorialnej. One też powinny brać udział w walce z desantami przeciwnika. Podczas prowadzonych działań wojennych głównym celem wojsk lądowych będzie nie tylko odparcie agresji, ale także odzyskanie utraconych obszarów. Podejmowanie działania zaczepne mogą być prowadzone w formie

przeciwuderzeń lub przeciwnatarcia. Podczas ich wykonywania niebagatelną rolę odegra manewrowość, dzięki której wojska mogą szybko przemieścić się na znaczne odległości, zachowując przy tym gotowość do działań. Mogą także stworzyć ogniska walki w głębi ugrupowania przeciwnika, dezorganizować manewr jego odwodów oraz niszczyć znajdujące się tam obiekty. Autonomiczność zaś stworzonych zgrupowań pozwoli na wprowadzenie ich do działań bez potrzeby zatrzymywania ich i uzupełniania środków³⁹. Z kolei siła rażenia umożliwi wytworzenie przewagi na kierunku wykonywanego zadania, co warunkuje odpowiednie tempo działania.

W realizacji zadań ukierunkowanych na odzyskanie czasowo utraconego obszaru niezbędna jest także odporność na oddziaływanie przeciwnika. Wszystkie te cechy wskazują, że przeciwuderzenie i przeciwnatarcie to zadania typowe dla operacyjnych wojsk lądowych. Choć efekty działań w największym stopniu zależeć będą od działania wojsk operacyjnych, to zwiększyć ich efektywność mogą działania wojsk obrony terytorialnej, na przykład przez obronę wybranych miejscowości, czy też prowadzenie działań nieregularnych w głębi ugrupowania przeciwnika.

Swobodę działań wojskom prowadzącym działania zaczepne mogą zapewnić desanty operacyjne, taktyczne, grupy desantowoszturmowe, oddziały wydzielone i rajdowe. Dzięki odpowiedniemu wyposażeniu i wyszkoleniu wojska te mogą bez specjalnego przygotowania pokonywać przeszkody wodne o różnym charakterze.

Możliwości prowadzenia działań o charakterze powietrzno-lądowym sprawiają, że lądowe wojska operacyjne przejawiają szczególne predyspozycje także do pościgu za wycofującym się przeciwnikiem. Szczególnego znaczenia w tym wypadku nabiera nie tylko możliwość użycia desantów powietrznych i grup desantowo-szturmowych, pozwalająca na uprzedzenie przeciwnika w opanowaniu dogodnych rubieży w głębi jego ugrupowania, ale także sprawność przemieszczeń drogą lądową. Nie bez znaczenia pozostają również możliwości ogniowe,

---

³⁹ Samowystarczalność to także zdolność do wsparcia i zabezpieczenia działań wojsk pancernych i zmechanizowanych przez inne rodzaje wojsk wchodzące organicznie w skład związków operacyjnych, taktycznych i oddziałów.

pozwalające skutecznie razić wycofujące się wojska przeciwnika i opóźniać ich odwrót, niszcząc obiekty na drogach ich wycofania.

Zadania, o których dotychczas była mowa, są jakoby zadaniami „tradycyjnymi” w tym znaczeniu, że nie stawiają wojskom operacyjnym nowych wyzwań, poza oczywistymi wynikającymi z rozwoju środków walki.

Polska strategia wojenna o wyraźnie obronnym charakterze zakłada między innymi, angażowanie w działania o utrzymanie suwerenności kraju obronnie przygotowanego całego społeczeństwa. Wyrazem tego dążenia jest powołanie obrony terytorialnej stanowiącej militarną formę obrony powszechnej. U podstaw jej utworzenia legło przekonanie, iż powszechnie zorganizowana obrona terytorialna w sposób oczywisty ograniczy możliwość opanowania i okupacji terytorium. Jednocześnie, poprzez obronę dogodnych rubieży oraz paraliżowanie ruchu i manewru ugrupowań lądowych przeciwnika, obrona terytorialna stworzy niezbędne i sprzyjające warunki operacyjnym wojskom lądowym do ich operacyjnego rozwinięcia, manewru i uderzenia, bądź obrony wojsk własnych operacyjnych i sojuszniczych na kierunkach wtargnięcia agresora. System ten ma także przekonać ewentualnych agresorów o nieopłacalności agresji.

Spośród wielu określeń dotyczących obrony terytorialnej⁴⁰ oddających w zasadzie istotę problemu, na szczególną uwagę zasługuje ta zawarta w *Słowniku terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*⁴¹. W tym wydawnictwie encyklopedycznym obronę terytorialną definiuje się jako – „część systemu militarnego przygotowanego do prowadzenia wspólnie z wojskami operacyjnymi, pozamilitarnymi ogniwami obronnymi i społeczeństwem, obrony powszechnej państwa”. Jej celem jest przygotowanie i prowadzenie obrony rejonów oraz obiektów na obszarze całego kraju, stwarzanie warunków do rozwinięcia i działania wojsk operacyjnych oraz podjęcia działań obronnych. Obejmuje ona terytorialne organy dowodzenia, wojska obrony terytorialnej i wojskowe elementy przygotowania obszaru kraju do obrony, a w okresie zagrożenia i wojny także wszystkie stacjonarne jednostki i instytucje wojskowe włączone w skład sił

⁴⁰ Por.: *Regulamin działań taktycznych cz. 1*, Warszawa 1994, s. 65; *System obrony terytorialnej III Rzeczypospolitej Polskiej*, Zeszyty Naukowe AON 1/30/A, s. 38.

⁴¹ *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 1996, s. 56.

zbrojnych⁴². Podstawą tego systemu są wojska obrony terytorialnej. Z zaprezentowanej definicji wynika, że celem obrony terytorialnej, w tym także wojsk obrony terytorialnej, jest wykonywanie zadań na rzecz wojsk operacyjnych własnych i NATO oraz prowadzenie na obszarze całego kraju działań ochronno-obronnych i nieregularnych, a także udział w działaniach ratowniczych oraz likwidacji skutków klęsk żywiołowych, katastrof i awarii.

Strategicznym celem obrony Rzeczypospolitej wynikającym z Konstytucji RP, a zawartym w *Strategii obrony narodowej Rzeczypospolitej Polskiej* jest zachowanie bezpieczeństwa obywateli oraz niepodległości i nienaruszalności terytorium RP poprzez:

- zapobieganie zagrożeniom polityczno-militarnym,
- przeciwstawianie się kryzysom,
- odparcie bezpośredniej agresji na Polskę⁴³.

Cel powyższy osiągany jest w warunkach realnego uczestnictwa w strukturach polityczno-wojskowych NATO i zgodnie z *Koncepcją strategiczną*, z której jednoznacznie wynika obowiązek i prawo do suwerennej odpowiedzialności w dziedzinie obrony⁴⁴. Zatem wiarygodność obronna wypływająca z przyjętej strategii obronnej jest jednym warunków członkostwa w Sojuszu.

Wiarygodna strategia obronna oraz fakt członkostwa w Sojuszu implikuje pytanie o kształt organizacyjny, charakter i przeznaczenie wojsk obrony terytorialnej. Argumentów mogących częściowo rozwiązać wątpliwości dostarcza gen. dyw. dr hab. B. Balcerowicz wskazując, że wzorem budowanego narodowego systemu obrony terytorialnej są państwa bądź neutralne (Szwajcaria, Austria), bądź o specyficznym położeniu geopolitycznym (Szwecja)⁴⁵. Choć systemy tam funkcjonujące są w danych warunkach niewątpliwie sprawne, to przenoszenie rozwiązań na warunki naszego kraju nie wydaje się być racjonalne. Położenie geopolityczne – w centrum Europy i na zachodnim krańcu NATO – różnorodne

⁴² Por.: hasło „terytorial army” w *International Military and Defence Encyclopedia*, s. 2717.

⁴³ *Koncepcja rozwoju obrony terytorialnej*, Warszawa 1998, s. 5.

⁴⁴ Patrz: *Koncepcja strategiczna Sojuszu* cz. II, pkt 18.

⁴⁵ B. Balcerowicz, *Obronność państwa ...*, s. 139.

uwarunkowania polityczno-społeczne, wojskowe, ekonomiczne oraz zagrożenia pozamilitarne (klęski żywiołowe) sugerują utworzenie wojsk obrony terytorialnej zdolnych do spełniania funkcji obronnej, rozumianej jako bezpośredni udział w walce (odpieranie uderzeń, zwalczanie desantów, prowadzenie działań nieregularnych itp.); zabezpieczającej – której istotą pozostanie zapewnienie swobody działania narodowych i sojuszniczych wojsk operacyjnych; **humanitarnej** – związanej z udziałem w likwidacji skutków klęsk żywiołowych oraz wspieranie działań obrony cywilnej⁴⁶. Funkcje te obejmują działalność wojsk obrony terytorialnej w okresie pokoju, kryzysu oraz wojny.

3.3. Operacje reagowania kryzysowego jako podstawowy obszar użycia wojsk lądowych

Jednym z czynników determinujących kierunki ewolucji Sztuki Wojennej jest problematyka operacji reagowania kryzysowego. Z tej właśnie przyczyny obszar zainteresowania sztuki wojennej rozszerzył się na tyle, że tradycyjnie rozumiane pojęcia nie wystarczą do opisanie nowego ich znaczenia. Sama sztuka wojenna definiowana jako *dziedzina umiejętności twórczego zastosowania form i sposobów praktycznego przygotowania państwa do wojny i jej prowadzenia w konkretnej sytuacji*⁴⁷, wymaga, jeśli nie nowego zdefiniowania, to przynajmniej szerszego komentarza wskazującego dwoistość jego rozumienia bądź to jako ... przygotowania państwa do wojny będącej domeną polityków, bądź *przygotowania sił zbrojnych jako elementu odstraszenia i stabilizowania pokoju, a w razie konieczności do prowadzenia walki zbrojnej w konkretnej sytuacji w skali strategicznej operacyjnej i taktycznej*⁴⁸ – co jest domeną wojskowych. Nawet i takie rozgraniczenie nie usuwa wszystkich wątpliwości wynikających czy to z nadużywania pojęcia wojna – na co słusznie zwraca uwagę prof. Balcerowicz⁴⁹ czy też prowadzenia działań w skali strategicznej, co poddaje w wątpliwość prof.

⁴⁶ Por.: R. Jakubczak, *Rola, funkcje, zadania i struktura systemu obrony terytorialnej*, Zeszyt Naukowy AON, 1998, Nr 1/30/A, s. 42.

⁴⁷ Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, Warszawa 2002, s.144

⁴⁸ W. Łepkowski, *Podstawy strategii wojskowej*, Warszawa 2007, s.53

⁴⁹ B. Balcerowicz, *Współczesna sztuka wojenna –konteksty*, W *Sztuka wojenna we współczesnych konfliktach zbrojnych – Przemiany i tendencje rozwojowe*, AON Warszawa 2007, s.127

M. Wiatr twierdząc, że *strategia nie zajmuje się już największymi nawet bitwami i operacjami, a odpowiada za określenie celów, wydzielenie sił i środków oraz dostarczenie niezbędnych zasobów.*⁵⁰

Współcześnie zanika nie tylko samo zjawisko wojny „klasycznej” (rozumianej w myśl art.2 ust.4 Karty Narodów Zjednoczonych), ale również doktrynalne jej uzasadnienie w polityce państw, jako uprawnionego środka realizacji ich interesów. Mimo to obserwuje się nieustanny wzrost konfliktów traktowanych jako wewnętrzne, które mają tendencje rozprzestrzeniania się, stwarzają zagrożenie bezpieczeństwa regionalnego, a nawet międzynarodowego. Konflikty te i towarzyszące im klęski humanitarne, czasem także niebezpieczna agresywność dyktatorów, stały się źródłem nowego, co do skali i jakości problemu interwencji zbrojnych w celu przywrócenia pokoju i ładu oraz zapewnienia elementarnych praw człowieka. Operacje militarna prowadzone dla osiągnięcia takiego celu zwane są operacjami reagowania kryzysowego. Ten typ operacji (lub raczej interwencji zbrojnych) zdają się dominować w koncepcjach strategicznych nie tylko organizacji międzynarodowych, ale także poszczególnych państw.

Właśnie zmiany w celach użycia sił zbrojnych sprawiają, że inaczej niż dotychczas postrzegać należy operacje. Aby działania cywilno - wojskowe nazwać operacją musi być osiągnięty cel strategiczny i to jest istotne, by cel ten był osiągnięty synergicznym wysiłkiem wszystkich uczestników działań.

Tak rozumianą operację można zdefiniować jako *czasowo i przestrzennie skoordynowane działania wydzielonych zgrupowań sił zadaniowych prowadzone z zamiarem osiągnięcia celu strategicznego.* Wynika stąd, że nie każde zgrupowanie sił zbrojnych prowadzić będzie operacje. Decyzja o użyciu sił zbrojnych w operacji musi więc jasno wskazywać cel ich użycia i oczekiwany efekt końcowy, który nie zawsze będzie rozstrzygający dla całości prowadzonej operacji.

Członkostwo w ONZ, NATO i UE pociąga za sobą konieczność włączenia się w proces pokojowego rozwiązywania sytuacji kryzysowych. Świadomość owej konieczności wymaga nowego spojrzenia na zdolności operacyjne naszych sił zbrojnych. Wymogi z tym związane, dotyczą profesjonalizacji struktur

---

⁵⁰ M. Wiatr, *Operacje połączone*, Adam Marszałek, Toruń 2006, s.21.

i wszechstronnego przygotowania sił zbrojnych do udziału w tego typu operacjach (interwencjach) prowadzonych zwykle w układzie międzynarodowym - często jako operacje połączone.

Tak więc zasadniczą formą aktywności wojskowej Sił Zbrojnych RP w perspektywie 20-25 lat będzie udział w interwencjach zbrojnych realizowanych poza terytorium kraju, w ramach operacji reagowania kryzysowego UE, NATO lub koalicji państw. Będą one stanowiły dopełnianie działań dyplomatycznych i gospodarczych podejmowanych w celu zapobieżenia wojnom, powstrzymania eskalacji i rozprzestrzeniania się konfliktów, a także zapobieżenia umocnieniu sił, które mogą stać się przyczyną kryzysów w przyszłości. Często też, operacje te będą posiadały znamiona interwencji prewencyjnych.

Postrzegać więc je należy jako działania przy użyciu sił zbrojnych skierowane na usuwanie przyczyn sytuacji kryzysowych lub kryzysów zagrażających narodowemu, regionalnemu lub światowemu bezpieczeństwu oraz naruszeniu praw człowieka.

Optymistyczne założenia, że zapobieganie kryzysom militarnym będzie złotym środkiem bezpieczeństwa zarówno globalnego, regionalnego jak i lokalnego i doprowadzi do zapobieżenia przerodzenia się kryzysu w konflikt, może okazać się złudne, dlatego zdolności sił zbrojnych do zapobiegania kryzysom militarnym powinny być traktowane przynajmniej równoważnie ze zdolnościami do prowadzenia operacji wojennych. Mimo to, można w tym miejscu postawić tezę, że przyszłość bezpieczeństwa międzynarodowego zależeć będzie w dużej mierze od operacji zapobiegania kryzysom. Dlatego też spośród przyjmowanych w NATO rodzajów operacji reagowania kryzysowego nieco uwagi poświęcę operacjom wsparcia pokoju. postrzeganym przez niektórych teoretyków szerzej -jako operacje inne niż wojna.⁵¹

Operacje sił wojskowych będą nierozzerwalnie wplecione i zsynchronizowane z działaniami innych rządowych i pozarządowych (pozamilitarnych) organizacji dążących do uzyskania odpowiednich efektów politycznych, społecznych i gospodarczych niezbędnych do osiągnięcia zaplanowanych celów operacji.

---

⁵¹ R. Wróblewski (red.), Operacje reagowania kryzysowego. Studium teoretyczne, AON Warszawa 2002, s. 7

W konsekwencji rola komponentu wojskowego w działaniach połączonych, a także cele poszczególnych etapów operacji wojskowej będą często wynikały z szerszego planu kampanii wojskowo - cywilnej, w której to podmioty pozamilitarne będą odgrywały wiodącą rolę.

Należy oczekiwać, iż w dającej się przewidzieć przyszłości liczba międzynarodowych operacji militarnych nie zmniejszy się, gdyż na świecie zarówno w obszarze odpowiedzialności NATO, jak i zainteresowania UE jak też w innych rejonach występują obszary destabilizacji, wybuchu konfliktów zbrojnych lub trwać będą nadal konflikty już istniejące.

Taki rozwój sytuacji politycznej, gospodarczej, demograficznej i militarnej może sprawić, że międzynarodowe operacje militarne, w tym z udziałem naszych SZ staną się znaczącym elementem polityki międzynarodowej państwa.

Tak więc operacje wsparcia pokoju (OWP) są operacjami wielonarodowymi i wielofunkcyjnymi prowadzonymi bezstronnie dla wsparcia mandatu ONZ/OBWE, które obejmują użycie siły wojskowej, środków dyplomatycznych oraz działania agencji humanitarnych na rzecz rozwiązania konfliktu. Będą to najczęściej operacje utrzymania lub wymuszania pokoju, stabilizacji i odbudowy struktur państwowych, zwalczania terroryzmu, ewakuacji osób cywilnych z rejonów konfliktów i coraz częściej operacje humanitarne związane z likwidacją skutków katastrof lub klęsk ekologicznych. Każda z tych operacji ma inny cel, inaczej jest także postrzegana rola w nich sił zbrojnych. Rozpiętość zadań sięga w nich od udzielania pomocy humanitarnej przez działania rozjemcze i ochronne oraz prewencyjne rozwinięcie sił, do regularnych operacji wojennych. Niemniej, wspólnych ich celem będzie ochrona i obrona interesów państw członkowskich przed zagrożeniami dla bezpieczeństwa międzynarodowego

Tak rozumianym operacjom poświęca się obecnie najwięcej uwagi, bowiem ich misją jest przede wszystkim zapobieganie pogłębianiu się kryzysu, zmuszenie uczestnika lub uczestników kryzysu międzynarodowego do zaniechania agresji, czy też zbrojne, siłowe zwalczanie przyczyny kryzysu międzynarodowego poza terytorium NATO.

Do zrealizowania powyższych misji przeznaczone są Siły Odpowiedzi NATO. Ilość i specyfika zadań stojących przed wydzielonymi do operacji komponentami rodzajów sił zbrojnych uzasadnia tezę o rosnącej roli operacji zapobiegania kryzysom czyniąc udział w tych operacjach podstawowym obszarem użycia sił zbrojnych.

Za przyjęciem powyższej tezy świadczą także dążenia Unii Europejskiej do posiadania instrumentu militarnego pozwalającego na reakcję w każdym miejscu na świecie, które jest objęte kryzysem.

Utworzenie, w ramach dobrowolnych kontrybucji państw europejskich, Korpusu Sił Szybkiego Reagowania zdolnego do realizacji pełnego spektrum zadań wynikających z Deklaracji Petersberskich,⁵² jest wyrazem determinacji członków Unii w zakresie pokojowego rozwiązywania sytuacji kryzysowych, także przez prowadzenie operacji reagowania kryzysowego, a narzędziem mają być Grupy Bojowe w ramach Sił Reagowania Unii Europejskiej. Siły te powinny zapewnić Unii Europejskiej zdolność nie tylko do realizacji wspomnianych misji Petersberskich, lecz także do podejmowania działań w ramach reagowania kryzysowego polegającego na:

- Wsparciu operacji humanitarnych łącznie z niesieniem pomocy w wypadku klęsk żywiołowych i katastrof.
- Zapobieganiu konfliktom ;
- Wsparciu operacji ewakuacyjnych w środowisku gdzie doszło do rozpadu aparatu władzy;
- Wymuszania pokoju gdy zachodzi potrzeba rozdzielenia stron siłą.

Strategia Wojskowa Sił Zbrojnych RP wskazuje, że jednym z priorytetowych zadań w zakresie przygotowania sił zbrojnych jest zapewnienie możliwości prowadzenia skutecznych działań w ramach wielonarodowych, połączonych sił zadaniowych, przygotowywanych do wypełniania misji Sojuszu.

---

⁵² Deklaracja Petersberska określa następujące rodzaje zadań:

- pomoc humanitarną,
- zadania ratownicze,
- zadania utrzymania pokoju,
- realizacja zadań w zarządzaniu kryzysowym,
- zadania tworzenia pokoju (w uzasadnionych przypadkach zadania wymuszania pokoju).

Z powyższego wynika, że Polska w coraz większym stopniu będzie współuczestniczyć w rozwiązywaniu różnego rodzaju sytuacji kryzysowych z dala od swych granic. Normą stanie się także wspieranie działań antyterrorystycznych.

Koncepcja operacji wsparcia pokoju to nic innego jak zestawienie pożądanego stanu końcowego i sposobów oddziaływania zarówno sił wsparcia pokoju, jak i wszystkich elementów wchodzących w skład komponentu cywilnego na środki ciężkości stron konfliktu⁵³. Należy dostrzegać, że zakres użycia wojsk w tych operacjach ulega stałemu zwiększeniu, co wiąże się z coraz bardziej złożonym charakterem sytuacji kryzysowych. One bowiem są źródłem zagrożeń o różnorodnym stopniu trudności do rozwiązania, zarówno środkami politycznymi, jak i przy użyciu sił zbrojnych. Fakt powyższy powoduje potrzebę posiadania odpowiednio wyposażonych i przygotowanych zgrupowań wojsk do szybkiego ich użycia w celu niedopuszczenia do rozprzestrzenienia się sytuacji kryzysowej na inne rejony. Praktyka wskazuje na konieczność posiadania możliwości szybkiej interwencji zbrojnej we wczesnej fazie kryzysu.

Skuteczność połączonych operacji reagowania kryzysowego warunkowana będzie poprzez ;

- oparcie działań na koncepcji operacji połączonej bazującej na przewadze informacyjno- technologicznej;
- zastosowanie działań symetrycznych wobec działań strony konfliktu;
- wykorzystanie efektów współpracy cywilno - wojskowej;
- uwzględnienie całego spektrum zagrożeń a zwłaszcza o charakterze asymetrycznym.

Działania w Iraku i Afganistanie pokazują, że przyszłe operacje ekspedycyjne przyjmą coraz bardziej skomplikowany, wielopodmiotowy charakter. Przestanie się w nich liczyć jedynie osiągnięcie celów militarnych (powodzenia militarnego), a wzrośnie rola czynników pozamilitarnych, np. ekonomicznych, demograficznych,

---

⁵³ Na przykład dowództwo polskiego batalionu w siłach SFOR w realizacji swoich zadań współpracowało między innymi z: OBWE , IPTF (International Police Task Force), ECMM (European Community Monitor Mission), UNHCR (United Nation High Commissioner for Refugees), USAID (United States Agency for International Development), World Vision, Sida, UMCOR (United Methodist Communittee on Relief), Italian Caritas, Pax Christy, SIDA (Swedish Interrial Development Cooperation Agency), IRC (International Rescue Committe).

ekologicznych, ogólnie mówiąc rola czynnika cywilnego. Praktycznie więc, w operacjach międzynarodowych osiągnięcie powodzenia będzie uzależnione zarówno od prowadzenie działań stricte wojskowych, jak też celu zapewnienia bezpieczeństwa działań cywilnych nakierowanych za zabezpieczenie potrzeb ludności i lokalnych struktur cywilnych w rejonie operacji.

Stąd też konieczność kompleksowego, wielopodmiotowego podejścia do prowadzenia operacji.

Skuteczność operacji ekspedycyjnych oraz osiągnięcie militarnego i politycznego sukcesu operacji będzie uzależnione od osiągnięcia efektów działań pośrednich tak w sferze militarnej jak i cywilnej.

Jak już wspomniałem podstawowym obszarem użycia sił zbrojnych będą prawdopodobnie operacje reagowania kryzysowego. Teza ta rodzi pytanie o sposób przygotowania wojsk do tych operacji. Zważywszy, że każda z tych operacji będzie inna, inne będą ich założenia, cele i sposoby ich osiągania, inne środowisko działań .

W tym kontekście warto podkreślić, że trwająca transformacja sił zbrojnych służy właśnie osiągnięciu przez nie nowych zdolności do działań w tym do prowadzenia międzynarodowych operacji reagowania kryzysowego.

Analiza istniejących rozwiązań doktrynalnych, szkoleniowych oraz sprzętowych pozwala wnioskować, że udział w tych operacjach przyczynił się do:

- Przyspieszenia przekształceń w zakresie szkolenia wojsk, dowódców i sztabów;
- Udoskonalenia struktur jednostek oraz unowocześnienia systemów dowodzenia i rozpoznania;
- Zaopatrzenia wojsk w nowoczesny lub zmodernizowany sprzęt i wyposażenie;

Zdobyte doświadczenia w prowadzeniu działań z wykorzystaniem nowoczesnej, złożonej techniki uświadomiły, że operacje muszą być prowadzone przez zawodowców, to istotny warunek osiągnięcia powodzenia;

Nie bez znaczenia są zmiany w mentalności żołnierzy i dowódców zachodzące w efekcie kontaktów i współdziałania z żołnierzami SZ innych państw. Stanowi to

istotny czynnik sprzyjający korzystnym przekształceniom naszych sił zbrojnych. Moim zdaniem ważne jest też to, aby zdolności naszych sił zbrojnych do działań ekspedycyjnych przekładały się wprost na zdolności do obrony naszej suwerenności.

4. INNE DETERMINANTY ZMIAN W TAKTYCE

4.1. Koncepcje teoretyczne

Postęp techniczny jaki nastąpił w II połowie kończącego się stulecia, wymusił wręcz rewolucyjne zmiany w wielu dziedzinach życia społecznego, w tym także w sprawach militarnych. Obrazem wspomnianego rozwoju niechaj będzie 40-sto letnia tendencja ograniczania kosztów produkcji w dziedzinie elektroniki, która stała się wszechobecna również w wojsku na wszystkich szczeblach organizacyjnych. Gdyby taka tendencja następowała w przemyśle samochodowym, kosztowałby on obecnie 23 zł i mógłby przejechać 100 tys. km na jednym litrze paliwa. Co to oznaczałoby w kategoriach pola walki łatwo sobie wyobrazić.

Postęp techniczny nie pozostał bez wpływu na kwestie działań bojowych w różnej skali. Swojego czasu ich skutecznym hamulcem okazała się broń jądrowa, która jako środek masowej zagłady, nie dawała widoków na inne niż „Pyrrusowe” zwycięstwo. Nie tylko ta broń ale również inne czynniki diametralnie zmieniły poglądy na prowadzenie walki. Nasuwa się więc pytanie co w istocie determinuje zmiany zachodzące w taktyce wojsk lądowych? Poszukiwanie odpowiedzi na to pytanie stanowi treść niniejszego rozdziału.

Argumenty użyte we wstępie wskazują na postęp techniczny jako determinant podstawowy. Czy tak jest w istocie? Czy racji nie mają Ci, którzy twierdzą, że zasadnicze zmiany w taktyce, a więc w charakterze i sposobach walki wywołuje przede wszystkim myśl ludzka tworząca koncepcje rozwiązywania złożonych problemów pola walki?

Spśród wielu przykładów potwierdzających tezę o decydującym wpływie teorii na przeobrażenia w taktyce, zwrócę uwagę tylko na niektóre, w moim przekonaniu charakterystyczne. Wpływ taki wywarła np. teoria walki głębokiej Tuchaczewskiego oraz amerykańskie teorie obrony aktywnej czy bitwy powietrzno-

lądowej. Podobne znaczenie miała opracowana w okresie międzywojennym niemiecka koncepcja wojny błyskawicznej. Wszystkie te koncepcje powstały wcześniej niż środki mające je urzeczywistnić. Dopiero na ich podstawie określano parametry broni niezbędnych do realizowania założeń teoretycznych, w tym także w wymiarze taktycznym.

Taktyka, jako nauka o walce zbrojnej zajmuje się wyjaśnianiem regularności występujących w zjawisku walki oraz poszukiwaniem takich sposobów działań bojowych, które w określonych warunkach zapewnią osiągnięcie jej celu – zwycięstwa. Jej przedmiotem jest więc zarówno teoretyczna, jak i praktyczną stroną walki zbrojnej. Strona teoretyczna, to koncepcje działań taktycznych wynikające z przyjętej doktryny obronnej, a wyrażone poprzez stosunkowo szczegółowe zapisy zawarte w regulaminach i instrukcjach. Dokumenty te w istotny sposób kształtują poglądy na przygotowanie i prowadzenie walki. Nie są one jednak tylko wytworem wyobraźni jej twórców, lecz syntezą wielowiekowych doświadczeń i przewidywań, co do charakteru przyszłego pola walki. Uwzględniają także stan gospodarki państwa i sił zbrojnych. Z założeń tych wynikają cele walki transponowane bezpośrednio na zadania dla różnych wykonawców. Cele i zadania zaś, rzutują bezpośrednio na struktury oraz uzbrojenie i wyposażenie wojsk, a co za tym idzie, także na taktykę walki, są więc jednym z zasadniczych determinantów zmian w taktyce wojsk lądowych. Dla zobrazowania powyższych twierdzeń i nawiązując do wątku dotyczącego koncepcji działań zbrojnych podniosę kwestię obrony powszechnej. Fakt ten spowodował, między innymi, pojawienie się wojsk obrony terytorialnej różniących się od wojsk operacyjnych jakością uzbrojenia, manewrowością oraz terytorialnością działań. Cechy te spowodują, że walka przybierze charakter „dwuwarstwowy”. Warstwę pierwszą stanowią będą wojska obrony terytorialnej organizujące działania w przygotowanych wcześniej wyznaczonych im rejonach odpowiedzialności i warstwę drugą – nowoczesne, manewrowe wojska operacyjne, których dotychczasowa rola zostanie zawężona do zadań o priorytetowym, decydującym znaczeniu. Przewidywać więc należy możliwość zwiększenia obszaru odpowiedzialności przewidzianego wojskom lądowym poprzez uwzględnienie rejonów odpowiedzialności wojsk OT oraz

wzrostu zadań związanych z dowodzeniem siłami o różnym przeznaczeniu i możliwościach. Cel działań taktycznych, jaki wynika ze wspomnianej koncepcji sprowadza się do utrzymania możliwie największej części terytorium państwa przy użyciu wszystkich dostępnych środków oraz odzyskania terenu utraconego. Wynika stąd, że w taktyce wojsk lądowych należy uwzględniać między innymi konieczność:

- **prowadzenia walki przeciwdesantowej na całym obszarze objętym zwiększenia aktywności obrońców;**
- **działaniami, przez wszystkich uczestników walki;**
- **prowadzenia nowego rodzaju działań jakim są działania nieregularne;**
- **organizowania działań w terenie zabudowanym w skali większej niż dotychczas;**
- **jednoczesnego prowadzenia działań na całej głębokości ugrupowania.**

Przybliżone przeobrażenia w taktyce są pochodną zmian w koncepcji działania na obszarze kraju. Należy zaznaczyć, że zasygnalizowane zmiany w taktyce działania określają wymagania wobec parametrów techniki bojowej mającej materializować wspomnianą koncepcję. To zaś pozwala stwierdzić iż koncepcję działania uznać należy za determinant podstawowy.

4.2. Postęp techniczny

Praktyka wskazuje także na inny, możliwy, proces stymulowania zmian w taktyce. Jest nim proces odwrotny od wcześniej zaprezentowanego, w którym postęp techniczny jakoby wymusza zmiany w teorii działań taktycznych. Poszukiwanie argumentów na poparcie tezy o decydującym wpływie postępu technicznego na przeobrażenia w taktyce nie jest zadaniem zbyt trudnym. Historia wojskowości dostarcza bowiem wielu przykładów świadczących o istotnej, a wręcz podstawowej roli techniki wojskowej w kreowaniu koncepcji taktycznych. Rolę taką spełniło wynalezienie prochu i skonstruowanie środków rażenia w oparciu o jego właściwości. Spowodowało to powstanie początkowo taktyki linearnej a następnie kolumnowej. Pojawienie się na polu walki artylerii

dalekonośnej przyczyniło się do powstania fortyfikacji polowych oraz wymusiło rozwijanie się wojsk do walki poza zasięgiem tej groźnej broni. Z kolei tyraliera to odpowiedź na wyposażenie wojsk w karabiny maszynowe, a taktyka klina pancernego stała się realna po masowym wprowadzeniu czołgów.

Można zatem przyjąć wielce prawdopodobną hipotezę istnienia sprzężenia zwrotnego między zmieniającą się naturą walki, metodami i technikami jej prowadzenia, a środkami walki. Taktyka, analizując zjawiska walki zbrojnej tworzy bazę do powstania nowych teorii jej prowadzenia. Te z kolei - wprowadzane do praktyki - stanowią źródło doświadczeń wywierających istotny wpływ na powstanie nowych, doskonalszych ich odmian. Intelpekt i technika stanowią więc podstawowe, choć nie jedyne, wyznaczniki zmian w taktyce. Rozstrzygnięcie tej alternatywy nie wskazuje jednak roli jaką aktualnie spełnia **postęp techniczny** w zmianach zachodzących w taktyce walki wojsk lądowych. Jego wpływ na taktykę walki rozpatrzę w odniesieniu tylko do trzech gałęzi postępu :elektroniki, środków rażenia ogniowego, środków walki i transportu.

4.2.1. Rola elektroniki

Podstawą współczesnych procesów dowodzenia jest elektronika. Stała się ona symbolem naszych czasów, nie bez racji zwanej „mnożnikiem siły bojowej wojsk”. Na współczesnym polu walki stała się ona wszechobecna. Jest także znaczącym składnikiem rażenia ogniowego i elektronicznego. Doświadczenia powojennych konfliktów zbrojnych, w tym głównie w Zatoce Perskiej, pozwalają wnioskować, że ofensywa elektroniczna może załamać system dowodzenia przeciwnika, pozbawiając dowódców kontaktu z podwładnymi a środki walki korzystające z danych rozpoznania elektronicznego uczynić bezużytecznymi.

Elektroniczne środki transmisji danych zmieniają obraz pola walki. Dowodzenie wojskami, dzięki różnym, niezawodnym środkom przekazu spełnia wymóg ciągłości oddziaływania oraz szybkości przekazywania danych. Zapewnia też ich skrytość. Informacja w walce niezbędna jest wszystkim jej uczestnikom a nie tylko organom dowodzenia. Coraz doskonalsze środki rozpoznania powodują, że pole walki nie stanowi tajemnicy dla walczących. Dokładność i szybkość

rozpoznania oraz przekazywania jego wyników, sprawia, że wiadomość o obiektach dociera do zainteresowanych ośrodków w czasie rzeczywistym umożliwiając w ten sposób skuteczne rażenie środkami ogniowymi spiętymi w jeden system ze wspomnianymi środkami rozpoznania. Pociąga to za sobą rozliczne skutki dla wojsk walczących. Będą one zmuszone ograniczać pracę środków emitujących energię elektromagnetyczną, rozśrodkowywać swe ugrupowanie a poszczególne jego elementy usamodzielnic czyniąc je zdolnymi do podjęcia skutecznej walki ze środkami napadu powietrznego i zgrupowaniami naziemnymi. Zadaniem o kapitalnym znaczeniu będzie maskowanie i mylenie.

4.2.2. Środki rażenia

Postęp techniczny w obszarze środków rażenia ogniowego przejawia się głównie wzrostem ich parametrów rażenia takich jak:

- zasięgu oddziaływania;
- precyzji rażenia;
- przebijalność;
- szybkość reakcji ogniowej.

Te zmiany spowodowały między innymi, że pojęcie styczności lub jej braku straciło swoje dotychczasowe znaczenie. Dalsze odsuwanie rejonów wyjściowych oddziałów i związków taktycznych, uzasadniane zasięgiem artylerii dalekosiężnej przestało być zabiegiem racjonalnym, gdyż i tak naraża ono podchodzące wojska na długotrwałe przebywanie w zasięgu ognia głównej masy artylerii. Sądzić więc należy, że rejon te zostaną zbliżone na odległość zapewniającą możliwie najkrótszy czas podejścia do rubieży styczności przy jednoczesnej osłonie wojsk przebywających w rejonach, od ognia głównej masy artylerii.

Precyzja uderzeń spowoduje, że do zniszczenia celu potrzeba będzie użyć znacznie mniej amunicji. Pozwoli to ograniczyć ilość środków transportowych co uczyni wojska bardziej manewrowymi. Zmusi to także do rozśrodkowania wojsk oraz rozcłonkowania kolumn marszowych na samodzielne grupy marszowe powodując mniejszą opłacalność uderzeń ogniowych. Sprawi zwiększenie tempa

działań i manewrów. Wojskom broniącym się umożliwi zwiększenie obszarów obrony, a nacierającym poszerzenie pasów natarcia.

Nowe generacje środków przeciwpancernych, których system kierowania, zasięg i przebijałość panczerzy uczyniły nieopłacalnym dalsze zwiększanie ich grubości, spowodują, że niszczenie tych środków zostanie powierzone piechocie, a zastosowanie panczerzy reaktywnych lub użycie do ich budowy lekkich stopów metali wpłynie na zmniejszenie wagi wozów bojowych czyniąc je bardziej manewrowymi.

Z dużego arsenału środków rażenia ogniowego coraz większy udział przypadają będzie rakietom i pociskom precyzyjnym – samonaprowadzającym się na cele pojedyncze i grupowe. Zobrazowaniem ich wartości niech będzie sekwencja z książki „Wojny” Francoisa Heisbourga *„zniszczenie celu o średnicy boiska do piłki nożnej w końcu II wojny światowej wymagało użycia 300 samolotów powodujących masowe zniszczenia w jego okolicy. Podczas gdy wojna w Zatoce Perskiej dowiodła, że infrastruktura wielkiego miasta może zostać zniszczona | ze stosunkowo niewielką szkodą dla ludzi i budynków”*. Precyzja rażenia spowoduje, że ilość zastąpiona może być jakością.

Szerokie stosowanie narzutowych pól minowych, w których miny, wyposażone w czujniki zdalnego rozpoznania celów, razić je będą pociskami kumulacyjnymi, atakując z góry i z boku oraz amunicją minową będzie to hamować manewr wojsk, przeciwdziałać wychodzeniu na skrzydła i tyły, ułatwiać pospieszne organizowanie obrony oraz oderwanie się od przeciwnika.

Efektom postępu technicznego, jaki nastąpił w środkach transportu i walki jest powołanie nowego rodzaju wojsk, jakim są wojska aeromobilne, wyposażone w śmigłowce i samoloty.

Coraz doskonalsze śmigłowce o różnym przeznaczeniu zrewolucjonizowały taktykę wojsk lądowych. Zwiększyły manewrowość oraz głębię oddziaływania. Możliwość używania desantów i grup desantowo szturmowych stała się realna, praktycznie we wszystkich rodzajach walki. Dynamizuje to działania, ale także ogranicza swobodę działania odwodom, spowodować może zakłócenie systemów dowodzenia oraz funkcjonowania systemu logistycznego.

Szwadrony kawalerii powietrznej dzięki swej ruchliwości umożliwią zwiększenie obszaru oddziaływania wojskami zarówno w głąb ugrupowania przeciwnika, jak i w obszarze tyłowym wojsk własnych. Możliwość zastosowania różnych wariantów uzbrojenia współczesnych śmigłowców uczyniło z tych środków urządzenia niezwykle użyteczne w walce i transporcie. Użycie śmigłowców uzbrojonych do wsparcia walki rzutu lądowego staje się powszechnością. Z konfliktów lokalnych wynika, iż wsparcie to będzie szczególnie skuteczne z chwilą przechodzenia formacji pancernych i zmechanizowanych do ataku, w trakcie spadku skuteczności ognia artylerii. Pozwoli to wyeliminować części środków przeciwpancernych, głównie czołgów i bojowych wozów piechoty oraz poważnie ograniczy potrzebę stosowania przełamania w natarciu.

Specjalistyczne systemy do zwalczania broni pancernej posiadają zdolność identyfikacji celów z odległości około 10 km oraz praktycznego ich niszczenia z odległości 6km. Parametry te wskazują, że przy skuteczności ognia czołgów i innych środków opancerzonych sięgającej 3km nie są w stanie nawiązać ze śmigłowcami bezpośredniej walki. Oczekiwać więc należy, że czołgi i bojowe wozy piechoty powinny działać w rozproszeniu i ciągłym ruchu, stosując pułapki termiczne oraz dymy do maskowania własnego położenia i oślepiania przeciwnika.

Powietrzno-lądowy charakter walki spowoduje konieczność odpierania uderzeń jednocześnie w całym obszarze odpowiedzialności. Wymusi to usamodzielnienie poszczególnych elementów ugrupowania bojowego i ciągłą ich gotowość do podjęcia walki nie tylko ze zgrupowaniami lądowymi, ale także z przeciwnikiem powietrznym.

Rozśrodkowanie wojsk będące odpowiedzią na wzrost skuteczności rozpoznania i rażenia niesie ze sobą groźbę powstania znacznych luk w ugrupowaniu bojowym, co sprzyjać będzie wnikaniu w głąb obrony oddziałów wydzielonych i rajdowych. Siły te zespalać będą działania z walczącymi w głębi desantami taktycznymi i grupami desantowo-szturmowymi oraz tworzyć w ugrupowaniu strony przeciwnej ogniska walki. Sprzyjać to będzie koncepcji bicia przeciwnika częściami. Środkiem zaradczym w tym wypadku pozostaje aktywność.

Postęp techniczny jako determinant zmian w taktyce stawia przed nią nowe wyzwania, których efektem muszą być stopniowe przeobrażenia tej specjalności. Wyzwania te to między innymi:

- zwiększenie dynamiki działań i ruchliwości na polu walki;
- pełne wykorzystanie technicznych środków rażenia;
- zapewnienie skuteczności działań przy zwiększonym obszarze odpowiedzialności;
- przeniesienie działań w głąb ugrupowania przeciwnika;
- maskowanie i mylenie;
- ogniskowość walki;
- skracanie czasu reakcji;
- zwiększona samodzielność elementów ugrupowania działających wojsk.

4.3. Środowisko walki

Wymienione do tej pory determinanty nie wyczerpują listy możliwych czynników wywierających wpływ na przeobrażenia w taktyce. Za kolejny z istotnych uważam środowisko walki. O jego wpływie na taktykę nikogo nie trzeba przekonywać. Srogo zostali doświadczeni ci, którzy lekceważyli jego walory. Stwierdzenie „...pozwólcie terenowi walczyć” świadczy o rozumieniu i docenianiu znaczenia warunków terenowych w których prowadzone są działania.

Przyspieszony rozwój gospodarczy zwiększy stopień zurbanizowania i zagęszczenia terenu powodując systematyczne zmniejszanie się obszaru terenu otwartego. Przy powiększonym obszarze działań oddziałów i związków taktycznych oraz tworzonych zgrupowaniach broni połączonych, charakterystyczne stanie się przeplatanie odcinków terenu o różnych właściwościach taktycznych. Fakt powyższy implikuje konieczność znajomości działania w różnych środowiskach pola walki: forsowania rzek i kanałów o umocnionych brzegach, pokonywania obrony opartej o gęstą zabudowę pojedynczych osiedli, małych miasteczek i dużych aglomeracji, pokonywanie masywów leśnych czy prowadzenie działań w terenie górzystym. Każde z tych środowisk walki wymagać będzie innej

taktyki działania, innego specjalistycznego sprzętu oraz profesjonalnego wykształcenia.

Środowisko walki jako determinant zmian w taktyce wywierać będzie stopniowy, lecz systematyczny (uwarunkowany tempem zmian środowiska) wpływ na taktykę wojsk lądowych głównie w zakresie:

- zmiany zasad rozmieszczania wojsk w terenie;
- przyjęcia jako reguły działań w terenie zabudowanym;
- zwiększania samodzielności pododdziałów w walce.

Obserwując chociażby walki w Groznm widzieliśmy, że działania prowadzone w terenie zabudowanym wymagają umiejętności stosowania nieszablonowych sposobów, dokładnego rozpoznania oraz zastosowania odpowiednio dobranych środków rażenia. W takich warunkach ani przewaga ilościowa ani też techniczna nacierającego nie ma decydującego znaczenia

Wspomniane przeobrażenia rysują obraz współczesnego pola walki, które cechować będzie: szybkość i dokładność informacji ;

- precyzja uderzeń;
- ogniskowość działań;
- manewrowość;
- samodzielność.

Każdy z przedstawionych czynników wywiera istotny choć różny wpływ na obraz działań taktycznych. W obrazie tym dostrzec można zacieranie się wyraźnego dotychczas podziału na rodzaje i formy walki. Działania obronne, zaczepne, opóźniające, ruch, (manewr) wzajemnie będą się przeplatać i uzupełniać nawet w jednej bitwie czy operacji. Ostrość wspomnianego podziału w dalszym ciągu występować będzie jedynie na najniższych szczeblach dowodzenia.

5. ZMIANY W TAKTYCE WOJSK LĄDOWYCH

5.1. Struktura działań taktycznych.

Przez szereg lat nagromadziło się wiele kontrowersji wobec struktury działań taktycznych (bojowych). Wspomniane kontrowersje są wyrazem dążeń do ujednoczenia tego istotnego dla nauki fragmentu wiedzy operacyjno-taktycznej, a wynikają one z wielu przesłanek spośród których wymienię choćby: próby pogodzenia poglądów funkcjonujących w państwach sojuszniczych z dorobkiem narodowym, różne kryteria przyjmowane jako podstawa dokonywania klasyfikacji, poszukiwanie możliwości kompatybilności pojęć i struktur funkcjonujących na różnych szczeblach dowodzenia. W efekcie tych sprzeczności w teorii działań taktycznych spotkać można wiele poglądów na powyższą problematykę co znacznie utrudnia przygotowanie materiałów o charakterze doktrynalnym, komplikuje to także możliwość określenia systemu wiedzy niezbędnego kadrze oficerskiej jednostek wojskowych.

W tej sytuacji wydaje się być konieczne ujednoczenie poglądów w tej istotnej dla nauki i praktyki wojskowej kwestii w oparciu o niepodważalne zasady podziału logicznego. Oczywistym wydaje się być potrzeba uwzględnienia zmian spowodowanych rozwojem techniki, zmianami doktrynalnymi czy środowiska walki. Nie wyklucza to jednak konieczności kierowania się regułami logiki formalnej.

Na użytek niniejszej pracy przyjąć można, że podział logiczny zakresu danej nazwy (T) polega na tym, że w jej zakresie wyodrębniamy dwa lub więcej podzakresów w taki sposób, aby otrzymane podzakresy wykluczały się, a ich suma była równa zakresowi nazwy dzielonej⁵⁴. Można zatem przyjąć, że dany podział jest poprawny wówczas gdy uzyskane w jego wyniku człony podziału wykluczają się wzajemnie a ponadto wyczerpują zakres danego pojęcia. Innymi słowy, każdy przedmiot należący do zakresu tego pojęcia należy tylko do jednego członu podziału oraz nie ma takich przedmiotów w dzielonym zakresie, jakie by

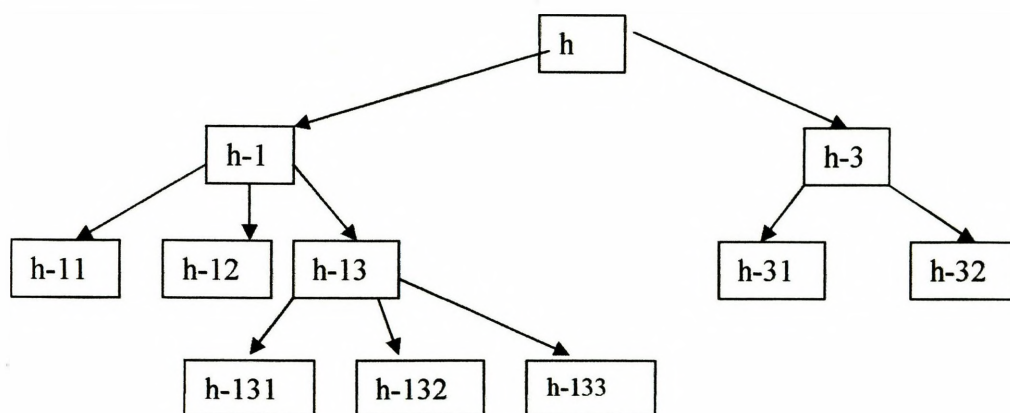
---

⁵⁴ S. Sokołowski, Logika w dowodzeniu i zarządzaniu, Warszawa 1972, s.110

do któregoś z owych członów nie należały. Metodę za pomocą której możemy zagwarantować sobie przeprowadzenie poprawnego podziału logicznego określają czynniki z których pierwszym a zarazem koniecznym jest ustalenie podstawy podziału oraz jej uzupełnienia do pełnego zakresu. Jeśli zatem dokonujemy podziału zakresu danej nazwy wg określonej cechy, to poprawnymi będą dwa zbiory podzakresów danej nazwy. Jeden, w którym znajdują się przedmioty posiadające daną cechę i drugi w którym przedmioty rzeczony cechy nie posiadają. Za przykład niechaj posłuży podział żołnierzy na generałów i nie generałów. Podział taki noszący nazwę kontradyktorycznego wyodrębnia z jednej strony osoby posiadające dany stopień wojskowy z drugiej zaś tych, którzy takiego stopnia nie posiadają. Wypada zauważyć, że podział taki jest zarazem podziałem dwuczłonowym (dychotomicznym). Ustalenie jednolitego kryterium podziału jako warunku jego poprawności nie oznacza, że każdy podział poprawny musi być podziałem dychotomicznym. Istnieją bowiem podziały wieloczłonowe w których nie znajduje zastosowania zasada dychotomii i kontradyktoryczności mimo to są poprawne co więcej w podziałach dychotomicznych może nie występować zasada podziału według cech sprzecznych. Tak jest wówczas gdy np. dzielimy ludzi na mężczyzn i kobiety. W tym wypadku podział jest rozłączny i zupełny chociaż cechy bycia mężczyzną czy kobietą nie są cechami sprzecznymi a tylko różnymi.

W praktyce, często spotyka się bardziej złożone podziały logiczne zwane politomicznymi inaczej wieloczłonowymi. Typowym przykładem takiego podziału jest podział żołnierzy wg kryterium posiadanego stopnia wojskowego. Każdy bowiem, kto należy do zbioru generałów, oficerów, chorążych, podoficerów lub szeregowych ma jedną i tylko jedną z tych cech, nie można być zarazem np. chorążym i oficerem. Jest to więc podział rozłączny i zupełny. Oprócz warunków poprawności formalnej wszyscy dokonujący podziału logicznego muszą uwzględniać warunek merytoryczny mówiący o tym że podział powinien być naturalny. A będzie tak wówczas, gdy elementy należące do poszczególnych członów podziału są pod względem własności do siebie podobne oraz własność ta odgrywa ważną rolę w poznaniu lub działaniu praktycznym.

Odmianą podziału logicznego jest **klasyfikacja logiczna**. Dotyczy ona podziałów wielostopniowych dycho lub politomicznych. Służy ona do przedstawienia rozgałęzionego podziału logicznego przy czym otrzymane w kolejnych podziałach człony podlegają dalszemu podziałowi wg ustalonej zasady (zasady klasyfikacji logicznej obrazuje poniższy rysunek 7)

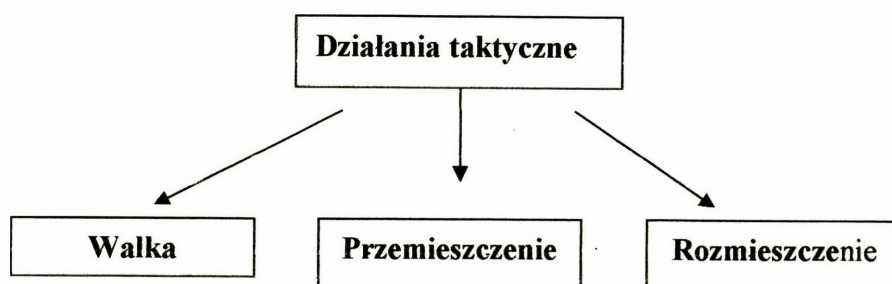

Rys. 7. Zasady klasyfikacji logicznej

Powstaje więc problem jaka klasyfikacja(struktura) działań taktycznych wyczerpuje z jednej strony znamiona podziału logicznego z drugiej zaś wychodzi naprzeciw zmianom jakie w działaniach taktycznych wymusza współczesne pole walki. Rozwiązanie tego problemu możliwe będzie poprzez znalezienie odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

Działania taktyczne utożsamiane czasem z działaniami bojowymi obejmują wszelkie czynności wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej, które zapewniają efektywne rozegranie walki i utrzymanie wojsk w gotowości bojowej. Takie rozumienie działań taktycznych sprawia, że obok najistotniejszego przedsięwzięcia jakim dla wojsk jest walka zbrojna rozpatrywać w nich także wszystkie inne działania mające na celu doprowadzenie wojsk w pełnej gotowości bojowej w obszar starcia oraz odtworzenie ich gotowości bojowej do podjęcia kolejnej bitwy. Jeśli zatem jako kryterium podziału przyjmiemy czynności wojsk na polu walki, to powstaną trzy podzbiory rozłączne a ich suma zawierać będzie całość nazwy działania taktyczne. (rys. 8.)

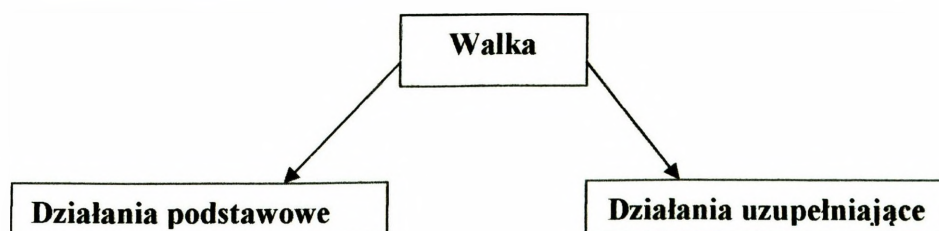
to powstaną trzy podzbiory rozłączne a ich suma zawierać będzie całość nazwy działania taktyczne. (rys. 8.)

Rys. 8. Działania taktyczne

Dalszą klasyfikację logiczną opieramy o warunek merytoryczny czyli taki by powstałe w wyniku podziału podzbiory były pod względem własności do siebie podobne.

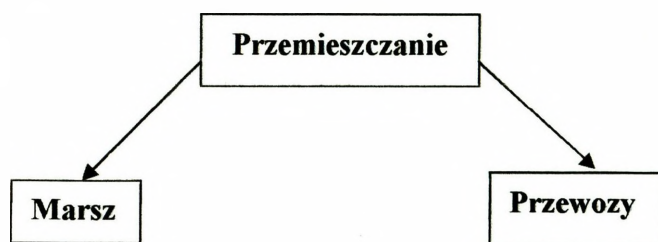
Walka rozumiana jako starcie zbrojne przeciwstawnych stron w skali taktycznej obejmuje działania podstawowe i uzupełniające. Podstawowe gdyż wszelkie walki to zmagania mające na celu utrzymanie istniejącego stanu rzeczy lub też zmianę istniejącego stanu. Działania wprost wypełniające powyższe cele to działania podstawowe. Aby efektywnie je osiągnąć niezbędne są inne działania nie będące podstawowymi lecz stanowiące zbiór działań mających istotny wpływ na sukces działań podstawowych. Działania te można nazwać uzupełniającymi gdyż pojęcie „uzupełniające” jest antonimem słowa „podstawowe” co zgodne jest z regułą podziału logicznego.

Rys. 9. Podział walki

Taki podział walki wydaje się spełniać warunek zupełności z tym jednak zastrzeżeniem, że zbiór o nazwie „działania uzupełniające” pozostaje otwarty gdyż pojawiają się nowe rodzaje działań o które zbiór powinien być uzupełniany.

Kolejny rodzaj działań taktycznych to „przemieszczanie” rozumiane jako wszelkie ruchy wojsk w skali taktycznej. Kryterium podziału w tym wypadku są środki przy pomocy których odbywa się przemieszczanie wojsk. Jeśli są to środki własne wówczas mówimy o marszu,⁵⁵ w wypadku gdy do przemieszczenia wojsk wykorzystywany jest transport lądowy, lotniczy lub wodny wówczas mówimy o przewozach.

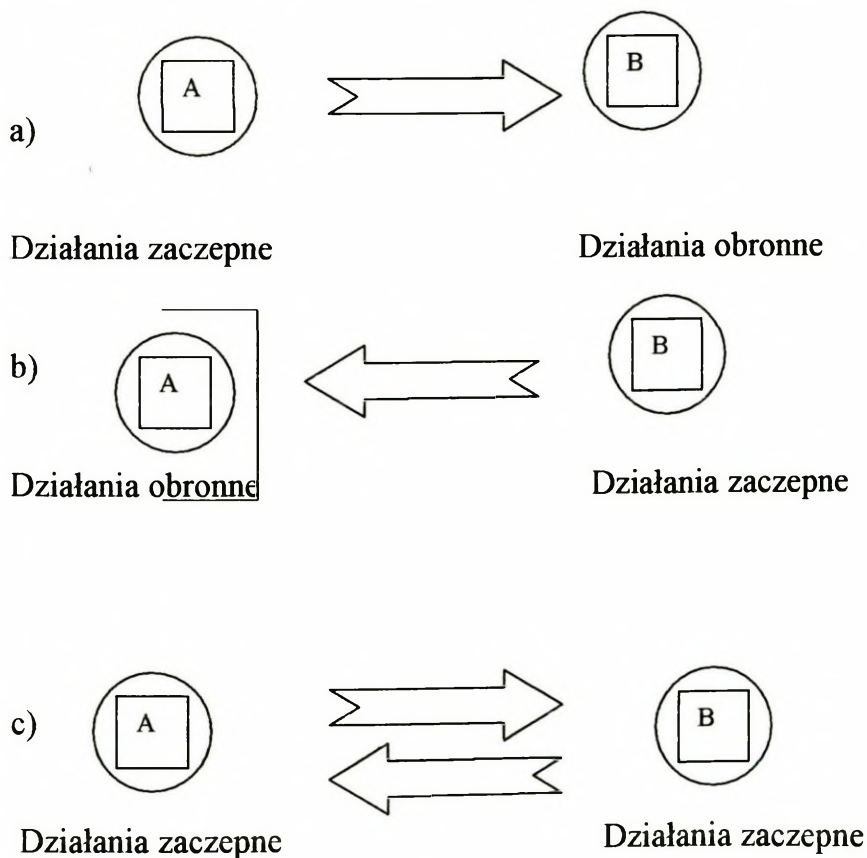
Rys. 10 Podział przemieszczenia

Rozmieszczanie jako kolejny rodzaj działań taktycznych, z uwagi na warunki w których się odbywa, można podzielić na rozmieszczanie w miejscach stałej dyslokacji lub w rejonach ześrodkowania (alarmowych, wyjściowych, odpoczynku itp.)

Nie trudno dostrzec, że w dotychczasowych rozważaniach nie uwzględniono działań pokojowych. Uważamy, że zgodnie z przyjętą definicją działań taktycznych gdzie wyodrębniane i rozpatrywane są działania na polu walki pojęcie działań pokojowych nie mieści w zakresie nazwy „działania taktyczne” gdyż nie dotyczy ono walki jako takiej, lecz działań o celu przeciwnym niż walka – o pokoju. Zgadza się jednak z tym, że działania takie prowadzą wojska oraz, że większość form stosowanych podczas tego typu operacji stosowana jest także podczas działań taktycznych. Nie zmienia to jednak faktu, iż celem walki utożsamianej

⁵⁵ „Marsz to ruch wojsk po drogach i na przelaj do wyznaczonych rejonów lub rubieży na własnych środkach transportu z zachowaniem zdolności bojowej” Regulamin działań taktycznych h wojsk lądowych Warszawa 2001 str.....

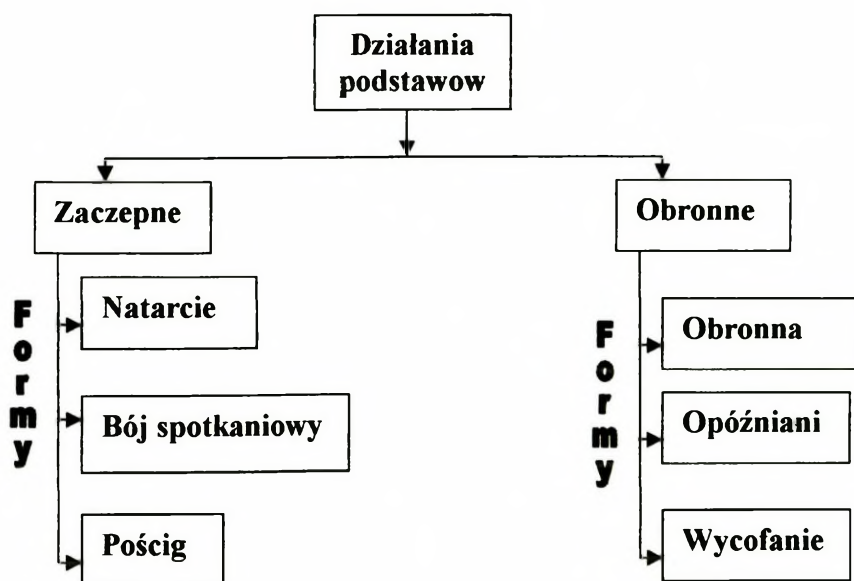
z działaniami taktycznymi jest odniesienie zwycięstwa, celem zaś działań pokojowych jest zaprowadzenie lub utrzymanie pokoju. Uważamy zatem, że w klasyfikacji działań taktycznych na poziomie działań uzupełniających powinny się znaleźć pewne formy działań stosowane podczas operacji pokojowych. Same zaś operacje pokojowe sytuowane winny być w sztuce operacyjnej jako rodzaj operacji i wyróżnione z uwagi na cel ich prowadzenia. Pozostajemy zatem przy klasyfikacji nie uwzględniającej działań pokojowych, lecz uwzględniającej pewne formy tych działań. Wróćmy zatem do działań podstawowych. Ze względu na sposób osiągania celów, działania te podzielono na zaczepne i obronne o czym wspomniano wyżej. Uzasadnieniem powyższego podziału jest rozumowanie: skoro walka to starcie zbrojne przeciwstawnych stron, to sytuacje mogą być następujące a. strona A prowadzi działania zaczepne strona B prowadzi działania obronne : b. Strona A prowadzi działania obronne, strona B prowadzi działania zaczepne : oraz C. obydwie strony prowadzą działania zaczepne

Rys. 11. Możliwe warianty wzajemnego oddziaływania stron

Z powyższego wynika że występują tylko dwa rodzaje działań podstawowych : działania zaczepne i działania obronne. Wariant gdzie obydwie strony prowadzą działania obronne nie brano pod uwagę, gdyż sytuacja taka nie nosi znamion walki. W każdym z wymienionych rodzajów walki występują formy wyróżniane ze względu na wzajemne położenie stron i tak w działaniach zaczepnych wyróżniamy natarcie wówczas gdy przeciwnik na którego prowadzone jest natarcie broni się , bój spotkaniowy ,gdy przeciwnik również naciera oraz pościg , gdy przeciwnik wycofuje się.

W działaniach obronnych formami będą obrona - gdy celem jest utrzymanie obszaru, opóźnianie - gdy celem jest osłabienie potencjału uderzeniowego przeciwnika bez konieczności utrzymania terenu oraz wycofanie – gdy celem jest uchylenie się spod uderzenia przeciwnika w danych warunkach. Rozumowanie powyższe obrazuje następujący rysunek.

Rys. 12. Podział działań podstawowych

W każdej z proponowanych form wyróżnić można rodzaje. Przedstawiona klasyfikacja może jednak budzić pewne wątpliwości . Wątpliwości wynikać mogą z braku czytelnego kryterium podziału. Jeśli formy działań zaczepnych wyróżniono z uwagi na sposób przeciwdziałania przeciwnika to w działaniach obronnych kryterium temu nie odpowiada wyróżnienie działań opóźniających

dla którego przeciwdziałaniem jest podobnie jak w wypadku obrony – natarcie . Nie jest ono jednak antonimem natarcia tak jak jest to w wypadku obrony. Niemniej jednak uważamy, że powinno ono pozostać w zbiorze działań obronnych.

W przedstawionej klasyfikacji działania uzupełniające stanowią ostatni szczebel podziału i wyróżniamy w nich tylko formy do których zaliczamy:

- Rajd
- Luzowanie
- Działania pozorne
- Działania desantowo-sztrurmowe
- Działania nieregularne (partyzanckie)
- Działania demonstracyjne
- Inne

Wymieniony zbiór form działań uzupełniających, jak już wcześniej wskazano nie jest zbiorem zamkniętym i w zależności od wprowadzania nowych rozwiązań może być o nie uzupełniany. Formy działań uzupełniających służą do osiągnięcia celów w działaniach podstawowych dlatego znajdują zastosowanie zarówno w działaniach zaczepnych jak i obronnych.

W wyniku podziału przemieszczania wg kryterium przynależności środków przy pomocy których odbywa się ono otrzymano marsze i przewozy. W poszczególnych zbiorach wyróżniono: w marszach – marsze piesze i na środkach transportowych w przewozach zaś Przewozy lądowe morskie i powietrzne.

Klasyfikacja powyższa, choć nie idealna, zdaniem autorów najbliższa jest podziałowi logicznemu. Znalezienie idealnej formuły nie jest zadaniem prostym a z uwagi na dynamiczność przeobrażeń współczesnego pola walki sądzimy, że mało realnym. Złożoność problematyki ilustruje ilość racjonalnie uzasadnianych propozycji specjalistów w tej dziedzinie.⁵⁶ Proponowaną strukturę działań taktycznych przedstawiono w załączniku nr.

---

⁵⁶Por M.Huzarski, Wpływ nowych wyzwań i zagrożeń na zmiany w taktyce wojsk lądowych, AON, Warszawa 2002s.55 W Kaczmarek, Natarcie związku taktycznego, AON Warszawa 1997, s.27

5.2. Działania zaczepne

Miejsce działań zaczepnych w strukturze działań taktycznych wskazują na to, że traktowane będą nadal jako rozstrzygający rodzaj walki. Niemniej jednak na szczeblach taktycznych rozpatrywane będzie jako zwrot zaczepny broniącego się. Owe zwroty zaczepne to nic innego jak kontrataki i przeciwuderzenia, które dla ich bezpośrednich wykonawców zawsze będą natarciem, bojem spotkaniowym lub pościgiem.

Wyniki prowadzonych badań jak i wnioski lokalnych konfliktów zbrojnych wskazują na potrzebę zmiany koncepcji natarcia. Dotychczasowe przełamanie i pokonanie jako formy preferujące uderzenie od czoła zastąpione zostaną formami bardziej manewrowymi :oskrzydleniem, obejściem. Manewrom tym sprzyjać będzie „rozrzedzone” pole walki charakteryzujące się brakiem ciągłości linii frontu, ogniskowością działań na różnych głębokościach oraz otwartych skrzydeł i istnieniem związanych z tym luk w ugrupowaniu przeciwnika. Nie bez znaczenia pozostanie możliwość szybkiego przenoszenia punktu ciężkości działań na różne głębokości ugrupowania bojowego przeciwnika związana z wyposażeniem wojsk lądowych w śmigłowce wielozadaniowe. Środki te umożliwią tworzenie ognisk walki w głębi obrony przeciwnika przez co utrudnią mu manewr niezbędny do balansowania punktem ciężkości a to z kolei przyczyni się do zapewnienia niezbędnej swobody działań nacierającemu. Działanie takie spowoduje konieczność tworzenia elementów ugrupowania bojowego o składzie dostosowanym do przewidywanego zadania oraz zdolnych do samodzielnego prowadzenia walki, a więc odpowiednio usamodzielnionych. Wzrośnie więc rola zgrupowań taktycznych, które będą tworzone dorznie w zależności od sytuacji i potrzeb. Sądzić więc należy że istnieć będzie konieczność modułowego tworzenia struktur organizacyjnych najniższych szczebli dowodzenia.. Modułowość ta zapewni swobodne tworzenie zgrupowań w zależności od potrzeb bez konieczności burzenia zdolności bojowej jednostek. Sprawi jednak wiele problemów logistyce, która zmuszoną będzie do zabezpieczenia materiałowo-technicznego i medycznego wielu samodzielnych zgrupowań .

Problemy z zaopatrywaniem wojsk w żywność i środki walki spotęgowane zostaną w efekcie urealnienia ciągłości działań. Wyposażenie wojsk w nowoczesne środki noktowizyjne sprawi, że walka może być prowadzona we wszystkich porach dnia oraz różnych, często nie sprzyjających warunkach pogodowych. Spowoduje to zwiększone dobowe zużycie środków materiałowych.

Wymogiem wynikającym z postanowień doktrynalnych jest konieczność prowadzenia natarcia w trzech obszarach: w głębi, w styczności i na tyłach. Z analizowanych dokumentów wynika, że celami w natarciu może być:

- uchwycenie terenu;
- pozbawienie przeciwnika sił i środków;
- wprowadzenie w błąd lub odwrócenie uwagi od punktu ciężkości;
- związanie go walką, aby zapobiec przegrupowaniu lub zmianie rozmieszczenia jego wojsk;
- przejęcie inicjatywy;
- odparcie zwrotów zaczepnych.

Stąd wniosek, że opanowanie obiektu w głębi obrony przeciwnika nie będzie utożsamiane z fizycznym pobiciem go na kolejnych rubieżach obrony. Wzrośnie więc rola oskrzydlenia i obejścia jako głównych form prowadzących do osiągnięcia celów natarcia. W tym wypadku problemem będzie wydzielenie sił do blokowania i rozbijania przeciwnika poza kierunkiem głównego uderzenia (manewru).

Działanie taki wymagać będzie dostarczania wiarygodnych i terminowych informacji o przeciwniku i terenie, utrzymania inicjatywy poprzez wybór czasu i kierunku uderzenia, właściwego wyboru punktu ciężkości, zachowania maksymalnej skrytości działań, manewru odwodami, który powinien być skoordynowany z uderzeniami ogniowymi⁵⁷.

Sądzić należy, że działaniami o istotnym znaczeniu będą działania w głębi mające na celu wzbronienie manewru odwodów w obszar, w którym odbywa się bezpośrednie starcie. Posiadane środki walki zwiększać będą możliwości oddziaływania na przeciwnika zarówno w odległości jak i w celności wykonywanych uderzeń możliwości oddziaływania na przeciwnika pod względem

⁵⁷ Por. *Regulamin działań wojsk lądowych*, op.cit., s. 102.

odległości i intensywności wykonywania uderzeń. Oczekiwać więc należy wykorzystywania oddziałów kawalerii powietrznej, oraz wykonywania uderzeń ogniem wojsk raketowych i lotnictwa.

Walka w styczności zamykać się więc będzie w obszarze ograniczonym linią styczności wojsk i linią, na której wyznaczone są obiekty do opanowania przez nacierające wojska.

Dla zapewnienia oddziałom pierwszego rzutu skutecznej realizacji celów cząstkowych organizowane będą dodatkowe elementy ugrupowania bojowego, które efektywnie wykorzystane będą istotnym środkiem realizacji postawionych zadań. Środki walki, którymi dysponują szczeble taktyczne nie zapewniają skutecznego prowadzenia walki na całą głębokość zadania.

Koniecznym będzie wzmocnić szczeble taktyczne specjalistycznymi oddziałami (pododdziałami), które pozwolą im zwiększyć zasięg i skuteczność oddziaływania na przeciwnika w określonym obszarze.

Działania w styczności to bezpośrednia walka oddziałów pierwszego rzutu z broniącym się przeciwnikiem. Będzie miała ona swoją głębię od linii styczności do odległości wsparcia bliskiego.

W obszarze tym dowódca rozstrzyga o miejscu dokonania wyłomu w ugrupowaniu przeciwnika, kierunku masowania sił wykonujących uderzenia na skrzydła i tyły przeciwnika.

Prowadzenie działań w obszarze tyłowym nie sprowadza się tylko do obrony elementów logistycznych. Chcąc zapewnić wojskom nacierającym szeroko rozumianą swobodę działania, należy zapewnić bezpieczeństwo odwodom gwarantując w ten sposób możliwość ich użycia w wybranym czasie i miejscu.

Podstawowym sposobem przechodzenia wojsk do natarcia będzie natarcie z marszu po podejściu z głębi z zajmowaniem lub bez zajmowania rejonu wyjściowego. Sposób ten pomimo coraz doskonalszych systemów rozpoznawczych zapewnia skrytość przygotowania, jak też ułatwia zaskoczenie.

Istotną rolę w utrzymaniu inicjatywy spełniać będą oddziały wydzielone, które metodą rajdów niszczyć będzie ważne obiekty w głębi obrony przeciwnika dezorganizując i burząc strukturę jego obrony.

Niezależnie od rodzaju natarcia nadal podstawą sukcesu będzie przewaga. Pozwoli ona rozbić siły przeciwnika, uzyskać pożądane tempo działania oraz zdezorganizować manewr odwodów.

Istotną rolę spełniać będą oddziały rajdowe. Ich sposób działania polegający na niszczeniu ważnych obiektów w głębi ugrupowania przeciwnika, sprzyjał będzie koncepcji działań głębokich i dezorganizacji struktury obrony przeciwnika.

Mniejsze znaczenie mieć będzie rozpoznanie walką. Pozostanie ono domeną bojowych patroli rozpoznawczych i elementów tworzonych z pododdziałów rozpoznawczych, wyposażonych w środki walki umożliwiające taki sposób zdobywania informacji.

Potęgowanie natarcia poprzez wprowadzenie odwodu będzie bez wątpienia jednym z zasadniczych sposobów utrzymania płynności natarcia.

Przeprowadzone badania wykazały, że siły odwodowe przeznaczone były do uchwycenia obiektów w głębi operacyjnej tworzyły warunki do osiągnięcia celów operacji⁵⁸.

Wynika stąd, że nacierający powinien zwrócić baczność uwagę na działania w głębi aby zapewnić własnym odwodom możliwość wprowadzenia w miejscu i czasie rokującym odniesienie sukcesu.

Przełamanie przybierze postać pokonania obrony na wybranych kierunkach. W dążeniu do odniesienia zwycięstwa coraz większą rolę odgrywać będą szybkie zsynchronizowane uderzenia we wszystkich możliwych wymiarach. Atakom formacji powietrzno-szturmowych i powietrznodesantowych będą towarzyszyły precyzyjne uderzenia ogniowo-elektroniczne. Powinny one sprawić, że system obrony przestanie funkcjonować. Uderzenie od czoła będzie więc tylko dopełnieniem dzieła rozbicia obrony.

Ulegnie także zmianie model rozegrania boju spotkaniowego. Przechodzenie do obrony części sił i tworzenie tarczy dla zgrupowania uderzeniowego będzie niebezpieczne. Dlatego często dochodzić będzie do bezpośredniej konfrontacji zgrupowań wojsk obydwu stron. O jej wyniku zdecyduje nie przewaga materialna ale umiejętne wykorzystanie terenu i powstałej sytuacji.

---

⁵⁸ Por. *Podręcznik polowy 100-5*, op.cit., s. 178.

Przejście do pościgu będzie związane z intensywnym rażeniem przeciwnika ogniem artylerii oddziaływaniem środków walki elektronicznej oraz użyciem śmigłowców wielozadaniowych. Duża manewrowość i siła rażenia tych środków spowoduje, że w pościgu spełniać one będą decydującą rolę.

5.3. Działania obronne

Działania obronne łączące w sobie zarówno obronę o charakterze pozycyjnym jak i działania opóźniające oraz wycofanie nie będą utożsamiane z wyczekiwaniem na cios zadany przez przeciwnika, lecz ze względu na wyposażenie w nowoczesne środki walki będą nosiły charakter działań obronno-zaczepeknych gdzie podstawą trwałości obrony będzie jej aktywność. Dążenie do przejścia inicjatywy cechować będzie wszelkie poczynania obrońcy. Możliwości techniczne głębokiego oddziaływania ogniowego w połączeniu z precyzją rażenia oraz możliwościami użycia desantów taktycznych i grup desantowo-szturmowych sprawi, że przeciwnik nie będzie w pełni mógł realizować założonego planu walki, a zmuszony będzie reagować na poczynania obrońcy. W ten sposób broniący się dążyć będzie do przejścia inicjatywy. Obrona prowadzona na obszarze kraju nie będzie nosić charakteru wyraźnie zarysowanych pozycji, lecz wykorzystując sprzyjające warunki terenowe oraz działania prowadzone przez wojska obrony terytorialnej w rejonach odpowiedzialności nosić będzie charakter przestrzenny. Istotną rolę w tej obronie spełniać będzie obrona wydzielonych miast oraz trudnych do pokonania rubieży terenowych.

Wnioski wynikające z konfliktów lokalnych i prac naukowo-badawczych jednoznacznie wskazują, że w obronie na obszarze kraju skuteczną okazać się może strategia obrony powszechnej. Łączy ona w sobie wysiłek działań wojsk operacyjnych, obrony terytorialnej, pozamilitarnych ogniów obronnych oraz całego społeczeństwa w jeden spójny system, czyniący z przeciwdziałania agresji zadanie całego narodu. Skuteczność działań w proponowanej strategii będzie wynikiem zespolenia profesjonalizmu wojsk operacyjnych wyposażonych w nowoczesne środki walki, z działaniem formacji wojsk obrony terytorialnej broniącymi

wcześniej wyznaczonych rejonów odpowiedzialności, oraz z powszechnością oporu społeczeństwa wyrażającą się w masowych działaniach nieregularnych. Niezmiernie ważnym atutem proponowanej strategii jest fakt maksymalnego wykorzystania warunków terenowych sprzyjających obrońcy oraz dodatkowo przygotowanie terenu do prowadzenia obrony (ukrycia, drogi manewru, system zapór i niszczeń). Przedsięwzięcia te potęgują możliwość przeciwdziałania, nadając obronie charakter powszechny.

Zespolenie działań wojsk operacyjnych z siłami obrony terytorialnej oraz działań regularnych i nieregularnych na obszarach zajmowanych lub zajętych przez przeciwnika⁵⁹, uwiarygodnia strategię odstraszenia sugerując że agresja spowoduje uwikłanie się agresora w długotrwałą, nie rokującą nadziei na szybkie zakończenie kampanii wojennej, której koszty(straty) przewyższać mogą przewidywane korzyści.

Ograniczenia w liczebności wojsk operacyjnych powodują, że mało realnym wydaje się wytworzenie skutecznej obrony zdolnej do zablokowania agresji z każdego kierunku. Dlatego walka z desantami w trakcie i po ich wylądowaniu nie może być domeną tylko wojsk operacyjnych, a tym bardziej wydzielanych z ich składu, jak to często ma miejsce, odwodów przeciwdesantowych. Mnogość tych elementów wymagać będzie powszechności w walce z nimi. Sądzić należy, że angażowanie do tego celu wojsk operacyjnych w pierwszym okresie agresji może być działaniem pożądanym przez agresora. Pozwoli bowiem związać znaczną część wojsk operacyjnych w głębi ugrupowania, wytworzyć tam ogniska walki i w ten sposób odizolować dopływ tych sił w rejon starcia. Będzie to z pewnością jeden z celów używania przez agresora desantów taktycznych i operacyjnych w głębi ugrupowania bojowego. Sądzić więc należy także, że do walki z desantami używane będą wojska obrony terytorialnej. Rozmieszczone w rejonach odpowiedzialności, doskonale znające teren, mogą z powodzeniem podjąć walkę z desantami przynajmniej w etapie ich lądowania i izolacji poszczególnych części desantu.

Analiza możliwego wykorzystania wojsk lądowych w poszczególnych obszarach oddziaływania sugeruje, że przynajmniej część z zadań wykonywanych

---

⁵⁹ J. Marczak, J. Pawłowski, *O obronie militarnej Polski przełomu XX i XXI wieku*, Warszawa 1995, s. 219.

w ramach działań na rubieży styczności, a także działań tyłowych będą wykonywane przez siły obrony terytorialnej. Pozwoli to odciążyć część wojsk operacyjnych, a ich wysiłek skierować na wykonywanie zadań rozstrzygających, wymagających dużych zdolności manewrowych, siły ognia i precyzji uderzeń. Zadania, które wykonywać będą siły inne niż wojska operacyjne to grupy zadań związane z:

- rozpoznaniem, działaniami przeciwdywersyjnymi o charakterze obronnym i zaczepnym, działaniami przeciwdesantowymi, ochroną i obroną obiektów o istotnym znaczeniu obronnym;
- obroną wybranych miejscowości;
- obroną lub dozorowaniem rubieży i rejonów poza kierunkami głównych uderzeń przeciwnika;
- działaniami opóźniającymi oraz nieregularnymi;
- zapewnieniem swobody działania wojskom operacyjnym.

Zadania w strefie osłony wykonywane będą przez wydzielone siły wojsk operacyjnych posiadających duże zdolności manewrowe, ale także, szczególnie na kierunkach poza głównym uderzeniem przeciwnika, wojska obrony terytorialnej. Wydzielone siły wojsk operacyjnych to bez wątpienia część sił pierwszej kolejności użycia, stacjonujących w pobliżu granicy z państwem – agresorem. Doświadczenia płynące z ćwiczeń szczebla centralnego, a także poszczególnych okręgów wojskowych, wskazują na potrzebę posiadania takich sił. Ich wykorzystanie w pierwszym okresie hipotetycznego konfliktu zwiększało szansę na zorganizowanie w głębi skutecznej obrony przez zmobilizowane siły główne. Skuteczność prowadzonych działań opóźniających zależeć będzie od wielu czynników, z których najważniejsze, jak wskazują wyniki badań, to: wybór rubieży umożliwiającej zorganizowanie trwałej obrony z możliwością pełnego wykorzystania walorów wszystkich posiadanych środków walki, inżynieryjna rozbudowa poszczególnych rubieży obronnych, zdolności ogniowe i manewrowe wojsk prowadzących działania, lotniczo-rakietowe wsparcie działań, osłona przeciwlotnicza oraz maskowanie. Wynika stąd konieczność ścisłej synchronizacji

działań między różnymi rodzajami wojsk oraz współdziałania między uczestniczącymi w walce siłami wsparcia.

Rezultaty działań opóźniających zależą od harmonijnego łączenia wysiłku wydzielonych sił wojsk operacyjnych (sił pierwszej kolejności użycia) i obrony terytorialnej oraz walory terenu przygotowanego pod względem inżynieryjnym. Ten ostatni element we wszystkich działaniach, a szczególnie w działaniach opóźniających będzie odgrywał bardzo istotną rolę: będzie hamował ruch nacierających wojsk pancerno-zmechanizowanych, obniżał ich potencjał bojowy, ułatwiał broniącym poszczególne pozycje opóźniania ich sprawne opuszczenie i zajęcie kolejnych w głębi⁶⁰. Część zadań związanych z przygotowaniem poszczególnych pozycji opóźniania oraz rozbudową zapór i niszczeń na kierunkach spodziewanych głównych uderzeń przeciwnika wykonywać powinny, mające tam swoje obszary odpowiedzialności, wojska obrony terytorialnej.

Doświadczenia powojennych konfliktów zbrojnych oraz przeprowadzone badania wskazują, że trwałość obrony zapewnia w głównej mierze jej aktywność rozumiana jako dążenie do wytrącenia przeciwnikowi posiadanej inicjatywy. Efekt taki możliwy będzie do osiągnięcia dzięki wysiłkowi wszystkich uczestników walki, wchodzących w skład wojsk lądowych, a także wspierających je wojsk lotniczych i obrony powietrznej. Skuteczność działań wojsk walczących na rubieży styczności w obronie strefy taktycznej będzie wzrastać poprzez prowadzenie działań w głębi i w obszarze tyłowym. Bowiem dzisiejsze działanie w głębi to nie tylko walka z odwodami i zapleczem logistycznym przeciwnika.

Powietrzno-lądowy charakter natarcia spowoduje potrzebę prowadzenia obrony przestrzennej na całym zaatakowanym terytorium. Powstałe w ten sposób izolowane ogniska walk, rozrzucone na znacznej przestrzeni, trudno będzie połączyć w jeden sprawnie funkcjonujący system obrony. Do walki w takich warunkach niezbędne są siły o dużym stopniu samodzielności nie tylko w zakresie taktyczno-ogniowym, ale, a może przede wszystkim, z możliwością logistycznego wsparcia. Uzupełnienie środków materiałowych powinno być możliwe w rejonach

---

⁶⁰ J. Marczał, J. Pawłowski, *O obronie militarnej Polski ...*, s. 140.

prowadzonych działań, także z uwagi na wrażliwość transportu samochodowego na oddziaływanie środkami ogniowymi. Wskazuje to na potrzebę stworzenia terytorialnego systemu zaopatrywania.

W koncepcji obrony powszechnej istotnym elementem pozostają działania nieregularne prowadzone na obszarze opanowanym przez agresora. Powinny je podejmować wojska obrony terytorialnej po utracie obszarów odpowiedzialności w sposób planowy, a także wojska operacyjne, które z różnych przyczyn znalazły się na tyłach przeciwnika oraz obronnie zorganizowana ludność okupowanych obszarów. Wymienione siły powinny organizować oddziały partyzanckie, prowadzić działalność dywersyjną i sabotażową w głębi ugrupowania agresora.

Doświadczenia wojen lokalnych⁶¹ wskazują, że ta forma działań sprawia agresorowi bardzo wiele kłopotów, gdyż będzie prowadzona w terenie utrudniającym przeciwnikowi doskonałe rozpoznanie i użycie przeciwko obrońcom skutecznych środków walki. Jeśli uda się uczynić te działania masowymi, to wywrą one istotny wpływ na pozbawienie agresora inicjatywy i przejęcia jej przez organizujących aktywną obronę powszechną. Istotnego znaczenia nabierze zakłócanie systemu informacyjnego, niszczenie elementów i urządzeń logistycznych, a także środków walki przeciwnika. Spowoduje to powstanie drugiego frontu walki w głębi jego ugrupowania. Ten front walki wspierany będzie działaniem desantów powietrznych, co w konsekwencji powinno prowadzić do izolacji pola walki. Działania takie wydatnie przyczynią się do zwiększenia trwałości obrony prowadzonej w styczności. Ogniowe oddziaływanie na nacierającego przeciwnika powinno sprawić, że nie uzyska on oczekiwanej przewagi na wybranych kierunkach, stwarzać to będzie warunki do załamania jego natarcia poprzez manewr odwodami i ogniem środków rażenia, w tym inżynierskich, a nawet do wykonywania lokalnych kontrataków.

Wyrazem aktywności i determinacji obronnej będą zwroty zaczepne, które dla wykonujących je wojsk operacyjnych będą natarciem. W walce obronnej w strefie taktycznej kontrataki, nawet lokalne, będą się przyczyniać do wytrącenia przeciwnikowi inicjatywy, narzucania mu swej woli, umożliwić także będą

---

⁶¹ Głównie konflikty zbrojne w Wietnamie, Afganistanie, Czeczenii czy między państwami byłej Jugosławii.

odblokowanie wojsk będących w okrążeniu. W tym okresie działania w strefie tylowej będą umożliwiały manewr własnym odwodom oraz ułatwiać terminowe zaopatrywanie walczących wojsk.

Wycofanie jako forma działań obronnych prowadzone będzie w sytuacjach, gdy zaistnieje konieczność uchylenia się spod uderzenia przeważających sił przeciwnika lub gdy działanie takie będzie korzystne ze względu na warunki terenowe. Sposób jego przeprowadzenia zależał będzie od konkretnej sytuacji lecz w zwykłe część sił wydzielona będzie do prowadzenia działań opóźniających lub tylko ubezpieczenia wycofujących się wojsk.

5.4. Przemieszczanie i rozmieszczanie wojsk

Potrzeba zapewnienia samodzielności obronnej naszego kraju i wiążąca się z tym Koncepcja Strategiczna Obrony RP spowodowały potrzebę ponownego zajęcia się problematyką przemieszczania i rozmieszczania wojsk. Weryfikacji musiały być poddane dotychczasowe ustalenia związane z odległościami przemieszczania wojsk i wiążącymi się z tym zagadnieniami organizacji marszów, przewozów oraz rozmieszczania wojsk w rejonach. Przeprowadzone badania dowiodły, że kilkudobowe marsze w warunkach naszego kraju i przy środkach jakimi dysponują nasze Siły Zbrojne nie będą miały praktycznego zastosowania. W związku z koniecznością rozdzielenia dróg na wojskowe drogi samochodowe i inne (dla ruchu cywilnego) istnieje potrzeba wyznaczania konkretnych dróg a nie pasów marszu. Pasy określane będą tylko dla oddziałów (związków taktycznych) mających wejść do walki. Wówczas należy wykorzystać wszystkie możliwe drogi, a na niektórych odcinkach także teren wokół nich.

Z przeprowadzonych badań wynika, że na współczesnym polu walki wszystkie sposoby przemieszczania mogą mieć zastosowanie lecz przeważać będą te, których zastosowanie zapewni szybkie osiągnięcie wyznaczonych celów marszu z zachowaniem gotowości do wykonania zadań. Wobec zagrożenia ze strony przeciwnika wypełnienie tego warunku będzie niezmiernie trudne. Przeciwnik zdając sobie sprawę z tego, że sprawne przeprowadzenie przegrupowania może

bezpośrednio wpłynąć na przebieg starcia, dążyć będzie do dezorganizacji tego przedsięwzięcia szukając w ten sposób szansy zwycięstwa nad częścią tylko sił znajdujących się bezpośrednio w obszarze starcia. Środki jakimi dysponuje, umożliwiają mu niszczenie wojsk i obiektów na drogach marszu, w rejonach ześrodkowania, odpoczynku i wyjściowych. W tej strefie należy więc upatrywać intensywnego oddziaływania przeciwnika. Stanowić to będzie główne zagrożenie dla przegrupowujących się wojsk w strefę działań bojowych.

Poszukując efektywnych sposobów przeciwdziałania stwierdzić należy, że najmniej wrażliwym, a jednocześnie najszybszym jest przerzut wojsk środkami powietrznymi (transportem powietrznym). Umożliwia on także elastyczne reagowanie na gwałtowne zmieniającą się sytuację na polu walki.

Z uwagi jednak na nikłe wyposażenie wojsk lądowych w ten typ środków transportu ten sposób przemieszczania stosowany będzie nadal bardzo rzadko i dotyczył będzie przerzutu elementów ugrupowania bojowego przeznaczonych do walki w głębi ugrupowania przeciwnika (desantów taktycznych, grup desantowo-szturmowych, itp.) oraz do zaopatrywania wojsk walczących w terenie trudnodostępnym lub w okrążeniu, a także do ewakuacji ludzi z pola walki.

Przewozy wojsk transportem kolejowym są bardzo oszczędnym sposobem przemieszczania wojsk. Sposób ten pozwala przemieścić (przegrupować) wojska w stosunkowo krótkim czasie bez zużycia sprzętu technicznego i zmęczenia stanów osobowych. Z uwagi jednak na jego wielką wrażliwość na oddziaływanie przeciwnika wykorzystywany będzie głównie przed wybuchem konfliktu zbrojnego w czasie operacyjnego rozwijania wojsk. Łatwość niszczenia torowisk na znacznych przestrzeniach oraz w miejscach gdzie warunki terenowe uniemożliwiają użycie sprzętu remontowego (wąwozy, tunele) powoduje, że koszt ich odbudowy, a także czas na nią przeznaczony przy braku gwarancji ich długiej eksploatacji uczyni ją nieopłacalnym. Sądzić zatem należy, że w trakcie trwania konfliktu ten rodzaj transportu wykorzystywany będzie sporadycznie do przerzutu wojsk operacyjnych. Częściej wykorzystywany będzie do dowozu środków materiałowych oraz ewakuacji ludzi i sprzętu z pola walki.

Z doświadczeń powojennych konfliktów zbrojnych oraz z praktyki szkoleniowej wojsk wynika, że marsz pozostanie podstawowym sposobem przemieszczania i manewru wojsk lądowych. Nie jest to jednak sposób bezpieczny. Techniczne środki rozpoznania jak i rażenia umożliwiają wykrycie i niszczenie nawet niewielkich maszerujących kolumn a także pojedynczych pojazdów. Powoduje to potrzebę maskowania ale nie samego ruchu wojsk (co przy współczesnych środkach rozpoznania wydaje się niemożliwe) ale jego celu. Z tego też względu marsz powinna cechować duża skrytość wyrażająca się dążeniem do ukrycia miejsca końcowego i celu marszu. Do realizacji tego zadania używane będą środki i urządzenia techniczne, a także wykorzystywanie właściwości maskujących terenu.

W poszukiwaniu sposobów zmniejszania skutków oddziaływania przeciwnika na przemieszczające się wojska istotne miejsce należałoby przyznać koncepcji organizowania i prowadzenia marszu (manewru) niewielkimi kolumnami, z których przy odpowiedniej synchronizacji można tworzyć stosowne do zadań zgrupowania taktyczne. Rozwiązanie takie zwiększy prędkość marszu, a niewielkie kolumny staną się mniej opłacalnymi obiektami uderzeń ze strony środków napadu powietrznego przeciwnika. Ponadto marsz po wielu drogach utrudni działanie desantów taktycznych, grup desantowo-szturmowych i oddziałów wydzielonych przeciwnika, których zadaniem może być związanie walką podchodzących w obszar bitwy odwodów lub wojsk wykonujących manewr.

Kolejnym czynnikiem mogącym zmniejszyć skutki oddziaływania przeciwnika na maszerujące wojska jest zwiększenie prędkości marszu kolumn. Nie jest to jednak możliwe bez modernizacji istniejącej i wprowadzania nowej techniki bojowej na wyposażenie wojsk. Z doświadczeń prowadzonych w wyspecjalizowanych instytutach⁶² jak i jednostkach wojskowych dysponujących sprzętem nowej generacji⁶³ wynika, że prędkość kolumn gąsienicowych wzrosnąć może o jedną trzecią, a kolumn samochodowych nawet o połowę przyjmowanych dotychczas wielkości. Szybkość marszu kolumny determinowana jest maksymalną

---

⁶² Instytut techniki pancernej i samochodowej

⁶³ Oddziały 25 DKPanc (Żagań)

prędkością najwolniejszych pojazdów wchodzących w jej skład. Dlatego dążyć należy do zastępowania lub modernizacji sprzętu którego prędkość znacznie odbiega od pozostałego sprzętu znajdującego się na wyposażeniu oddziału (pododdziału).

Charakter przewidywanego pola walki (brak ciągłości frontów, ogniskowość starć zbrojnych, powietrzno-lądowy wymiar starcia) wymagał będzie dużych zdolności manewrowych wojsk. Obok walorów sprzętu technicznego istotnym w zapewnieniu manewrowości będą także długości maszerujących kolumn. Z analizy prowadzonych ćwiczeń jak i poglądów teoretyków wojskowych NATO wynika, że odpowiednią manewrowość uzyskać mogą kolumny nie przekraczające sił wzmocnionego batalionu (maszerującego po jednej drodze). Marsz oddziału po jednej drodze możliwy jest przed wybuchem konfliktu zbrojnego lub w wypadku gdy teren nie stwarza innych możliwości. Wówczas w celu pokonania przez kolumny newralgicznych miejsc w terenie, wysyłać należy oddziały wydzielone, a w miarę możliwości także taktyczne desanty powietrzne.

Wyznaczenie wojskowych dróg samochodowych oraz przewidywana potrzeba przemieszczania wojsk między obszarami okręgów wojskowych powoduje potrzebę stworzenia systemu kierowania ruchem wojsk. Opierać się on powinien na terenowych organach administracji wojskowej oraz celowo powołanych organach kierowania ruchem wojsk obrony terytorialnej.

Powołane formacje OT powinny, w ramach współdziałania z wojskami operacyjnymi, przejąć część zadań związanych z przygotowaniem i utrzymaniem dróg, kierowania ich ruchem oraz ubezpieczenia wojsk operacyjnych przebywających w rejonach ześrodkowania.

Badania jednoznacznie wskazują na potrzebę zmiany przyzwyczajeń do planowania rozmieszczania wojsk w kompleksach leśnych. Ich właściwości maskownicze nie rekompensują zagrożenia pożarem i ograniczenia manewrowości wojsk. Z wielu powodów bardziej odpowiadającymi są wsie i niewielkie osiedla.

ZAKOŃCZENIE

Przedstawiony materiał badawczy stanowi efekt wieloletnich dociekań naukowych inspirowanych przeobrażeniami w teorii walki zbrojnej wynikającymi z przynależności do Sojuszu i związaną z tym koniecznością uwzględnienia przyjmowanych tam rozwiązań. Zaprezentowane wyniki badań są ostatnim etapem w drodze do naukowego poznania zmian jakie należy wprowadzić do teorii i praktyki działań taktycznych w związku z nowymi zadaniami naszych sił zbrojnych wynikającymi z uwarunkowań polityczno-militarnych oraz konieczności zapewnienia bezpieczeństwa i suwerenności kraju w warunkach znacznej redukcji sił zbrojnych.

Uwarunkowania powyższe spowodowały potrzebę naukowego zainteresowania się problematyką skuteczniejszego wykorzystania niewielkiego potencjału naszych sił zbrojnych przy rosnących zadaniach związanych z udziałem wydzielonych jednostek wojskowych w misjach pokojowych.

W badaniach szczególny nacisk położono na określenie wpływu wyselekcjonowanych w badaniach wcześniejszych determinantów, które powodują (wymuszają) zmiany w taktyce wojsk lądowych

Dlatego też, wiele przedsięwzięć badawczych skierowane zostało na poszukiwanie rozwiązań teoretycznych związanych z koncepcją działań powietrzno-lądowych w operacjach na obszarze kraju, jak i w operacjach (misjach) pokojowych.

. Zaprezentowane treści niniejszego opracowania potwierdzają zasadność podjęcia tematu. Zespół autorski ocenia, że rozwiązany został główny problem badawczy i wyprowadzone z niego problemy szczegółowe, na poziomie zapewniającym udokumentowaną wiarygodność.

. Teoretyczne, jak i empiryczne metody badawcze zastosowane do rozwiązania problemów głównych, potwierdziły założenia hipotetyczne dotyczące kierunków zmian, jakie należy wprowadzić do teorii, jak i praktyki działań taktycznych. Pozwoliły także określić Wniesiono także wiele nowych treści

do terminologii i typologii, nadających obecny kształt problematyce mieszczącej się w ramach taktyki wojsk lądowych.

Niewątpliwą zaletą tego opracowania jest całościowe ujęcie wiedzy taktycznej, zgodnie z zaprojektowanym jej zakresem obejmującym taktykę wojsk lądowych. Oceniamy, że osiągnięty został także cel poznawczy pracy gdyż wskazano na aspekty podkreślające narodowy charakter teorii taktyki wojsk lądowych przy jednoczesnym respektowaniu wymagań sojuszników.

Wyniki badań wykazały potrzebę uzupełnienia struktury działań taktycznych o rodzaje działań stosowane przez wojska obrony terytorialnej, a mające istotny wpływ na działania podstawowe

Z uwagi na to, że obydwa człony wojsk lądowych wykonywać będą zadania we wspólnych obszarach odpowiedzialności, nie należy przewidywać dla nich oddzielnej taktyki.

BIBLIOGRAFIA

- AJP-1(A) – Doktryna Operacyjna Wielonarodowych Połączonych Sił Sojuszu.
- ATP-35(B) – Doktryna taktyczna Sił Lądowych.
- Apanowicz J., Metodologia nauk, Toruń 2007
- Balcerowicz B., Obronność państwa średniego, Warszawa 1997.
- Balcerowicz B., Siły zbrojne w stanie pokoju, kryzysu i wojny, Warszawa 2007
- Borzęcki K., Leksykon podręczny, Olsztyn 1994.
- Chocha B., Rozważania o taktyce, Warszawa 1982.
- Ciborowski L., Walka informacyjna, Toruń 1999.
- Czarnotta Z., Wojna radziecko-fińska 1939-1940, „Przegląd Wojsk Lądowych” nr 3/1993.
- Działania operacyjne, Warszawa, AON 1995.
- Huzarski M., Kaczmarek W., Obrona i natarcie dywizji, AON, Warszawa 1997.
- Huzarski M., Obrona ZT (oddziału), maszynopis wykładu kursowego ogłoszonego dla studentów II roku WWLąd. AON w dniu 11.09.2000 r.
- Huzarski M., Obrona związku taktycznego, Rozprawa habilitacyjna, AON, Warszawa 1993.
- Kaczmarek W., Natarcie związku taktycznego, Rozprawa habilitacyjna, Warszawa, AON 1997.
- Kaczmarek W., Ścibiorek Z., Przyszła wojna – jaka?, Warszawa 1995.
- Knetki J., Operacje połączone, Warszawa, AON 1996.
- Kotarbiński T., Traktat o dobrej robocie, Warszawa 1965.
- Koziej S., Teoria sztuki wojennej, Warszawa 1993.
- Lidwa W., Walka w głębi ugrupowania przeciwnika, Warszawa, AON 1999.
- Lidwa W., Wpływ zadań obrony terytorialnej na przeobrażenia w taktyce ogólnej, Warszawa, AON 1998.
- Łepkowski W., Podstawy strategii wojskowej, Warszawa 2007
- Marczak J., J. Pawłowski J., O obronie militarnej Polski przełomu XX-XXI wieku, Warszawa 1995,
- Operacje połączone , Warszawa 2008.
- Podstawowe założenia operacji połączonych, Warszawa 2000.
- Regulamin działań wojsk lądowych, Ministerstwo Obrony Narodowej, Warszawa 2006

- Rudniański J., Elementy prakseologicznej teorii walki, Warszawa 1983.
- Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z 2007r.
- Strategia wojskowa Rzeczypospolitej Polskiej (przyjęta na posiedzeniu Rady Ministrów marcu 2004 roku).
- System pojęć sztuki operacyjnej i taktyki wojsk lądowych, AON Warszawa 2007
- Szulc B., Walka zbrojna w ogólnej teorii walki i teorii konfliktów, Warszawa, AON 1996.
- Ścibiorek Z., Działania opóźniające, Warszawa 1996.
- Ścibiorek Z., Kaczmarek W., Łokociejewski M., Koalicyjne i narodowe założenia odpierania agresji, AON, Warszawa 2000.
- Ścibiorek Z., Zieliński J., Uwarunkowania operacji militarnych wojsk lądowych na obszarze kraju, „Myśl Wojskowa” nr3/1999, s.19-43.
- Tomaszewski A., Wojska lądowe w strategicznej operacji obronnej, Toruń 1996.
- Wiatr M., Operacje połączone, Toruń 2006
- Wiatr M., Między strategią a taktyką, Toruń 1999
- Wróblewski R., Przygotowanie i prowadzenie strategicznej operacji obronnej, Warszawa, AON 1995.
- Wróblewski R., Taktyka ogólna jako dyscyplina naukowa, Warszawa 1987.
- Zieliński J., Zarys teorii sztuki operacyjnej, Warszawa 1998.

SPIS ILUSTRACJI

<i>Rys. 1. Etapy i czynności badawcze</i>	10
<i>Rys. 2. Poziom taktyczny w sztuce wojennej</i>	20
<i>Rys. 3. Taktyka jako podspecjalność naukowa sztuki wojennej</i>	21
<i>Rys. 4. Klasyfikacja działań taktycznych</i>	34
<i>Rys. 5. Podstawowe zadania SZ RP</i>	38
<i>Rys. 6. Czynniki wpływające na kształt modelu Sił Zbrojnych</i>	40
<i>Rys. 7. Zasady klasyfikacji logicznej</i>	79
<i>Rys. 8. Działania taktyczne</i>	80
<i>Rys. 9. Podział walki</i>	80
<i>Rys. 10 Podział przemieszczenia</i>	81
<i>Rys. 11. Możliwe warianty wzajemnego oddziaływania stron</i>	82
<i>Rys. 12. Podział działań podstawowych</i>	83

ZAŁĄCZNIKI

ZAŁĄCZNIK 1 Kwestionariusz do przeprowadzenia wywiadów eksperckich. 104

KWESTIONARIUSZ

Do przeprowadzenia wywiadów eksperckich indywidualnych jawnych i niestandardyzowanych

Temat: **TAKTYKA WOJSK LĄDOWYCH W XXI WIEKU**

Cel: Zbadać i naukowo opracować opinie ekspertów zgodnie ze scenariuszem prezentacji poglądów i rozmowy kierowane

Teren badań: Akademia obrony Narodowej, Dowództwo Wojsk Lądowych ; Wyższa Szkoła Wojsk Lądowych, wybrane jednostki wojskowe.

Zakres problemowy

6. Jakie zadania dla wojsk lądowych wynikają ze zmian doktrynalnych ?
7. Jakie zmiany w teorii Taktyki wymusza praktyka używania wojsk lądowych do działań innych niż wojna?
8. Jaka jest prognoza rozwoju taktyki w wymiarze narodowym.

Uogólnione rezultaty badań opinii ekspertów :

Odn1. W opinii ekspertów istotny wpływ na zadania Sił Zbrojnych, a w nich także Wojsk Lądowych, wywiera zmiana sytuacji geopolitycznej i wynikające stąd nowe zagrożenia.

Stosownie do trzech stanów bezpieczeństwa państwa – pokoju, kryzysu (zagrożenia bezpieczeństwa) i konfliktu zbrojnego (wojny) na ograniczoną i dużą skalę podstawowymi zadaniami Wojsk Lądowych będą :

- W okresie pokoju:
  - udział w monitorowaniu sytuacji kryzysowych i narastającego zagrożenia;

- utrzymywanie stałej gotowości bojowej i mobilizacyjnej w podległych wojskach;

- osiąganie pożądanego stopnia interoperacyjności i kompatybilności w zakresie pracy dowództw i sztabów zgodnie z procedurami i standardami obowiązującymi w Sojuszu;

- utrzymywanie dyrektywnej wielkości jednostek sił lądowych do udziału w misjach pokojowych organizowanych pod auspicjami organizacji bezpieczeństwa międzynarodowego;

- wycofanie z wyposażenia wojsk sprzętu nie spełniającego wymagań współczesnego pola walki oraz o przekroczonym resursie.

- W sytuacjach kryzysowych:

- osiągnięcie pełnej gotowości do działania w jednostkach o wysokiej gotowości z rozwinięciem elementów wojennego systemu dowodzenia (WSyD);

- skierowanie wydzielonych sił do misji pokojowych w kraju lub poza jej granice;

- izolacja rejonu kryzysu na terytorium RP i uczestnictwo w jego likwidacji;

- osłona terytorium kraju przed bezpośrednim zagrożeniem lub pośrednimi skutkami sytuacji kryzysowych w innych krajach;

- prowadzenie działań demonstracyjnych i ochronno-obronnych na obszarze kryzysu.

- Podczas konfliktu zbrojnego na ograniczoną skalę:

- rozwinięcie wojsk osłony strategicznej granic RP;

- uruchomienie elementów wojennego systemu dowodzenia i procesu kierowania rozwijaniem Wojsk Lądowych;

- operacyjne rozwinięcie zgrupowań bojowych w zagrożonych rejonach;

- zapewnienie warunków do przyjęcia na terytorium Polski sił sojuszniczych;

- odrzucenie agresora za granice państwa oraz dążenie do zakończenia konfliktu.

- Podczas wojny:

- osłona i obrona lądowego obszaru RP;

- mobilizacyjne rozwinięcie całości Wojsk Lądowych i udział w połączonej operacji obronnej;
- przyjęcie na terytorium Polski sił sojusznicznych;
- w razie konfliktu poza obszarem RP – wydzielenie kontyngentu sił do operacji w ramach NATO.

W wyniku realizacji zaplanowanych zamierzeń powinny być utworzone podstawy do płynnej przebudowy systemu dowodzenia wojskami i rozdzielania funkcji między wojskami operacyjnymi i układem terytorialnym, logistyką i administracją. Ważnym celem jest osiągnięcie pożądanego stopnia (zgodnie z rzeczywistymi możliwościami) nowoczesności w sprzęcie bojowym.

Odn. 2

Zdaniem ekspertów, narodowe i wielonarodowe operacje połączone rozpatrywać można z perspektywy strategicznej, operacyjnej i taktycznej.

Na poziomie strategicznym ma miejsce przekształcanie woli politycznej w cele polityczne, do osiągnięcia których wydzielane są siły i środki militarne i niemilitarne.

Na poziomie operacyjnym, którego domeną jest działanie wojsk, zajmujemy się operacyjną perspektywą operacji połączonych determinowaną celami strategicznymi. Dowództwo operacyjne stopniowo przekształca cele strategiczne w cele operacyjne.

Na poziomie taktycznym koordynowane są działania różnych rodzajów wojsk oraz kieruje się bezpośrednimi starciami z przeciwnikiem.

Przy takim ujęciu operacji innych niż wojna rozpatrywanych na tle wymienionych poziomów działań wojennych, należy podkreślić, iż nie są one przywiązane do określonej formy organizacyjnej (struktury), lecz obejmują zróżnicowane formy współpracy wyrażane integracją biorących w niej udział rodzajów sił zbrojnych. Określenie „operacje inne niż wojna” oznacza przedsięwzięcie obejmujące dowodzenie, działania sił zbrojnych, w którym wszystkie wysiłki ukierunkowane są na osiągnięcie celu.

W przedstawionych wyżej treściach obrazujących istotę operacji innych niż wojna wymieniony był bezpośrednio lub pośrednio komponent wojsk lądowych w układzie narodowym lub sojuszniczym. Wojskom lądowym, jako wiodącemu rodzajowi sił zbrojnych, stawiane są również odpowiedzialne zadania w ramach różnych układów operacji innych niż wojna. Zdaniem ekspertów, ważne jest tu odpowiednie ich umiejscowienie oraz rola jaką mają do spełnienia w operacjach na terenie kraju i poza jego granicami.

Eksperci dostrzegają, iż w przewidywanych, operacjach kryzysowych, innych niż wojna prowadzonych poza granicami kraju oraz w operacjach o charakterze pokojowym użycie rodzajów wojsk będzie wymagało specyficznego planowania i zmian w procesie szkolenia wojsk

Odn.3. Niektórzy eksperci uważają, że walki zbrojnej nie prowadzi się na poziomie strategicznym ni też operacyjnym. Jest to pojęcie stricte taktyczne. Poziom strategiczny określa jak wykorzystać wojska (Siły Zbrojne) do osiągania wytyczonych celów politycznych. Szczebel operacyjny wskazuje jaki rodzaj operacji będzie najbardziej odpowiedni do osiągnięcia celów politycznych, oraz jakie zadania powinien wykonać szczebel taktyczny aby osiągnąć zakładany cel. Z opinii ekspertów wynika, że to poziom taktyczny odpowiada za bezpośrednie prowadzenie działań w tym zwłaszcza walki zbrojnej. To od tego szczebla zależy bezpośrednio porażka lub sukces w działaniach. Na nic zdadzą się nawet genialne plany, gdy wykonawcy okażą się nieskuteczni. Dlatego definiując współczesną taktykę warto byłoby odwołać się do pojęcia *sztuka* odnoszącego się do praktyki działania *umiejętności, biegłości w wykonywaniu czegoś, talenty, kunsztu, mistrzostwa* w tym znaczeniu uważa się, że taktyka to sztuka wykorzystania dysponowanych sił do założonych celów (w walce- zwycięstwa). Ukształtowane historycznie znaczenie pojęcia *taktyka* – jako teoria i praktyka prowadzenia walki zbrojnej, nie wytrzymuje próby czasu, podobnie jak takiej próby nie wytrzymało pierwotne, greckie rozumienie tego terminu, oznaczające przyjęcie szyku bitewnego. Stanowisko takie eksperci uzasadniają tym, że w ramach operacji (wojennych, reagowania kryzysowego, pokojowych) prowadzone są różne rodzaje działań, co

wskazuje, że szczebel taktyczny w nich uczestniczący, prowadzi będzie działania taktyczne, a nie tylko walkę. Idąc tym tokiem rozumowania przyjąć by należało, że działania taktyczne to wszelkie działania wojsk operacyjnych i obrony terytorialnej w ramach prowadzonej operacji. Uznając zatem taktykę jako specjalność w dziedzinie nauk wojskowych przyjąć należy, że obszarem jej badań powinny być działania taktyczne. Takie ujęcie taktyki i przedmiotu jej naukowej penetracji rozszerza na tyle obszar jej naukowej penetracji, że traci sens tradycyjne jej odnośnienie tylko do teorii i praktyki prowadzenia walki zbrojnej, a jednocześnie wiąże ściśle owo pojęcie ze sztuką operacyjną a zwłaszcza z operacją jako przedmiotem jej badań. Ekspertsi uznają, że skoro występują trzy rodzaje operacji: (ze względu na cel) wojenne, reagowania kryzysowego oraz pokojowe, jako podstawowe wskazać by należało działania taktyczne prowadzone w ramach tych operacji. By jednak to uczynić, należy najpierw zdefiniować poszczególne rodzaje operacji oraz opisać ich istotę, a wówczas wskazać będzie można rodzaje operacji w nich stosowanych. Zestawienie rodzajów działań w poszczególnych operacjach pozwoli na ustalenie struktury działań taktycznych.

